

અસ્વીકરણ: સ્થાનિક ભાષામાં અનુવાદિત આ ચુકાદા/હુકમનો હેતુ પક્ષકારોને તેમની ભાષામાં જાણકારી ઉપલબ્ધ કરાવવા માત્રનો છે અને તેનો અન્યથા ઉપયોગ થઈ શકશે નહિ. અન્ય તમામ વ્યવહારિક તેમજ સરકારી ઉદ્દેશો માટે મૂળ અંગ્રેજી ચુકાદો/હુકમ જ પ્રમાણિત અને માન્ય રહેશે.

DISCLAIMER: The translated judgement in vernacular language is meant for the restricted use of the litigant to understand it in his/her language and may not be used for any other purpose. For all practical and official purposes, the English version of the judgement shall be authentic and shall hold the field for the purpose of execution and implementation.

=====

ગુજરાત વડી અદાલતમાં અમદાવાદ ખાતે
ક્રીમીનલ રીવિઝન એપ્લીકેશન (તાબાની અદાલતે પસાર કરેલા આદેશ વિરુદ્ધ)
ક્રમાંક ૨૦૫ ની ૨૦૧૪

મંજૂરી અને હસ્તાક્ષર માટે: માનનીય ન્યાયમૂર્તિ સુશ્રી સોનિયા ગોકાણી

=====

૧	શું સ્થાનિક અખબારોના પત્રકારોને ચુકાદો જોવાની મંજૂરી આપવામાં આવી શકે છે?	
૨	પત્રકારને રીફર કરવામાં આવશે કે નહીં?	
૩	શું માનનીય શ્રી ન્યાયમૂર્તિ ચુકાદાની ખરી નકલ જોવા માંગે છે?	
૪	શું આ કેસમાં ભારતના બંધારણના અર્થઘટન અથવા તે હેઠળ કરવામાં આવેલા કોઈપણ આદેશ અંગે કાયદાના નોંધપાત્ર પ્રશ્નનો સમાવેશ થાય છે?	
૫.	શું તે સિવિલ જજને મોકલવાનું છે?	

=====

==

ઝાકિયા અહસાન જાફરી....અરજદાર(ઓ)

વિરુદ્ધ

વિશેષ તપાસ દળ – એસ.આઈ.ટી. અને ૧....પ્રતિવાદી(ઓ)

=====

==

હાજરી: શ્રી મિહિર દેસાઈ, પરિષ્ઠ વકીલ સાથે શ્રી એમ એમ તિરમિઝી, વકીલ
અરજદાર(ઓ) નં. ૧ માટે શ્રી સી.એસ. વૈદનાથન, શ્રી હરિશ વૈદનાથન શંકર,
શ્રી આર સી કોડેકર, વિશેષ સરકારી વકીલ પ્રતિવાદી ૧ માટે સુશ્રી શ્રુતિ પાઠક,
વધારાના સરકારી વકીલ પ્રતિવાદી નં.૨ માટે

=====

==

કોરમ: માનનીય ન્યાયમૂર્તિ સુશ્રી સોનિયા ગોકાણી તારીખ : ૦૫/૧૦/૨૦૧૭

સી.એ.વી. ચુકાદો

૧.૦ હાલની અરજદાર સુધારકર્તા સુશ્રી ઝાકિયા અહસાન જાફરીએ, ફોજદારી
પ્રક્રિયા સંહિતાની કલમ ૩૯૭ તથા કલમો ૪૦૧ અને ૪૮૨ સાથે વાંચીને, આ

સુધારા અરજી દાખલ કરી છે, કારણ કે તેઓ માનનીય સર્વોચ્ચ અદાલતે સ્પેશિયલ લીવ પિટિશન (ફોજદારી) ક્રમાંક ૧૦૮૮ ના ૨૦૦૮માં આપેલા નિર્દેશો તથા એસએલપી ૮૯૮૯ ના ૨૦૧૩માં તા. ૦૭.૦૨.૨૦૧૩ના રોજ આપવામાં આવેલા સ્પષ્ટીકરણાત્મક આદેશના સંદર્ભમાં, તથા વર્તમાન અરજદારે માનનીય સર્વોચ્ચ અદાલતે તા. ૧૨.૦૯.૨૦૧૧ અને ૦૭.૦૨.૨૦૧૩ના રોજ આપેલા નિર્દેશોના અનુસંધાનમાં કરેલી તા. ૦૮.૦૬.૨૦૦૬ની ફરિયાદ બાબતે, માનનીય મેટ્રોપોલિટન મેજિસ્ટ્રેટ દ્વારા તા. ૨૬.૧૨.૨૦૧૩ના રોજ આપવામાં આવેલ ચુકાદા અને આદેશથી વ્યથિત છે.

પ્રકરણના તથ્યો:

૨.૦ હાલની આ પુનર્વિચાર અરજી સુધી પહોંચાડનાર તથ્યપરક પરિસ્થિતિનો આ તબક્કે સંક્ષેપ આપવો આવશ્યક છે. ૨૭.૦૨.૨૦૦૨ ના ગોધરા બનાવના અનુસંધાને (જેમાં ટ્રેનને અગ્નિસાત કરવામાં આવતા પદ વ્યક્તિઓના મૃત્યુ થયા હતા), ગુજરાત રાજ્યના ૧૪ જિલ્લાઓમાં હિંસાએ વ્યાપક સ્વરૂપ ધારણ કર્યું, જેના પરિણામે હજારો લોકોનાં જીવહાનિ થઈ અને રાજ્યના વિવિધ ભાગોમાં વિવિધ ફરિયાદો પણ નોંધાઈ. નેશનલ હ્યુમન રાઈટ્સ કમિશન, નવી દિલ્હી (સંક્ષેપમાં, ‘એનએચઆરસી’), એ ૦૧.૦૩.૨૦૦૨ થી જુલાઈ, ૨૦૦૨ દરમિયાન પોતાની આંતરિક અહેવાલ રજૂ કર્યો હતો અને શ્રી કે.પી.એસ. ગિલને,

મે, ૨૦૦૨ મહિનામાં, લાંબા સમય સુધી ચાલુ રહેલા અશાંતિને શમાવવા માટે કેન્દ્ર સરકાર દ્વારા મોકલવામાં આવ્યા હતા.

૨.૧ સિટિઝન્સ ફોર જસ્ટિસ એન્ડ પીસે, એનએચઆરસીના અહેવાલના આધાર પર, મુખ્ય ઘટનાઓની તપાસ સેન્ટ્રલ બ્યુરો ઓફ ઇન્વેસ્ટિગેશન (સંક્ષેપમાં ‘સીબીઆઈ’) ને સોંપવા માટે સર્વોચ્ચ અદાલત સમક્ષ અરજી દાખલ કરી હતી. સ્ટેટ ઇન્ટેલિજન્સ બ્યુરોના અહેવાલ તથા એડલ. ડિરેક્ટર જનરલ ઓફ પોલીસના અહેવાલના આધારે ઓલ પાર્ટી પાર્લામેન્ટરી કમિટીના અહેવાલ અને સેન્ટ્રલ ઇલેક્શન કમિશનનો અહેવાલ ઓગસ્ટ, ૨૦૦૨ મહિનામાં આવ્યા હતા. ત્યારબાદ, માનવતા વિરુદ્ધના ગુનાઓ સંબંધિત સિટિઝન્સ ટ્રિબ્યુનલ, ૨૦૦૨નો અહેવાલ માનનીય શ્રી ન્યાયમૂર્તિ વી.આર. કૃષ્ણ અચ્યર, માનનીય શ્રી ન્યાયમૂર્તિ પી.બી. સાવંત (બંને ભારતની સર્વોચ્ચ અદાલતના ભૂતપૂર્વ ન્યાયાધીશો), શ્રી ન્યાયમૂર્તિ હોઝબેટ સુરેશ (બોમ્બે વડી અદાલતના ભૂતપૂર્વ ન્યાયાધીશ) ની અધ્યક્ષતાવાળી સમિતિ દ્વારા આપવામાં આવ્યો હતો. આ દરમિયાન, ૨૭.૦૬.૨૦૦૩ના રોજ વડોદરાની સેશન્સ કોર્ટ દ્વારા ‘બેસ્ટ બેકરી કેસ’માં આરોપીઓને નિર્દોષ છૂટકારો આપવામાં આવવાના કારણે, એનએચઆરસીએ પુનઃવિચારણા માટે તથા ઉક્ત કેસને ગુજરાતમાંથી સ્થળાંતરિત કરવા માટે અરજી દાખલ કરી હતી અને ઉક્ત કેસના કેટલાક સાક્ષીઓએ પણ સર્વોચ્ચ અદાલત સમક્ષ એસએલપી દાખલ કરી હતી.

૨.૨ નવેમ્બર, ૨૦૦૩ના મહિનામાં, સર્વોચ્ચ અદાલતે ૨૦૦૩ના ટી.પી. (ફોજદારી) ૧૯૪-૨૦૦૨માં નોટિસ જારી કરી હતી, અને તે દ્વારા સર્વોચ્ચ અદાલતે ૮ મુખ્ય વિચારણાઓ પર સ્થગન આપ્યું હતું, અર્થાત્ (૧) ગોધરા ટ્રેન કાર્જેજ કેસ, (૨) સરદારપુરા, (૩) ગુલબર્ગ સોસાયટી કેસ, મેઘાણીનગર, (૪) નરોડા પાટિયા કેસ, (૫) દીપડા દરવાજા કેસ, (૬) ઓડ હત્યાકાંડ બાબત, આણંદ, (૭) બ્રિટિશ નાગરિકોની હત્યાનો કેસ અને (૮) નરોડા વિલેજ કેસ. બિલ્કીસ બાનુના કેસમાં તપાસ સી.બી.આઈ.ને સોંપવામાં આવી હતી અને સેશન્સ કેસ પણ મુંબઈ ખાતે સ્થાનાંતરિત કરવામાં આવ્યો હતો, જેને સેશન્સ કેસ નં. ૬૩૪ ઓફ ૨૦૦૪ [જૂનો સેશન્સ કેસ નં. ૬૩૪/૨૦૦૪) તરીકે ક્રમાંકિત કરવામાં આવ્યો હતો. સર્વોચ્ચ અદાલતે એપ્રિલ, ૨૦૦૪ના મહિનામાં ‘બેસ્ટ બેકરી કેસ’ની વિચારણા પણ મુંબઈ ખાતે સ્થાનાંતરિત કરી હતી અને તે બાબતમાં આ વડી અદાલતના પડકારાયેલ ચુકાદા અને આદેશને રદ કર્યો હતો.

૨.૩ ઉપરોક્ત પૃષ્ઠભૂમિમાં, મૂળ ફરિયાદીએ તા. ૦૮.૦૬.૨૦૦૬ની ફરિયાદ એડલ. ડિરેક્ટર જનરલ ઓફ પોલીસ સમક્ષ દાખલ કરી, જેમાં આરોપી તરીકે ગોઠવાયેલા ૬૨ વ્યક્તિઓ, રાજકારણીઓ, અમલદારો અને પોલીસ અધિકારીઓ વિરુદ્ધ આક્ષેપો કરવામાં આવ્યા. તેમના વિરુદ્ધ એવો આક્ષેપ કરવામાં આવ્યો કે ફેબ્રુઆરીથી મે, ૨૦૦૨ દરમિયાન સમગ્ર દેશને હચમચાવી નાખનાર સામૂહિક હત્યાકાંડમાં સંડોવાયેલા સહ-આરોપીઓને તેમણે મદદ અને પ્રોત્સાહન આપ્યું હતું. એવો આક્ષેપ કરવામાં આવ્યો કે ઉક્ત ફરિયાદમાં

નામજોગ આરોપીઓ વચ્ચે રચાયેલી સુયોજિત સાજિશ દ્વારા દેશના નિર્દોષ નાગરિકોના જીવન અને મિલ્કતનું રક્ષણ કરવામાં રાજ્ય સરકાર તરફથી થયેલી જાણતી અને ઇચ્છાપૂર્વકની નિષ્ફળતાના પરિણામે રાજ્યમાં બંધારણીય શાસનવ્યવસ્થાનું વિઘટન થયું. સ્પષ્ટ આક્ષેપ એવો કરવામાં આવ્યો છે કે જ્યારે રાજ્યચંત્રનો ઉપયોગ કરીને અને કાયદો તથા વ્યવસ્થાને ખોરવી અને નિષ્ફળ બનાવી સૌથી શક્તિશાળી તત્વો દ્વારા આ સામૂહિક હત્યાકાંડને અંજામ આપવામાં આવ્યો, ત્યારે પીડિતો, બચી ગયેલાઓ અને વંચિત બનાવાયેલા લોકો પર દબાણ લાવવા અને તેમને ધમકાવવાના પ્રયત્નો પણ કરવામાં આવ્યા હતા.

૨.૪ સંક્ષેપમાં, એવો આક્ષેપ કરવામાં આવ્યો છે કે ગુજરાત રાજ્યમાં ૪ વર્ષના ગાળામાં કાયદો, વ્યવસ્થા અને બંધારણીય શાસનને સફળતાપૂર્વક ઉથલાવી દેવામાં આવ્યું છે. આરોપી તરીકે ગોઠવવામાં આવેલા દરેક વ્યક્તિ સામે એવો આક્ષેપિત ભાગ દર્શાવવામાં આવ્યો છે કે તેઓ કાયદો અને વ્યવસ્થાના વિઘાતમાં તેમજ કાનૂની ચંત્રણા ભંગ પામે તે માટેના જાણતા પ્રયત્નમાં સંકળાયેલા હતા. તેથી, કાયદા મુજબ પ્રથમ માહિતી અહેવાલ નોંધવાની અને તેની તપાસ કરવાની વિનંતી કરવામાં આવી હતી. આ ફરિયાદ ૬૮ પાનાંની છે, જેમાં ગોધરા ઘટનાના અનુસંધાનમાં શું બન્યું હતું અને ત્યારબાદ બનેલી વિવિધ અન્ય ઘટનાઓની સંપૂર્ણ વિગતો આપવામાં આવી છે. ફરિયાદકર્તાએ આગ્રહ કર્યો હતો કે તેણીએ પોતાની આવૃત્તિને કેટલાક અધિકારીઓના નિશ્ચિત નિવેદનો

દ્વારા સમર્થિત કરી છે અને દસ્તાવેજ પુરાવાઓ પર પણ આધાર મૂકવાનો પ્રયત્ન કર્યો છે, જેથી આ મુદ્દો સ્થાપિત કરી શકાય કે ઘણા અધિકારીઓએ પોતાની ફરજો બજાવવામાં ભારે બેદરકારી દર્શાવી છે અને અન્ય વરિષ્ઠ કાર્યપાલકોએ પણ સાંઠગાંઠ કરી છે, જેના કારણે સરકારની સદ્ભાવના અંગે ગંભીર શંકા ઊભી થાય છે. તેણીએ પોતાની ફરિયાદના સમર્થનમાં સાક્ષી તરીકે આશરે ૧૩ વ્યક્તિઓના નામ દર્શાવ્યા છે. તેણીએ ભારતીય દંડ સંહિતાની કલમ ૩૦૨ સહપઠિત કલમ ૧૨૦(બી), કલમ ૧૮૩ સહપઠિત કલમ ૧૧૪ તથા કલમો ૧૮૫, ૧૫૩એ, ૧૮૬, ૧૮૭ હેઠળ દંડનીય ગુનાઓ માટે, તેમજ કમિશન ઓફ ઇન્કવાયરી અધિનિયમની કલમ ૬ હેઠળ અને ગુજરાત પોલીસ અધિનિયમ તથા માનવ અધિકાર અધિનિયમ, ૧૯૯૧ની વિવિધ જોગવાઈઓ હેઠળ પ્રથમ માહિતી અહેવાલ નોંધવાની વિનંતી કરી હતી.

વડી અદાલત સમક્ષ અરજી:

૨.૫ આવી એફ.આઈ.આર. નોંધાવવામાં નિષ્ફળ જતાં, અરજદારએ એફ.આઈ.આર. નોંધાવવા માટે તથા તે જ બાબતની સ્વતંત્ર એજન્સી, અત્રે કે સી.બી.આઈ., દ્વારા તપાસ કરાવવાનો વધુ નિર્દેશ મેળવવા માટે, બંધારણના અનુચ્છેદ ૨૨૬ સાથે સંહિતાની કલમ ૪૮૨ વાંચીને, વિશેષ ફોજદારી અરજી ક્રમાંક ૪૨૧ સન ૨૦૦૭ દાખલ કરીને આ અદાલતનો આશરો લીધો હતો. આ અદાલતે મામલાની વિગતવાર સુનાવણી કર્યા બાદ, તે અરજી નામંજૂર કરી હતી.

૨.૬ વડી અદાલતે નરોડા પાટિયા કેસ, ગુલબર્ગ સોસાયટી, સરદારપુરા હત્યાકાંડ વગેરે જેવા વિવિધ કેસોની લંબિત સ્થિતિ નોંધેલી. આ આધાર પર કે અરજદારે આ અદાલત સમક્ષ દાખલ કરેલી અરજીમાં માંગવામાં આવેલી રાહતો માટે ક્યારેય કોઈ ખાનગી ફરિયાદ દાખલ કરી નહોતી અને તેના બદલે સીધા જ અનુચ્છેદ હેઠળ અરજી દાખલ કરી હતી

બંધારણની ૨૨૬ હેઠળ, મેન્ડેમસના રિટ જારી કરવાની રાહત માંગવામાં આવી હતી, છતાં તેને સ્વીકારવાનું પસંદ કરવામાં આવ્યું નથી. તેથી, આ અદાલતે પ્રતિવાદીને ફરિયાદને એફ.આઈ.આર. તરીકે વિચારવા માટે નિર્દેશ આપી રાહત આપવી યોગ્ય ગણેલી નથી. અદાલતે એ પણ જણાવ્યું હતું કે તે અરજીમાં અરજદાર ક્રમાંક ૨

(એનજીઓ) ને આવી અરજી દાખલ કરવાનો કોઈ સ્થાનાધિકાર ન હોત. આ દ્વારા કરવામાં આવેલ સંબંધિત અવલોકનો

અદાલત આ મુજબ વાંચે છે:

૩૦. પ્રારંભે, એ નોંધવું આવશ્યક છે કે વર્તમાન અરજદારોએ ભારતના સંવિધાનના અનુચ્છેદ ૨૨૬ હેઠળ યોગ્ય રિટ, નિર્દેશ અને/અથવા આદેશ મેળવવા માટે આ વર્તમાન અરજી દાખલ કરી છે, જેમાં પ્રતિવાદી નં.૨ ડી.જી.પી., ગુજરાત રાજ્યને અરજદાર નં.૧ દ્વારા તા. ૦૮.૦૬.૨૦૦૬ના રોજ રજૂ કરાયેલ ફરિયાદને એફ.આઈ.આર. તરીકે નોંધવા માટે નિર્દેશ કરવા માંગ

કરવામાં આવી છે. વધુમાં, એવો પણ પ્રાર્થના કરવામાં આવી છે કે ઉક્ત ફરિયાદ એફ.આઈ.આર. તરીકે નોંધાયા બાદ તેની તપાસ સ્વતંત્ર એજન્સી એટલે કે સી.બી.આઈ. દ્વારા કરાવવામાં આવે તે માટે યોગ્ય રિટ તથા નિર્દેશ આપવામાં આવે. એ પણ નોંધવું આવશ્યક છે કે ઉક્ત ફરિયાદમાં અરજદાર નં.૧ એ મૂળભૂત રીતે નીચે મુજબની ઘટનાનો/પ્રકરણોનો ઉલ્લેખ કર્યો છે :

૧. નરોડા પાટિયા કેસ તરીકે નોંધાયેલ

નારોડા પોલીસ સ્ટેશન સી.આર. નં.૧ ૧૦૦/૨૦૦૨.

૨. ગુલબર્ગ સોસાયટી મેઘાણીનગર પોલીસ સ્ટેશન સી.આર. નં. ૧-૬૭/૨૦૦૨ તરીકે નોંધાયેલ છે. (જેમાં અરજી ક્રમાંક ૧ની અરજદાર પીડિત અને/અથવા પ્રભાવિત પક્ષકાર છે, કારણ કે તેણીએ પોતાના પતિને ગુમાવ્યા છે.)

૩. મહેસાણા જિલ્લાના સરદારપુરા ગામનો કેસ, જે વિસનગર પોલીસ સ્ટેશન આઈ-સી.આર. નં. ૪૬ ઓફ ૨૦૦૨ તરીકે નોંધાયેલ છે.

૪.બેસ્ટ બેકરી કેસ.

૫.સાબરકાંઠા જિલ્લાનાં કીડીયાદનો કેસ

૬. ઓડ ગામ, આનંદ જિલ્લોનો કેસ, જેના અનુસંધાને ર એફ.આઈ.આર. સી.આર. નં. ૨૩/૨૦૦૨ અને સી.આર. નં. ૨૭/૨૦૦૨ નોંધવામાં આવ્યા છે.”

શરૂઆતમાં, એ નોંધવું પણ જરૂરી છે કે એ વિવાદિત નથી કે અરજદાર ક્રમાંક ૨ એ ક્યારેય એવી ફરિયાદ નોંધાવી નથી જેના માટે ઉપરોક્ત રાહતો માંગવામાં આવી છે. આ અરજ ભારતના બંધારણના અનુચ્છેદ ૨૨૬ હેઠળ કરવામાં આવી છે, જેમાં અરજદારોએ પ્રતિવાદી ક્રમાંક ૨ ને અરજદાર ક્રમાંક ૧ દ્વારા આપવામાં આવેલી ફરિયાદને એફ.આઈ.આર. તરીકે નોંધવાનો નિર્દેશ આપતાં મંડેમસનો રિટ આપવાની રાહતો માગી છે. તેથી, જ્યારે અરજદાર ક્રમાંક ૨ એ સંબંધિત પ્રતિવાદીઓ સમક્ષ અને/અથવા પોલીસ અધિકારી સમક્ષ ક્યારેય કોઈ ફરિયાદ નોંધાવી નથી, ત્યારે અરજદાર ક્રમાંક ૨ ના હિતમાં પ્રતિવાદી ક્રમાંક ૨ ને ફરિયાદને એફ.આઈ.આર. તરીકે નોંધવાનો નિર્દેશ આપતી રાહત આપવાનો કોઈ પ્રશ્ન ઊભો થતો નથી, કારણ કે અરજદાર ક્રમાંક ૨ દ્વારા એવી કોઈ ફરિયાદ જ નથી જેને એફ.આઈ.આર. તરીકે નોંધવાની જરૂર હોય. આ પરિસ્થિતિઓમાં, અરજદાર ક્રમાંક ૨ ના હિતમાં કોઈ રિટ જારી કરી શકાય નહીં. તેથી, જ્યાં સુધી અરજદાર ક્રમાંક ૨ નો પ્રશ્ન છે, ઉપરોક્ત રાહતો માટે અરજદાર ક્રમાંક ૨ ની પ્રેરણાથી આ હાલની કાર્યવાહી વિચારણા માટે સ્વીકારવાની જરૂરી નથી. હાલની કાર્યવાહી અંગે એટલું કહી શકાય કે અરજદાર ક્રમાંક ૨ ને હાલની અરજ દાખલ કરવાની અને હાલની કાર્યવાહીમાં માંગવામાં આવેલી રાહતો માગવાની

સ્થિતિસ્થાપકતા નથી. વધુમાં, એક બીજું કારણ પણ છે કે હાલની કાર્યવાહીમાં અરજદાર ક્રમાંક ૨ ની હાજરી જરૂરી નથી. અરજદાર ક્રમાંક ૧ એ તારીખ ૦૮.૦૬.૨૦૦૬ ની ફરિયાદ પ્રતિવાદી ક્રમાંક ૨ ને આપી હતી, જેને પ્રતિવાદી ક્રમાંક ૨ દ્વારા એફ.આઈ.આર. તરીકે નોંધવામાં આવી નથી અને તેથી હાલની અરજ અરજદાર ક્રમાંક ૧ દ્વારા કરવામાં આવી છે અને તેથી પ્રતિવાદી ક્રમાંક ૨ ને ફરિયાદને એફ.આઈ.આર. તરીકે નોંધવાનો નિર્દેશ આપતી રિટ જારી કરવા માટે પ્રાર્થના કરવામાં આવી છે, જેના માટે અરજદાર ક્રમાંક ૧ એ હાલની અરજ દ્વારા આ અદાલતનો આશરો લીધો છે. તેથી, જ્યારે અરજદાર ક્રમાંક ૧, એક પીડિત પક્ષકાર તરીકે, જેની ફરિયાદ એફ.આઈ.આર. તરીકે નોંધાઈ નથી, એ આ અદાલત સમક્ષ હાલની કાર્યવાહી દ્વારા હાજર થયો છે અને આ અદાલત સમક્ષ આવવા સક્ષમ છે, ત્યારે હાલની કાર્યવાહીમાં અરજદાર ક્રમાંક ૨ ની હાજરી જરૂરી નથી. અરજદાર ક્રમાંક ૨ કદાચ પીડિત બની ગયેલાઓના કાનૂની અધિકારો માટે સંઘર્ષ કરતી એન.જી.ઓ. હોઈ શકે અને જસ્ટિસ નાનાવટી અને શાહ તપાસ પંચ સમક્ષ પક્ષકાર હોઈ શકે અને જસ્ટિસ નાનાવટી અને શાહ સમક્ષની કાર્યવાહીઓ સાથે સંકળાયેલ હોઈ શકે

તપાસ પંચ; આવી બિન-સરકારી સંસ્થાની પ્રવૃત્તિઓ પ્રશંસનીય છે, પરંતુ પ્રશ્ન એ છે કે જ્યારે અસરગ્રસ્ત પક્ષકાર હાલની કાર્યવાહી દ્વારા આ અદાલતમાં આવવામાં સમર્થ થયો છે અને હાલની કાર્યવાહીમાં એવો કોઈ ઉલ્લેખ નથી કે અરજદાર નં. ૧ પોતાની વ્યથાના નિવારણ માટે આ અદાલતમાં આવી શકતી

નથી, ત્યારે અરજદાર નં. ૨ ની હાજરી કેટલા અંશે આવશ્યક છે. ફક્ત તેવા કેસમાં, જ્યાં અસરગ્રસ્ત પક્ષકાર અને/અથવા વ્યથિત પક્ષકાર પોતાની વ્યથાના નિવારણ માટે અદાલતનો આશરો લેવા સક્ષમ ન હોય, ત્યારે અને ત્યારે જ આવી બિન-સરકારી સંસ્થાના પ્રેરણે કરવામાં આવેલી કાર્યવાહી સ્વીકારવી અને વિચારણીય ગણવી જરૂરી બને. આ પરિસ્થિતિમાં, અને વિશેષ કરીને ઉપર જણાવ્યા મુજબ, અરજદાર નં. ૨ ના હિતમાં પ્રતિવાદી નં. ૨ ને એફ.આઈ.આર. તરીકે ફરિયાદ નોંધવા દિશા આપતો રિટ જારી કરી શકાય નહીં, કારણ કે તેવી ફરિયાદ અરજદાર નં. ૨ દ્વારા આપવામાં આવી નથી, અને તેથી અરજદાર નં. ૨ ના પ્રેરણે હાલની અરજીમાં માગવામાં આવેલ રાહત માટે તેની સુનાવણી કરવી જરૂરી નથી, અને એ રીતે નિર્ધારિત કરવામાં આવે છે કે અરજદાર નં. ૨ હાલની કાર્યવાહીમાં માગવામાં આવેલી કોઈપણ રાહત મેળવવા હકદાર નથી. જોકે, સ્પષ્ટ કરવામાં આવે છે કે ઉપરોક્ત અવલોકનો હાલની અરજીના સંદર્ભમાં છે અને આ અદાલતે અરજદાર નં. ૨ બિન-સરકારી સંસ્થાની વિશ્વસનીયતા અને/અથવા તેની પ્રવૃત્તિઓ વિશે કોઈ મત વ્યક્ત કર્યો નથી. ઉપરોક્ત અવલોકનો ભારતના સંવિધાનના અનુચ્છેદ ૨૨૬ હેઠળ હાલની અરજીમાં પ્રતિવાદી નં. ૨ ને દિશા આપવા માટે માગવામાં આવેલી પ્રાર્થના સુધી મર્યાદિત માનવાના છે. અરજદાર નં. ૧ દ્વારા આપવામાં આવેલી ફરિયાદને એફ.આઈ.આર. તરીકે નોંધવા. ”

૨.૭ આ અદાલતે સર્વોચ્ચ અદાલતના વિવિધ નિર્ણયો પર પણ આધાર રાખીને એવો નિષ્કર્ષ આપ્યો કે જ્યારે ફરિયાદ આપવામાં આવે અને ઉક્ત ફરિયાદ પર કોઈ કાર્યવાહી કરવામાં ન આવે અને એફ.આઈ.આર. નોંધવામાં ન આવે, ત્યારે પીડિત પક્ષકારને ઉપલબ્ધ ઉપાય સંહિતાની કલમ ૧૮૦ અને ૨૦૦ હેઠળ આશ્રય લેવાનો છે અને તેથી અરજીએ ચલણી નથી. વધુમાં, આ બધી ઘટનાઓ, જે વર્ષ ૨૦૦૨માં બની હતી, તેના સંબંધમાં અલગ અલગ એફ.આઈ.આર. પહેલેથી જ નોંધવામાં આવી ચૂકી હતી અને આરોપપત્રો પણ દાખલ કરવામાં આવ્યા હતા તથા બાબતો વિચારણા માટે પ્રલંબિત હતી, તેથી અદાલતે ઉક્ત અરજી વિચારાધીન લેવાનું યોગ્ય ગણ્યું નહોતું. અદાલતે વધુમાં નીચે મુજબ ઠરાવ્યું અને નોંધ્યું:

“૪૧. હવે, જ્યાં સુધી વિધાવંત એડવોકેટ જનરલે આ અદાલતની વિભાગીય ખંડપીઠ દ્વારા શામજી લાધા વિ. ગુજરાત રાજ્ય, અહેવાલિત ૧૯૯૮ (૧) જી.એલ.એચ. ૮૯૨ ના કેસમાં આપવામાં આવેલા નિર્ણય પર આ રજૂઆત સાથે આધાર મૂક્યો છે કે ભારતના સંવિધાનના અનુચ્છેદ ૨૨૬ હેઠળની સત્તાઓનો આશ્રય લઈને આ અદાલત સી.બી.આઈ.ને તપાસ અથવા અન્વેષણ કરવા નિર્દેશ આપી શકે તેવી કોઈ સત્તા આ અદાલત પાસે નથી, તે બાબતે નોંધવું આવશ્યક છે કે, તે કેસમાં આ અદાલતની વિભાગીય ખંડપીઠે અવલોકન કર્યાનું મુજબ, અરજદારોનું પ્રતિનિધિત્વ કરતા વિધાવંત વકીલે ભારતના સંવિધાનના અનુચ્છેદ ૨૨૬ હેઠળની સત્તાઓનો આશ્રય લઈને આ અદાલત પાસે

સી.બી.આઈ.ને કોઈ તપાસ કરવા નિર્દેશ આપવાની સત્તા છે એવી કોઈ દલીલો રજૂ કરી નહોતી. હવે, જ્યાં સુધી ભારતના સંવિધાનના અનુચ્છેદ ૨૨૬ હેઠળ આ અદાલતની સત્તાઓનો પ્રશ્ન છે, તે અત્યંત વ્યાપક છે અને યોગ્ય પ્રકરણમાં વડી અદાલત ભારતના સંવિધાનના અનુચ્છેદ ૨૨૬ હેઠળની સત્તાઓનો આશ્રય લઈને જોગવાઈપાત્ર ગુનાની બાબતમાં સી.બી.આઈ.ને કોઈ તપાસ કરવા નિર્દેશ આપી શકે, તેમ છતાં, રાજ્ય સરકારની સંમતિ વગર આવું કરી શકાય કે નહીં તે પ્રશ્ન હજી વિચારણા માંગે છે, અને તે પ્રશ્ન માનનીય સર્વોચ્ચ અદાલતની વિશાળ ખંડપીઠને સંદર્ભિત કરવામાં આવ્યો છે. આ સિવાય પણ, હકીકતો અને પરિસ્થિતિઓમાં તથા તારીખ ૮.૬.૨૦૦૬ની ફરિયાદમાં કરાયેલા કથનો અને આક્ષેપો, જે સામાન્ય સ્વરૂપના છે અને જે તપાસ આયોગ સમક્ષની કાર્યવાહી દરમિયાન તૃતીય પક્ષોના કેટલાક સોગંદનામાંઓ / નિવેદનો પર જ માત્ર આધારિત છે, અને તેના સિવાય કોઈ વધુ ઠોસ દસ્તાવેજ અથવા સામગ્રીરૂપ પુરાવો હાજર નથી, તે જોતા અરજદારને ઉક્ત ફરિયાદની સી.બી.આઈ. દ્વારા તપાસ કરાવવાનો રાહત મેળવવાનો હક પ્રાપ્ત થતો નથી.

૪૨. હવે, બીજી એફ.આઈ.આર. કાયદેસર રીતે ટકી શકે કે નહીં તે પ્રશ્ન અંગે, અરજદાર નં. ૧નો એવો દાવો છે કે તા. ૮.૬.૨૦૦૬ની ફરિયાદમાં કરાયેલા વર્ણનો અને આક્ષેપો અગાઉથી નોંધાયેલી એફ.આઈ.આર.માં નથી અને તેથી ઉક્ત પાસું ખુલ્લું રાખવામાં આવ્યું છે અને તે અંગે વિચારવું વિદ્વાન મેજિસ્ટ્રેટ માટે રહેશે; આ બાબતે આ અદાલતે કોઈપણ અભિપ્રાય વ્યક્ત કર્યો નથી અને આ

અદાલતે અરજદાર નં. ૧ને ફોજદારી પ્રક્રિયા સંહિતાની કલમ ૧૯૦ સાથે વાંચવાની કલમ ૨૦૦ હેઠળનો ઉપાય અવલંબવા દોર્યો છે; અને કારણ કે ઉપરોક્ત પ્રશ્ન ખુલ્લો રાખવામાં આવ્યો છે, તેથી આ અદાલતે સંબંધિત પક્ષકારોની તરફેથી ઉદ્દેખિત તમામ અધિકૃત નિર્ણયો પર વિચાર કર્યો નથી, કારણ કે અંતે તે પૈકી કોઈપણ એક પક્ષકારને અસર કરી શકે છે.

૪૩. ઉપર દર્શાવેલ કારણોસર, વર્તમાન અરજી ફગાવી દેવામાં આવે છે. અરજદારો દ્વારા ફોજદારી કાર્યવાહી સંહિતાની કલમ ૧૯૦ સાથે વંચાતી કલમ ૨૦૦ હેઠળ ફરિયાદ દાખલ કરવાની પ્રક્રિયા અપનાવવામાં આવી નહોતી, તેથી અરજદાર નં. ૧ ને ખાનગી ફરિયાદ દાખલ કરીને ફોજદારી કાર્યવાહી સંહિતાની કલમ ૧૯૦ સાથે વંચાતી કલમ ૨૦૦ ની જોગવાઈઓ અમલમાં લાવવા માટે યોગ્ય ખાનગી ફરિયાદ દાખલ કરવાની છૂટ આપવામાં આવે છે અને તેવી ફરિયાદનો ફોજદારી કાર્યવાહી સંહિતા હેઠળની યોગ્ય પ્રક્રિયાનું પાલન કર્યા બાદ, કાયદા મુજબ અને ગુણદોષના આધારે વિચાર કરવામાં આવશે. તેમ છતાં, એ સ્પષ્ટ કરવામાં આવે છે કે આ અદાલતે પ્રકરણના ગુણદોષ અંગે કોઈપણ પક્ષના પક્ષમાં કોઈ અભિપ્રાય વ્યક્ત કર્યો નથી.

નિયમનો નિકાલ કરવામાં આવ્યો.”

માનનીય સર્વોચ્ચ અદાલત સમક્ષ અરજી, એસ.એલ.પી. (ફિ.)

ક્રમ સંખ્યા ૧૦૮૮ સન ૨૦૦૮ તથા અન્ય:

૨.૮ આ અદાલતના તા. ૦૨.૧૧.૨૦૦૭ના ચુકાદા અને આદેશથી વ્યથિત થઈ, અરજદારે વિશેષ અનુમતિથી અપીલ (ફોજદારી) નં. ૧૦૮૮/૨૦૦૮ દાખલ કરીને સર્વોચ્ચ અદાલતનો આશરો લીધો હતો. સર્વોચ્ચ અદાલતે એવું નિર્ધારિત કર્યું હતું કે વડી અદાલતનો આદેશ અરજદારને ઉપચારવિહોણો બનાવતો નથી. તેમ છતાં, વિચારણા જરૂરી હોય એવા વિવિધ મહત્વપૂર્ણ પાસાઓ હોવાના તથ્યને ધ્યાનમાં રાખીને, તેણે તા. ૦૩.૦૩.૨૦૦૮ના પોતાના આદેશ દ્વારા પ્રતિવાદી નં. ૧ અને ૨ને નોટિસ જારી કરી હતી, જે નીચે મુજબ છે:

“ વડી અદાલતનો આદેશ અરજદારોને ઉપાયવિહોણા બનાવતો નથી. પરંતુ, વિચારણા માટે વિવિધ પાસાઓ ઉદ્ભવે છે.

કોઈ નિર્ધારિત મામલામાં, ગુનાના આચરણ અંગે જાણકારી ધરાવતા વ્યક્તિની પોલીસ દ્વારા પૂછપરછ કરવામાં આવે જ એવું જરૂરી નથી. પ્રશ્ન એ છે કે આવી વ્યક્તિને કયો ઉપાય ઉપલબ્ધ છે? તેથી, અમે માત્ર પ્રતિવાદી ક્રમાંક ૧ અને ૨ તથા ભારત સંઘને જ નોટિસ જારી કરીએ છીએ. જો કે, આ કાર્યવાહીમાં કેન્દ્રીય અન્વેષણ બ્યુરો પ્રતિવાદી ક્રમાંક ૩ છે, તથાપિ હાલમાં સી.બી.આઈ.ને કોઈ નોટિસ જારી કરવાની આવશ્યકતા નથી, કારણ કે અમે ભારત સંઘના મતો પણ મેળવવા ઇચ્છીએ છીએ.

શ્રી પ્રશાંત ભૂષણ, વિદ્વાન વકીલે અદાલતને અદાલત મિત્ર તરીકે સહાય કરવા સંમતિ આપી છે. ફોજદારી ન્યાયના પ્રબંધનમાં આ પ્રશ્ન અત્યંત મહત્વનો

હોવાથી, અમે બારના અન્ય વિદ્વાન વરિષ્ઠ સભ્યોને પણ અદાલતને સહાય કરવાની વિનંતી કરીશું.”

૨.૯ આ તબક્કે, ઉપરોક્ત મુજબ, લોકશાહીની ઓળખરૂપ સામ્પ્રદાયિક સૌહાર્દ છે તે આધાર પર એન.એચ.આર.સી. દ્વારા દાખલ કરવામાં આવેલી રિટ-અરજી નં. ૧૦૯/૨૦૦૩નો ઉલ્લેખ કરવો યોગ્ય રહેશે; એન.એચ.આર.સી.ની એવી અરજી સર્વોચ્ચ અદાલતે ગ્રહણ કરી હતી અને સર્વોચ્ચ અદાલતે એક વિશેષ તપાસ ટીમ (ટૂંકમાં, ‘એસ.આઈ.ટી.’) રચી હતી, જેમાં (૧) શ્રી આર.કે. રાઘવન, નિવૃત્ત ડિરેક્ટર, સી.બી.આઈ., (૨) શ્રી સી.બી. સતપથી, નિવૃત્ત ડી.જી., ડિરેક્ટર, ઉત્તર પ્રદેશ, પોલીસ કોલેજ, મોરાદાબાદ, (૩) સુશ્રી ગીતા જોહરી, (૪) શ્રી શિવાનંદ ઝા, (૫) શ્રી આશિષ ભાટિયાનો સમાવેશ થતો હતો.

૨.૧૦ તે હેતુસર સર્વોચ્ચ અદાલત દ્વારા એક જાહેરનામું બહાર પાડવામાં આવ્યું હતું અને એસ.આઈ.ટી.ના વડા તરીકે સમિતિના અધ્યક્ષ શ્રી આર.કે. રાઘવન રહેવાના હતા તથા સુશ્રી ગીતા જોહરી સંયોજક હતાં. એસ.આઈ.ટી.ના અસરકારક કાર્ય માટે રાજ્યએ જરૂરી માળખાકીય સુવિધા અને સંસાધનો પૂરા પાડવાના હતાં. તપાસ અથવા પૂછપરછ પૂર્ણ થયા પછી, જેના માટે ત્રણ મહિનાનો સમયગાળો મંજૂર કરવામાં આવ્યો હતો, એસ.આઈ.ટી.એ પોતાનો અહેવાલ સર્વોચ્ચ અદાલત સમક્ષ રજૂ કરવાનો હતો. એવો અહેવાલ રજૂ થયા બાદ આગળની કાર્યવાહી અંગે સર્વોચ્ચ અદાલત દ્વારા નિર્દેશ આપવામાં

આવવાનો હતો. ઉપરોક્ત અહીં ઉલ્લેખિત તમામ કેસોમાં આ વ્યવસ્થા મંજૂર કરવામાં આવી હતી.

૨.૧૧ ત્યારબાદ, એસ.આઈ.ટી.ની રચનામાં કેટલાક ફેરફારો થયા હતા. ત્યારપછી, સર્વોચ્ચ અદાલતે ચુકાદો આપ્યો હતો, જે (૨૦૦૯) ૬ એસ.સી.સી. ૭૬૭ માં ‘નેશનલ હ્યુમન રાઈટ્સ કમિશન વિ. સ્ટેટ ઓફ ગુજરાત’ તરીકે પ્રગટ થયો છે. આ તબક્કે સર્વોચ્ચ અદાલતના કેટલાક તારણો અને અવલોકનો પુનઃઉદ્ઘાટ કરવાથી લાભદાયક રહેશે:

“૨. રાજ્ય સરકારે ૧.૪.૨૦૦૮ તારીખની સૂચના બહાર પાડી એસ.આઈ.ટી.ની રચના કરી હતી. ૧૧.૨.૨૦૦૯ના રોજ એસ.આઈ.ટી.એ તેનો સમેકિત અહેવાલ રજૂ કર્યો છે. તેમાં દર્શાવવામાં આવ્યું છે કે તેની રચના થયા બાદથી એસ.આઈ.ટી.એ નવેચ કેસોમાંથી દરેક અંગે નોંધપાત્ર પ્રગતિ કરી છે અને વર્તમાન સ્થિતિ આ મુજબ છે: ૧: ગોધરા રેલવે પોલીસ સ્ટેશન ગુ. નં. ૦૯/૦૨

અરજીઓ પ્રાપ્ત ૬૩

તપાસવામાં આવેલા સાક્ષીઓ ૧૮૩

(૧૨૫ જૂનું અને ૬૧ નવું)

અટકાયત થયેલ વ્યક્તિઓની સંખ્યા —

આરોપપત્રો દાખલ થયેલ — તપાસનો તબક્કો પૂર્ણ

૨: ખંભોળજ પોલીસ સ્ટેશન ગુનો નં. ૨૩/૦૨

અરજીઓ પ્રાપ્ત ૧૭

સાક્ષીઓની તપાસ કરવામાં આવી ૮૫

(૩૦ જૂનું અને ૫૫ નવું)

ધરપકડ કરાયેલ વ્યક્તિઓની સંખ્યા ૧૬ આરોપીઓ વિરુદ્ધ પ્રક્રિયા જારી કરવા
અદાલતને વિનંતી કરવામાં આવે છે

આરોપપત્રકો સુધારેલા જુદાપણે આરોપપત્ર-૧ તપાસનો તબક્કો પૂર્ણ થયો

૩: ખંભોળજ પોલીસ સ્ટેશન ગુ.ર. નં. ૨૭/૦૨

અરજીઓ પ્રાપ્ત ૧૭ સાક્ષીઓની તપાસ કરવામાં આવી ૩૯ ધરપકડ કરાયેલા
વ્યક્તિઓની સંખ્યા - આરોપપત્રો દાખલ કરવામાં આવ્યા - તપાસનો તબક્કો
પૂર્ણ થયો

૪: નરોડા પોલીસ સ્ટેશન ગુ.ર. નં. ૯૮/૦૨

અરજીઓ પ્રાપ્ત ૦૬ સાક્ષીઓની તપાસ કરવામાં આવી ૪૫૦ ધરપકડ કરાયેલા
વ્યક્તિઓની સંખ્યા ૨૦ આરોપપત્રો દાખલ કરાયા ૦૨

લગભગ પૂર્ણ તપાસનો તબક્કો

પ. નરોડા પોલીસ સ્ટેશન ગુનાહિત ક્રમાંક ૧૦૦/૦૨

અરજીઓ પ્રાપ્ત ૮૮ સાક્ષીઓની તપાસ કરવામાં આવી ૩૪૧ ધરપકડ કરાયેલા લોકોની સંખ્યા ૧૭

આરોપપત્રો દાખલ કરવામાં આવ્યા ૦૧ તપાસ લગભગ પૂર્ણ થવાનું તબક્કો

ક. મેઘાણીનગર પોલીસ સ્ટેશન ગુનાહિત નોંધ નં. ૬૭/૦૨ અરજીઓ પ્રાપ્ત ૫૯ સાક્ષીઓની તપાસ કરવામાં આવી ૨૨૭ ધરપકડ કરાયેલાઓની સંખ્યા ૧૮ આરોપપત્રો દાખલ ૦૩ તપાસની અવસ્થા લગભગ પૂર્ણ
ગ. વેસનગર પોલીસ સ્ટેશન ગુનાહિત નોંધ નં. ૬૦/૦૨ અરજીઓ પ્રાપ્ત ૦૫ સાક્ષીઓની તપાસ કરવામાં આવી ૪૨ ધરપકડ કરાયેલાઓની સંખ્યા ૦૩ આરોપપત્રો દાખલ ૦૧ તપાસની અવસ્થા લગભગ પૂર્ણ

૮. વિજાપુર પોલીસ સ્ટેશન ગુ.ર.નં.૪૬/૦૨ અરજીઓ પ્રાપ્ત ૧૩ સાક્ષીઓની તપાસ કરવામાં આવી ૩૯ ધરપકડની સંખ્યા ૨૧ આરોપપત્રો દાખલ ૦૨ તબક્કો તપાસ પૂર્ણ

૯. પ્રાંતિજ પોલીસ સ્ટેશન ગુનાહિત નોંધ નં.૧૦૦/૦૨

અરજીઓ પ્રાપ્ત થઈ ૧૦

સાક્ષીઓની તપાસ કરવામાં આવી ૨૪

(૧૪ જુન અને ૧૦ નવ)

સંખ્યા અટકાયત કરવામાં આવી –

આરોપપત્રો દાખલ કરાયા –

પૂર્ણ થયેલી તપાસનો તબક્કો

૩. દરેક કેસમાં અલગ અલગ સીલબંધ આવરણોમાં તપાસ અધિકારીનો અહેવાલ, તેની સાથે દેખરેખ રાખનાર આઈ.જી.પી. અને અધ્યક્ષની ટિપ્પણીઓ સહિત, રજૂ કરવામાં આવ્યો હતો. ટીમના અન્ય સભ્યો શ્રી સી.બી. સતપથી, શ્રીમતી ગીતા જોહરી, શ્રી શિવાનંદ ઝા અને શ્રી આશિષ ભાટિયા છે. છેલ્લા ત્રણ ગુજરાત કેડરના ભારતીય પોલીસ સેવાના અધિકારીઓ છે. આ અદાલત દ્વારા આપવામાં આવેલા નિર્દેશોના અનુસંધાને અહેવાલની નકલો વિદ્વાન એમિક્સ ક્યુરી અને ગુજરાત રાજ્ય તરફથી હાજર વિદ્વાન વકીલને પૂરી પાડવામાં આવી હતી. વિદ્વાન એમિક્સ ક્યુરી, રાજ્ય તરફથી હાજર વિદ્વાન વકીલ તથા કાર્યવાહીમાંથી કેટલીક પક્ષકારો દ્વારા સૂચનો આપવામાં આવ્યા છે.

૪. આ કેસોમાં અનેક મહત્વપૂર્ણ પાસાઓ નોંધવા જેવા છે. પ્રથમ, એસ.આઈ.ટી.ના પ્રયત્નોને કારણે, જેઓને અગાઉ આરોપી તરીકે સામેલ

કરવામાં આવ્યા નહોતાં તેવા વ્યક્તિઓને હવે આરોપી તરીકે સામેલ કરવામાં આવ્યા છે. ઉપર દર્શાવેલ વિગતોથી એવું જણાય છે કે મોટાભાગના કેસોમાં મોટી સંખ્યામાં વ્યક્તિઓને વધારાના આરોપી બનાવવામાં આવ્યા છે. આ ઉપરાંત, દરેક કેસમાં મોટી સંખ્યામાં સાક્ષીઓની પણ તપાસ કરવામાં આવી હતી. આથી એ સ્પષ્ટ થાય છે કે એસ.આઈ.ટી.એ કેટલી દેખીતી રીતે સઘનતા સાથે કાર્ય કર્યું છે. તેથી, તમામ કેસોમાં નીચલી અદાલતની કાર્યવાહી પૂર્ણ થાય ત્યાં સુધી એસ.આઈ.ટી. કાર્યરત રહેશે અને જો કોઈ વધુ પૂછપરછ/તપાસ કરવાની હોય તો, કાયદામાં જોગવાઈ મુજબ, ખાસ કરીને, ફોજદારી કાર્યવાહી સંહિતા, ૧૯૭૩ ની કલમ ૧૭૩ (૮) હેઠળ, તે કરી શકાશે.

૫. કેસોને લગતા કેટલાંક મહત્વપૂર્ણ પાસાઓ નોંધવા જરૂરી છે.

(૧) ન્યાયસંગત ટ્રાયલ

(૨) સાક્ષીઓ નિર્વિઘ્નપણે સાક્ષ્ય આપે તે સુનિશ્ચિત કરવા માટેની પદ્ધતિઓ અને તે સંદર્ભમાં, તે સાથે સંકળાયેલ વ્યક્તિ(ઓ) દ્વારા થતી દખલગીરીથી સાક્ષીઓનું રક્ષણ કરવાની આવશ્યકતા; તેની સાથે, પીડિતોના રક્ષણનો પણ સમાવેશ થાય છે, કારણ કે બહુભાગના કેસોમાં તેઓ સાક્ષી હોય છે.

(૩) સક્ષમ સરકારી વકીલો દ્વારા અદાલતને સક્ષમ સહાયતા.

(જ) એસ.આઈ.ટી.ની વધુ ભૂમિકા.

XXX XXX XXX

૩૯. એવું જણાય છે કે આ અરજીઓમાં, જેમાં ચાલી રહેલી કેટલીક વિચારણાઓના સ્થળાંતર સહિત વિવિધ રાહતો તથા વિવિધ ઘટનાઓ, જેના આધારે આ વિચારણાઓમાં આરોપપત્રો દાખલ કરવામાં આવ્યા હતા, તેમાં પુનઃતપાસ / વધુ તપાસ કરવાની માગણી કરવામાં આવી હતી, તેમાં આ અદાલતે પ્રારંભિક તબક્કે આ ચાલી રહેલી વિચારણાઓ પર સ્થગિતી આપી હતી.

(એ) ગુનો ક્રમાંક ૯/૦૨

(બી) ગુનો ક્રમાંક ૧૦૦/૦૨

(સી) ગુનો નં. ૨૩/૦૨

(ડી) ગુનો ક્રમાંક ૯૮/૦૨

(ઈ) ગુનો નં. ૪૬/૦૨

(એફ) અપરાધ ક્રમાંક ૬૭/૦૨

(જી) ગુનો ક્રમાંક ૬૦/૦૨

(એચ) ગુનો ક્રમાંક ૨૬/૦૨

(૧) ગુનો નં. ૨૭/૦૨

આ પૈકીના દરેક કેસના સંદર્ભમાં એસ.આઈ.ટી.ના અહેવાલો હવે પ્રાપ્ત થયા છે.

૪૦. અમે શ્રી હરીશ એન. સાલ્વે, વિદ્વાન ન્યાયમિત્ર, શ્રી મુકુલ રોહિતગી, રાજ્ય તરફથી વિદ્વાન વકીલ, સુશ્રી ઈન્દિરા જયસિંહ તથા અન્ય વિદ્વાન વકીલો દ્વારા કરવામાં આવેલી રજૂઆતોનો વિચાર કર્યો છે. હાલમાં નીચે મુજબના નિર્દેશો આપવામાં આવે છે:

(૧) આ દરેક કેસોમાં પુરક આરોપપત્રો દાખલ કરવામાં આવશે, કારણ કે એસ.આઈ.ટી.એ વધુ સામગ્રી શોધી કાઢી છે અને/અથવા અન્ય આરોપીઓની ઓળખ કરી છે, જેમની સામે હવે આરોપો મૂકવાના છે.

(૨) જાન્યુઆરી, ૨૦૦૨ની ઘટનાઓને ધ્યાનમાં રાખીને અને વિચારણાઓ પહેલેથી જ સાત વર્ષથી વિલંબિત હોવાને કારણે, વિચારણીઓનું સંચાલન દિનપ્રતિદિનના ધોરણે ફરી શરૂ કરવાનું રહેશે. સંવેદનશીલ કેસોમાં, ખાસ કરીને સામ્પ્રદાયિક અશાંતિ સંબંધિત કેસોમાં, વહેલી તકે પૂર્ણતા લાવવાની આવશ્યકતા જેટલી ભારપૂર્વક દર્શાવવામાં આવે તેટલું ઓછું છે.

(૩) એસ.આઈ.ટી.એ સૂચવ્યું છે કે પાંચ જિલ્લાઓમાં નીચે મુજબ દિનપ્રતિદિન ધોરણે વિચારણા ચલાવવા માટે છ “ફાસ્ટ ટ્રેક અદાલતો”ને વડી અદાલત દ્વારા નિયુક્ત કરવામાં આવે:

૧) અમદાવાદ (નરોડા પાટિયા, નરોડા ગામ) ૨) અમદાવાદ (ગુલબર્ગ). ૩) મહેસાણા (બે કેસો માટે). ૪) સાબરકાંઠા

રાષ્ટ્રીય કેસ)

૫) આનંદે (બ્રિટિશ ૬) ગોધરા ટ્રેન કેસ (સાબરમતી જેલ, અમદાવાદ ખાતે) ખુલ્લો કર્યો.

(૪) આ નિર્દિષ્ટ કરવામાં આવેલા કેસોની પ્રકૃતિ અને સંવેદનશીલતા, તેમજ સમગ્ર વિવાદપ્રક્રિયાના ઇતિહાસને ધ્યાનમાં લેતા, વરિષ્ઠ ન્યાયિક અધિકારીઓની નિમણૂક કરવી અનિવાર્ય છે, જેથી આ કાર્યવાહી શક્ય તેટલી વહેલી તકે અને સર્વોત્તમ સંતોષકારક રીતે પૂર્ણ થઈ શકે. અમલમાં મૂકવામાં આવી રહેલી પદ્ધતિ અંગે સંબંધિત તમામ પક્ષોને સર્વોચ્ચ સ્તરનો વિશ્વાસ રહે તે સુનિશ્ચિત કરવા માટે, ગુજરાત વડી અદાલતના મુખ્ય ન્યાયાધીશ એવા નિમણૂક માટે પસંદ કરવાના ન્યાયિક અધિકારીઓની પસંદગી કરે તો તે યોગ્ય ગણાશે. ગુજરાત રાજ્યએ, પોતાના સૂચનોમાં, આવા “ફાસ્ટ ટ્રેક અદાલતો” ની રચના અંગે કોઈ વાંધો ન હોવાનું જણાવ્યું છે, અને એ પણ સૂચવ્યું છે કે આ બાબત માનનીય ગુજરાત વડી અદાલતના મુખ્ય ન્યાયાધીશ પર છોડી દેવામાં આવે.

(૫) ફોજદારી વિચારણાના સંચાલનથી પરિચિત અનુભવી વકીલોને સરકારી વકીલ તરીકે નિયુક્ત કરવામાં આવવા જોઈએ. વર્તમાન કેસના તથ્યો અને પરિસ્થિતિઓમાં, એવા સરકારી વકીલોની નિયુક્તિ એસ.આઈ.ટી.ના

અધ્યક્ષ સાથે પરામર્શ કરીને કરવામાં આવશે. રાજ્ય સરકારના સૂચનો આ પ્રસ્તાવના સ્વીકારને દર્શાવે છે. જો કામગીરીમાં કોઈ ખામી ધ્યાનમાં આવે, તો તે મુજબ નિયુક્ત કરાયેલા કોઈપણ સરકારી વકીલમાં ફેરફાર માગવા માટે એસ.આઈ.ટી.ના અધ્યક્ષને ખુલ્લું રહેશે. જો એવું જણાય કે વિચારણા જે રીતે આગળ વધવી જોઈએ તે રીતે આગળ વધી રહી નથી, અને એસ.આઈ.ટી.ના અધ્યક્ષને સંતોષ થાય કે પરિસ્થિતિ સરકારી વકીલમાં ફેરફાર કરવા અથવા વર્તમાન સરકારી વકીલને મદદ કરવા માટે અથવા તેનું નેતૃત્વ કરવા માટે વધારાના સરકારી વકીલની નિયુક્તિ કરવાની માંગ કરે છે, તો તે આ બાબત અંગે રાજ્યના એડવોકેટ જનરલને વિનંતી કરી શકશે, જે એસ.આઈ.ટી.ની ભલામણના પ્રકાશમાં યોગ્ય કાર્યવાહી કરશે.

(૬) જો આવશ્યક હોય અને તે યોગ્ય માનવામાં આવે, તો એસ.આઈ.ટી. નીચલી અદાલતમાં ચાલતી કાર્યવાહી દરમિયાન સરકારી વકીલને સહાય કરવા માટે એસ.આઈ.ટી.ના અધિકારીઓને નિયુક્ત કરી શકે. એવો અધિકારી એસ.આઈ.ટી. અને સરકારી વકીલ વચ્ચે સંચાર-કડી તરીકે કાર્ય કરશે, જેથી તેવા સરકારી વકીલને તમામ સહાય અને આવશ્યક મદદ ઉપલબ્ધ કરાવવામાં આવે તે સુનિશ્ચિત થાય.

(૭) એસ.આઈ.ટી.ના અધ્યક્ષએ નીચલી અદાલતોમાં ચાલતી કાર્યવાહીનો પ્રગતિ-અહેવાલ નિયમિત રીતે ધ્યાનમાં રાખવાનો રહેશે જેથી તે સુચારુ રીતે

આગળ વધી રહી છે તે સુનિશ્ચિત થાય અને કાર્યવાહીનું સુચારુ તથા સંતોષકારક પ્રગતિ અંગે આ અદાલતમાં ત્રિમાસિક અહેવાલો રજૂ કરવાના રહેશે.

(૮) ટ્રાયલોની કાર્યવાહી પર મૂકાયેલ સ્થિતિ, ટ્રાયલો આગળ ચાલુ રહી શકે તે માટે, દૂર કરવામાં આવે છે. અનેક કેસોમાં વડી અદાલત/સેશન્સ કોર્ટ દ્વારા મુખ્યત્વે આ આધારે જામીન મંજૂર કરવામાં આવ્યા હતા કે ટ્રાયલો સ્થગિત રાખવામાં આવી હતી. જ્યાં જ્યાં જરૂરી માનવામાં આવે ત્યાં એસ.આઈ.ટી. સરકારી વકીલને પહેલેથી મંજૂર કરાયેલા જામીનોના રદ માટે અરજી કરવા પિનંતી કરી શકે છે.

(૯) પીડિતો તથા તેમના સંબંધીઓના મનમાં વિશ્વાસની ભાવના સુનિશ્ચિત કરવા માટે અને સાક્ષીઓ અદાલત સમક્ષ મુક્તપણે અને નિર્ભયતાથી સાક્ષી આપે તે સુનિશ્ચિત કરવા માટે: સાક્ષીઓના મામલે નીચેના પગલાં લેવામાં આવશે:

(એ) સાક્ષીઓને અદાલત પરિસર સુધી અને ત્યાંથી સુરક્ષિત અવરજવર સુનિશ્ચિત કરવી.

(બી) જ્યાં જરૂરી ગણવામાં આવે ત્યાં સાક્ષીઓને તેમના નિવાસસ્થાને સુરક્ષા પૂરી પાડવી, અને

(સી) સાક્ષીઓને અન્ય રાજ્યમાં સ્થળાંતર કરવું, જ્યાં એવો પગલું જરૂરી હોય ત્યાં.

(૧૦) જ્યાં સુધી પ્રથમ અને દ્વિતીયનો પ્રશ્ન છે, ત્યાં સુધી જે સાક્ષીઓને રક્ષણની આવશ્યકતા છે અને આવા સાક્ષીઓને કયા પ્રકારનું સાક્ષી-રક્ષણ ઉપલબ્ધ કરાવવાનું છે તે અંગે નિર્ણય કરવા માટે એસ.આઈ.ટી. નોડલ એજન્સી રહેશે.

(૧૧) પ્રથમ અને બીજા પ્રકારના સાક્ષી સંરક્ષણના મામલે, યોગ્ય કેસોમાં, એસ.આઈ.ટી.ના અધ્યક્ષ એ નક્કી કરી શકશે કે કયા સાક્ષીઓને અર્ધલશ્કરી દળોની સુરક્ષા આવશ્યક છે અને તેમની વિનંતી પર, આવશ્યક સુરક્ષા સુવિધાઓ પૂરી પાડી તે જ ઉપલબ્ધ કરાશે.

(૧૨) ત્રીજા પ્રકારની પરિસ્થિતિમાં, જ્યાં એસ.આઈ.ટી.ના અધ્યક્ષને સંતોષ થાય કે સાક્ષીને ગુજરાત રાજ્યની બહાર સ્થાનાંતરિત કરવાની જરૂર છે, ત્યાં એવા સાક્ષીના સ્થાનાંતરણ માટે ભારત સંઘે યોગ્ય વ્યવસ્થા કરવી રહેશે. એસ.આઈ.ટી.ના અધ્યક્ષ આ હેતુસર ભારત સંઘના ગૃહ સચિવને યોગ્ય વિનંતી મોકલશે, અને તે સાક્ષીઓને સ્થાનાંતરિત કરવા માટે જરૂરી એવા પગલાં લેશે.

(૧૩) ઉપરોક્ત તમામ નિર્દેશો, જો કોઈ હોય તો, ધમકી અંગેની સંભાવિત પરિસ્થિતિને ધ્યાનમાં લઈને, એસ.આઈ.ટી. દ્વારા વિચારવામાં આવશે.

(૧૪) એસ.આઈ.ટી. પોતાનું કાર્ય ચાલુ રાખશે અને હજી પૂર્ણ થવાની બાકી રહેલી કોઈપણ તપાસો, અથવા ટ્રાયલોની કાર્યવાહી દરમિયાન ઉદ્ભવી શકે તેવી કોઈપણ વધુ તપાસ હાથ ધરશે. એસ.આઈ.ટી. આ વર્તમાન આદેશ દ્વારા તેના પર સોંપવામાં આવેલી તેવી ફરજો પણ નિભાવશે.

(૧૫) જો એવા કોઈ મુદ્દાઓ હોય જેના સંબંધે સૂચનાઓ આપવી આવશ્યક માનવામાં આવે (જેમાં સરકારી વકીલોમાં ફેરફાર કરવાના માર્ગે અથવા સાક્ષી સંરક્ષણના માર્ગે પણ સમાવેશ થાય છે), તો એસ.આઈ.ટી.ના અધ્યક્ષ યોગ્ય સૂચનાઓ માટે આ અદાલત સમક્ષ (કાં તો સીધા અથવા એમિક્સ ક્યુરી મારફતે) અરજી કરી શકે છે.

(૧૬) કેટલાક વિદ્વાન વકીલોને એવી આશંકા હતી કે સાક્ષીઓને ભયભીત કરવા માટે અદાલતમાં ઉદ્ભૂત પરિસ્થિતિઓ ઊભી કરવામાં આવી શકે. આ અંગે કોઈ સૂચનની જરૂર નથી કે અદાલતે આવી પરિસ્થિતિઓનો કડકાઈથી સામનો કરવો પડશે અને જરૂરી આદેશો પસાર કરવા પડશે. એસ.આઈ.ટી. આ પાસાની પણ તપાસ કરશે.

(૧૭) આવર્તિત દર ત્રણ માસના અહેવાલો સીલબંધ કવરમાં એસ.આઈ.ટી. દ્વારા આ અદાલતમાં રજૂ કરવામાં આવશે.”

ઉપરોક્ત ચુકાદો ૦૧.૦૫.૨૦૦૯ ના રોજ ઉચ્ચારવામાં આવ્યો હતો.

૩.૦ સંક્ષેપમાં એવું કહી શકાય કે, આ તમામ મામલાઓમાં એસ.આઈ.ટી. દ્વારા ફરજોનું નિર્વહન ધ્યાનમાં લેતા, તેને આ દરેક કેસમાં નીચલી અદાલતમાં ચાલતા વિચારણાની પૂર્ણતા સુધી દેખરેખ ચાલુ રાખવા માટે નિર્દેશ આપવામાં આવ્યો હતો. એસ.આઈ.ટી.ને બાકી રહેલી તપાસ પૂર્ણ કરવાની અને જો વિચારણા દરમિયાન આવશ્યક થાય તો વધુ તપાસ કરવાની પણ પરવાનગી આપવામાં આવી હતી. સંબંધિત કેસોમાં, જ્યાં એસ.આઈ.ટી.ને વધુ સામગ્રી મળી આવે અથવા અન્ય આરોપી વ્યક્તિઓની ઓળખ થાય, ત્યાં તેને પૂરક આરોપપત્રો દાખલ કરવાની પણ પરવાનગી આપવામાં આવી હતી. એસ.આઈ.ટી.ના અધ્યક્ષને વિચારણોની પ્રગતિ પર નજર રાખવા અને દર ત્રિમાસિક અહેવાલ સર્વોચ્ચ અદાલતમાં રજૂ કરવા માટે પણ નિર્દેશ આપવામાં આવ્યો હતો, તેમજ જો જરૂરી જણાય તો વધુ નિર્દેશ મેળવવા માટે સર્વોચ્ચ અદાલત સમક્ષ રજૂઆત કરવાની વિશિષ્ટ પરવાનગી પણ આપવામાં આવી હતી. અદાલતે સાક્ષી સુરક્ષાના મુદ્દા પર પણ વિસ્તૃત રીતે વિચાર કર્યો હતો.

૪.૦ પુનરીક્ષણકર્તા સુશ્રી ઝાકિયા જાફરી દ્વારા રજૂ કરાયેલ અરજી, જે વિશેષ અનુમતિ અરજી (ફોજદારી) ક્રમાંક ૧૦૮૮ ઓફ ૨૦૦૮ હતી, તે એન.એચ.આર.સી.ની અરજી સાથે સુનાવણી કરવા માટે નિર્દેશિત કરવામાં આવી હતી, કારણ કે તે તે તબક્કે બાકી હતી અને સર્વોચ્ચ અદાલતે એસ.આઈ.ટી.ને સુશ્રી જાફરીની તા. ૦૮.૦૬.૨૦૦૬ ની ફરિયાદની તપાસ કરવા નિર્દેશ કર્યો હતો.

જ.૧ આ તબક્કે નોંધવું યોગ્ય છે કે વર્ષ ૨૦૦૮ ની એસ.એલ.પી. (ફિ.) નં. ૧૦૮૮ માં એન.એચ.આર.સી.ની મૂળ અરજીમાં સર્વોચ્ચ અદાલત દ્વારા સમયાંતરે વિવિધ આદેશો પસાર કરવામાં આવ્યા હતા, જેમાં, તેને ન્યાયમિત્ર તરીકે પ્રતિષ્ઠિત પરિષ્ઠ વકીલની સહાય પ્રાપ્ત થઈ હતી અને એસ.આઈ.ટી. દ્વારા સમયાંતરે રજૂ કરાયેલા અહેવાલોની ન્યાયમિત્ર દ્વારા તપાસ કરવામાં આવી હતી, જેઓએ દરેક મુદ્દે સર્વોચ્ચ અદાલતને વિશેષરૂપે સહાય પૂરી પાડી હતી. સર્વોચ્ચ અદાલતે, જો કોઈ સામગ્રી મળી હોય અથવા કોઈ મુદ્દો તેના ધ્યાન પર લાવવામાં આવ્યો હોય, તો એસ.આઈ.ટી.ને વધુ તપાસ હાથ ધરવા માટે સતત દિશાનિર્દેશ આપ્યા હતા. સંક્ષેપમાં, સર્વોચ્ચ અદાલત સમક્ષ ઉઠાવવામાં આવેલા દરેક મુદ્દા માટે, સર્વોચ્ચ અદાલતના દિશાનિર્દેશો મુજબ, તે જ મુદ્દાની તપાસ કરવા માટે એસ.આઈ.ટી. દ્વારા તમામ સંભવિત પ્રયત્નો અને પ્રયાસો કરવામાં આવ્યા હતા. તા. ૧૫.૦૩.૨૦૧૧ ના આદેશ દ્વારા, એસ.આઈ.ટી.ના અધ્યક્ષને ન્યાયમિત્ર દ્વારા કરવામાં આવેલા અવલોકનો પર વિચાર કરવા અને વર્ષ ૨૦૦૮ ની એસ.એલ.પી. (ફિ.) નં. ૧૦૮૮ માં વધુ તપાસ કરવા દિશાનિર્દેશ આપવામાં આવ્યો હતો.

જ.૨ ગુલબર્ગ સોસાયટી કેસમાં, સંહિતાની કલમ ૧૭૩(૮) હેઠળ વધુ તપાસ અંગે એસ.આઈ.ટી.એ ૨૪.૦૪.૨૦૧૧ના રોજ તેનો અહેવાલ રજૂ કર્યો. તેવો અહેવાલ વાંચ્યા બાદ સર્વોચ્ચ અદાલતે ૦૫.૦૫.૨૦૧૧ના રોજ આદેશ પારિત કર્યો, જે નીચે મુજબ છે:

“ વિશેષ અનુમતિ અરજી (ફોજદારી.) ક્રમાંક ૧૦૮૮/૨૦૦૮

અમારા તા. ૧૫મી માર્ચ, ૨૦૧૧ ના આદેશના અનુસંધાને, વિશેષ તપાસ દળ (એસ.આઈ.ટી.) ના અધ્યક્ષે, તેમની ટીમ દ્વારા કરવામાં આવેલી વધુ તપાસ અંગેનો અહેવાલ તેમજ તે અંગેની તેમની ટિપ્પણીઓ અદાલતમાં રજૂ કરી છે. સાક્ષીઓના નિવેદનો તેમજ દસ્તાવેજો પણ અલગ અલગ ખંડોમાં નોંધ પર મૂકવામાં આવ્યા છે. તે તમામ દસ્તાવેજોની નકલ અધ્યક્ષના અહેવાલ સાથે વિદ્વાન ન્યાયમિત્ર શ્રી રાજુ રામચંદ્રનને પૂરી પાડવામાં આવે.

વિદ્વાન ન્યાયમિત્ર અહેવાલનું પરીક્ષણ કરશે; મૂલવણી કરશે અને એસ.આઈ.ટી. દ્વારા નોંધાયેલા સાક્ષીઓના નિવેદનો અંગે પોતાનું સ્વતંત્ર મૂલ્યાંકન કરીને તે અંગે પોતાની ટિપ્પણીઓ રજૂ કરશે. વિદ્વાન ન્યાયમિત્રને, તે યોગ્ય માને તેમ, એસ.આઈ.ટી. દ્વારા તપાસાયેલા કોઈપણ સાક્ષી સાથે, જેમાં પોલીસ અધિકારીઓનો પણ સમાવેશ થાય છે, પરસ્પર સંવાદ કરવા માટે મુક્તતા રહેશે.

જો વિદ્વાન એમિક્સ ક્યુરીએ એવો અભિપ્રાય રચે કે નોંધ પર ઉપલબ્ધ સામગ્રીના આધારે કોઈપણ વ્યક્તિ વિરુદ્ધ કોઈ ગુનો બનતો હોય, તો તે પોતાના અહેવાલમાં તેનો ઉલ્લેખ કરશે.”

૪.૩ અંતિમ આદેશ સર્વોચ્ચ અદાલત દ્વારા ૧૨.૦૮.૨૦૧૧ ના રોજ પસાર કરવામાં આવ્યો હતો. અદાલતે તેમાં આ પૃષ્ઠભૂમિ નોંધેલી છે કે, એમિક્સ

કચુરીની નિમણૂક અને એસ.આઈ.ટી.ની રચના થયા બાદ, જેની રચના ૨૦૦૩ ની રિટ-અરજી ક્રમાંક ૧૦૯ માં ૯ કેસોમાં વધુ તપાસ હાથ ધરવા માટે ૨૬.૦૩.૨૦૦૮ તારીખના આદેશથી કરવામાં આવી હતી, હાલના અરજદારની ફરિયાદ ગુજરાતના પોલીસ મહાનિદેશકને ૦૮.૦૬.૨૦૦૬ ના રોજ સોંપવામાં આવી હતી. શ્રી એ.કે. મલ્હોત્રા, (ભૂતપૂર્વ) ડી.આઈ.જી., એ અનેક સાક્ષીઓની તપાસ કરી હતી અને તેમણે મોટી સંખ્યામાં દસ્તાવેજોની પણ તપાસ કરી હતી અને એસ.આઈ.ટી.ના અધ્યક્ષ દ્વારા ૧૨.૦૫.૨૦૧૦ ના રોજ શ્રી એ.કે. મલ્હોત્રાના તારણો સાથે સંમતિ દર્શાવતો અહેવાલ રજૂ કરવામાં આવ્યો હતો. અદાલતે આ હકીકતની પણ નોંધ લીધી હતી કે શ્રી એ.કે. મલ્હોત્રાએ ગુલબર્ગ સોસાયટી કેસમાં પોલીસ અધિકારીઓ તથા રાજ્ય મંત્રીમંડળના એક પ્રધાન વિરુદ્ધ સંહિતાની કલમ ૧૭૩(૮) હેઠળ વધુ તપાસની ભલામણ કરી હતી, જે કરવામાં આવી હતી અને તેનો અહેવાલ એસ.આઈ.ટી. દ્વારા ૧૭.૧૧.૨૦૧૦ ના રોજ રજૂ કરવામાં આવ્યો હતો.

૪.૪ તા. ૨૩.૧૧.૨૦૧૦ના રોજ, શ્રી રાજુ રામચંદ્રન, પરિષ્ઠ વકીલ, અને શ્રી ગૌરવ અગ્રવાલ, જેમણે અગાઉના અમિકસ કચુરીને સ્થાને લીધા હતા, તેમણે આગળ પણ કાર્ય ચાલુ રાખવાની પોતાની તૈયારી વ્યક્ત કરી હતી. શ્રી રાજુ રામચંદ્રા મારફતે તા. ૨૦.૦૧.૨૦૧૧ના રોજ એક પ્રાથમિક નોંધ રજૂ કરવામાં આવી હતી, જેમાં તા. ૧૫.૦૩.૨૦૧૧ના આદેશ દ્વારા, એસ.આઈ.ટી.ને, ઉક્ત

નોંધમાં કરાયેલ નિરીક્ષણોના પ્રકાશમાં, જરૂરી વધુ તપાસ હાથ ધરીને પોતાનો અહેવાલ રજૂ કરવાનો નિર્દેશ આપવામાં આવ્યો હતો.

જ.પ મેઘાણીનગર પોલીસ સ્ટેશનમાં નોંધાયેલ આઈ-સી.આર. નં. ૨૦૦૨નું ૬૭, જેને ‘ગુલબર્ગ સોસાયટી કેસ’ તરીકે પણ ઓળખવામાં આવે છે, તેમાં એસ.આઈ.ટી.એ સંહિતાની કલમ ૧૭૩(૮) હેઠળ વધુ તપાસ પૂર્ણ કરી. એવો અહેવાલ ૨૪.૦૪.૨૦૧૧ના રોજ સર્વોચ્ચ અદાલત સમક્ષ રજૂ કરવામાં આવ્યો હતો. અદાલતે ૦૫.૦૫.૨૦૧૧ના રોજ આદેશ કર્યો, જેમાં અલગ અલગ હિંસાના કેસોમાં સાક્ષીઓના નિવેદનો તથા દસ્તાવેજો એમિક્સ ક્યુરીએ, શ્રી રાજુ રામચંદ્રને આપવાનો નિર્દેશ કરવામાં આવ્યો હતો, જેથી તેઓ તે જ તપાસી શકે અને એસ.આઈ.ટી. દ્વારા નોંધાયેલા સાક્ષીઓના નિવેદનોની મૂળવણી અંગે પોતાનું મત ઘડી શકે તથા પોતાની ટિપ્પણીઓ રજૂ કરી શકે. જો તેઓ યોગ્ય માનતા હોય, તો એસ.આઈ.ટી. દ્વારા તપાસવામાં આવેલા કોઈપણ સાક્ષી, જેમાં પોલીસ અધિકારીઓનો પણ સમાવેશ થાય છે, તેમના સાથે પરસ્પર સંવાદ કરવાની પસંદગી/સ્વતંત્રતા પણ તેમને આપવામાં આવી હતી. આવા પરસ્પર સંવાદોના આધારે અને નોંધપોથી પર ઉપલબ્ધ સામગ્રીના આધારે, જો એમિક્સ ક્યુરીએ કોઈ મત રચ્યો હોય, તો તેને પોતાના અહેવાલમાં તેનો ઉલ્લેખ કરવાની સ્વતંત્રતા હતી. તદનુસાર, એમિક્સ ક્યુરીએનો અંતિમ અહેવાલ ૨૫.૦૭.૨૦૧૧ના રોજ રજૂ કરવામાં આવ્યો.

૪.૬ અમિકસ ક્યુરીએના ઉક્ત અંતિમ અહેવાલના પ્રકાશમાં, સર્વોચ્ચ અદાલતે તા. ૧૨.૦૮.૨૦૧૧ના રોજ નીચેનો આદેશ કર્યો, જે ‘જાકિયા નસીમ અહેસાન જાફરી &

અન્ય વિ. ગુજરાત રાજ્ય અને અન્ય’, (૨૦૧૧)

૧૨ એસ.સી.સી. ૩૦૨, તેના કેટલાક અનુચ્છેદો અહીં નીચે પુનઃઉત્પન્ન કરવું આવશ્યક થશે:

“૮. સંહિતાના અધ્યાય ૧૨ ની યોજનાને ધ્યાનમાં રાખતા, અમારી એવી માન્યતા છે કે આ અદાલત દ્વારા સમયાંતરે પસાર કરાયેલા આદેશોના અનુસંધાને, એકવાર એસ.આઈ.ટી. દ્વારા તપાસ હાથ ધરાઈ અને પૂર્ણ કરવામાં આવી જાય, ત્યારબાદ કાયદામાં, આક્ષેપિત ગુનાનો સંજ્ઞાન લેવાની સત્તા ધરાવતી અદાલતને સંહિતાની કલમ ૧૭૩ (૨) હેઠળનો અંતિમ અહેવાલ મોકલવા સિવાય અન્ય કોઈ માર્ગ ઉપલબ્ધ રહેતો નથી. આ અદાલતની ત્રણ – ન્યાયાધીશોની ખંડપીઠે એમ.સી. મહેતા (તાજ કોરિડોર સ્કેમ) વિ. યુનિયન ઑફ ઇન્ડિયા અને અન્ય [જેટી ૨૦૦૬ (૧૧) એસસી ૬૨૧ : ૨૦૦૭ (૧) એસસીસી ૧૧૦]માં અવલોકન કર્યું હતું તેમ, આ અદાલત દ્વારા અનુસરી રહેલા પ્રકરણોમાં, તપાસ એજન્સી દ્વારા પોતાની ફરજનું યોગ્ય અને પ્રામાણિક પાલન થાય તે સુનિશ્ચિત કરવાનું જ આ અદાલતનું કામ છે, અને તપાસમાં કરવામાં આવેલા આક્ષેપોના ગુણદોષ સાથે તેનો સંબંધ નથી; તે તો સક્ષમ અદાલતમાં

ચાર્જશીટ દાખલ થયા પછી, કાયદા દ્વારા નિર્ધારિત સામાન્ય પ્રક્રિયા અનુસાર, વિચારણા દરમિયાન નક્કી કરવાના હોય છે.

૯. તદનુસાર, અમે એસ.આઈ.ટી.ના અધ્યક્ષને આદેશ કરીએ છીએ કે સંહિતાની કલમ ૧૭૩(૨) મુજબ જરૂરી હોય તે રીતે, એસ.આઈ.ટી. દ્વારા એકત્રિત કરાયેલ સમગ્ર સામગ્રી સાથે અંતિમ અહેવાલ તે અદાલતમાં મોકલે, જેણે ગુનો અહેવાલ ક્રમાંક ૬૭ ઓફ ૨૦૦૨ અંગે સંજ્ઞાન લીધું હતું. પોતાના અહેવાલની રજૂઆત કરતાં પહેલાં, એસ.આઈ.ટી. માટે આ ખુલ્લું રહેશે કે તે આ અદાલતમાં તેમના દ્વારા રજૂ કરાયેલા અહેવાલોની નકલો અમિકસ ક્યુરીએ પાસેથી મેળવે. ઉક્ત અદાલત અહેવાલ/આરોપપત્રમાં નામિત આરોપીઓના વિચારણાને સંબંધિત કાનૂન અનુસાર, જેમાં સંહિતાની કલમ ૧૭૩(૮)ના પરિધિ અને વ્યાપમાં આવતી બાબતોનો સમાવેશ થાય છે, તે મુજબ મામલાનો વ્યવહાર કરશે. તેમ છતાં, આ તબક્કે અમે આ બાબત પર ભાર મુકવો આવશ્યક માનીએ છીએ કે જો કોઈ દર્શાવેલ કારણસર, આ આદેશ મુજબ રજૂ કરવાના પોતાના અહેવાલમાં એસ.આઈ.ટી. એવો અભિપ્રાય આપે કે તા. ૮મી જૂન ૨૦૦૬ની ફરિયાદમાં નામિત કોઈપણ વ્યક્તિ વિરુદ્ધ આગળ વધવા માટે પૂરતા પુરાવા અથવા ચુકિતસંગત આધાર નથી, તો આવી 'સમાપન' અહેવાલ અંગે અંતિમ નિર્ણય લેતા પહેલાં, અદાલત ફરિયાદીને નોટિસ આપશે અને ભગવંત સિંહ વિ. કમિશનર ઓફ પોલીસ અને અન્ય [૧૯૮૫ (૨) એસ.સી.સી. ૫૩૭] માં આ અદાલતે પ્રતિપાદિત કરેલા કાનૂન અનુસાર કડકપણે સાક્ષીઓના નિવેદનો,

અન્ય સંબંધિત દસ્તાવેજો અને તપાસ અહેવાલની નકલો તેને ઉપલબ્ધ કરાવશે. ત્વરિત સંદર્ભની સુવિધા માટે, અમે નોંધ લઈ શકીએ કે ઉક્ત નિર્ણયમાં એવું નિર્ધારિત કરવામાં આવ્યું છે કે જ્યાં સંહિતાની કલમ ૧૭૩(૨)(૧) હેઠળ જે મેજિસ્ટ્રેટને અહેવાલ મોકલવામાં આવે છે, તે ગુનાનું સંજ્ઞાન ન લેવાનો અને કાર્યવાહી બંધ કરવાનો નિર્ણય કરે છે અથવા એ દૃષ્ટિ અપનાવે છે કે એફ.આઈ.આર.માં ઉલ્લેખિત કેટલીક વ્યક્તિઓ વિરુદ્ધ આગળ વધવા માટે પૂરતો આધાર નથી, ત્યાં મેજિસ્ટ્રેટે માહિતીદાતાને નોટિસ આપવી જ જોઈએ અને અહેવાલના વિચારના સમયે તેને સાંભળવાની તક આપવી જ જોઈએ.

૧૦. આમ દિશાનિર્દેશ આપ્યા પછી, આગામી પ્રશ્ન એ છે કે શું આ અદાલતે હવે આ કેસ પર વધુ કોઈ દેખરેખ ચાલુ રાખવી જોઈએ કે નહીં. આ મુદ્દા અંગેની કાનૂની સ્થિતિ આ અદાલતે યુનિયન ઓફ ઈન્ડિયા અને અન્ય વિ. સુશિલ કુમાર મોદી અને અન્ય [૧૯૯૮ (૮) એસસીસી ૬૬૧] મામલે સ્પષ્ટ કરી છે, જેમાં, વિનિત નારાયણ અને અન્ય વિ. યુનિયન ઓફ ઈન્ડિયા અને અન્ય [જેટી ૧૯૯૬ (૧) એસસી ૭૦૮ : ૧૯૯૬ (૨) એસસીસી ૧૯૯] ના નિર્ણય પર આધાર રાખીને, ત્રણ વિદ્વાન ન્યાયાધીશોની ખંડપીઠે આ મુજબ અવલોકન કર્યું હતું: ‘...કે, એકવાર તપાસ પૂર્ણ થયા બાદ સક્ષમ અદાલતમાં આરોપપત્ર દાખલ થઈ જાય, ત્યાર પછી સંબંધિત ગુનાઓની તપાસ બાબતે સીબીઆઈ તથા અન્ય તપાસકર્તા એજન્સીઓ તેમના કાર્યોનું નિર્વહ કરે તે હેતુસર આ અદાલત દ્વારા રાખવામાં આવતી દેખરેખની પ્રક્રિયા પૂર્ણ થાય છે; અને ત્યારબાદ માત્ર તે જ

અદાલત, જેમાં આરોપપત્ર દાખલ થયું છે, આરોપીના વિરુદ્ધ ચાલનારી સુનાવણી સંબંધિત તમામ બાબતોનો વ્યવહાર કરશે, જેમાં ફોજદારી પ્રક્રિયા સંહિતાની કલમ ૧૭૩(૮) ના કાર્યક્ષેત્રમાં આવતી બાબતોનો પણ સમાવેશ થાય છે. અમે આ અવલોકન માત્ર કાનૂનની આ સ્પષ્ટ સ્થિતિને પુનરોચ્ચાર કરવા માટે કરીએ છીએ જેથી કોઈ પણ ક્ષેત્રમાં કોઈ શંકા બાકી ન રહે.’

૧૧. એમ.સી. મહેતા વિ. યુનિયન ઓફ ઇન્ડિયા અને અન્ય [જેટી ૨૦૦૭ (૧૨) એસસી ૧૮ : ૨૦૦૮ (૧) એસસીસી ૪૦૭] માં, આ પ્રશ્ન ઉદ્ભવ્યો હતો કે આ અદાલતના નિર્દેશોના અનુસંધાને સીબીઆઈ દ્વારા સ્પેશિયલ જજની અદાલતમાં અંતિમ અહેવાલ રજૂ કર્યા પછી, અંતિમ અહેવાલમાં નામ દર્શાવાયેલા કેટલાક વ્યક્તિઓ વિરુદ્ધ ફરિયાદ ચલાવવા માટે સંહિતાની કલમ ૧૯૭ હેઠળ મંજૂરી માગવાની સીબીઆઈની કાર્યવાહીનું કાયદેસરપણું અને માન્યતા આ અદાલતે તપાસવી જોઈએ કે નહીં. આ બાબતમાં નિર્દેશો માગતી વિદ્વાન અમિકસ ક્યુરીએ દ્વારા કરાયેલી અરજીને નામંજૂર કરતાં, ત્રણ-ન્યાયાધીશોની ખંડપીઠે, જેમાં અમારામાંના એક (ડી.કે. જૈન, જે.) સભ્ય હતા, આ મુજબ અવલોકન કર્યું હતું: “સતત મંડેમસનો રિટ બહાર પાડવાની અદાલતની અધિકારિતા માત્ર એટલું નિહાળવા સુધી મર્યાદિત છે કે યોગ્ય તપાસ હાથ ધરવામાં આવે. એકવાર અદાલત આ બાબતે સંતુષ્ટ થઈ જાય કે યોગ્ય તપાસ કરવામાં આવી છે, ત્યારબાદ તે મેજિસ્ટ્રેટના કાર્યો પોતાના હાથમાં લેવાનો અથવા તેના ન્યાયિક કાર્યોમાં હસ્તક્ષેપ કરતો કોઈ આદેશ કરવાનો ઉપક્રમ કરશે

નહીં. આ દેશની બંધારણીય રચના વિવાદ નિવારણ માટે સ્વતંત્ર અને નિષ્પક્ષ અધિકરણની વ્યવસ્થા કલ્પે છે. ન્યાયતંત્રની શ્રેણીમાં આવેલી ઉચ્ચતર અદાલત સિવાય કોઈ સત્તાધિકારી એવો કોઈ નિર્દેશ આપી શકતો નથી જે અન્યથા કાયદાની કોઈ અદાલતની વિવેકાધીન અધિકારિતાને હરણ કરે. ફોજદારી પ્રક્રિયા સંહિતાની કલમ ૧૭૩ ની ઉપકલમ (૧) મુજબ એકવાર અંતિમ અહેવાલ દાખલ થઈ જાય, ત્યારબાદ બાબતમાં એક રીતે કે બીજી રીતે યોગ્ય નિર્ણય લેવાનું સત્તાધિકાર મેજિસ્ટ્રેટને અને માત્ર મેજિસ્ટ્રેટને જ છે. જો તે ન્યાયિક આદેશ પસાર કરતી વખતે ભૂલ કરે, તો તે અપીલ અથવા ન્યાયિક પુનર્વિલોકનનો વિષય બની શકે. વિદ્વાન મેજિસ્ટ્રેટ દ્વારા પસાર કરાયેલા આદેશ વિરુદ્ધ ફરિયાદ ચલાવતી એજન્સીઓ ઉચ્ચતર મંચનો સંપર્ક ન કરે તેવી શક્યતા હોઈ શકે, પરંતુ માત્ર એ કારણસર આ અદાલતને વચ્ચે પ્રવેશ કરવા માટે કોઈ અધિકારિતા પ્રાપ્ત થતી નથી.”

૧૨. તાજેતરમાં, આ અદાલતે નર્મદા બાઈ વિ. ગુજરાત રાજ્ય અને અન્ય [જે.ટી. ૨૦૧૧ (૪) એસ.સી. ૨૭૯ : ૨૦૧૧ (૫) એસ.સી.સી. ૭૯] માં પણ સમાન અભિપ્રાયો પ્રતિધ્વનિત કર્યા છે. તે કેસમાં, તપાસ પૂર્ણ થતાં સી.બી.આઈ. દ્વારા આ અદાલતમાં અહેવાલ રજૂ કરાયા બાદ, કેસમાં વધુ દેખરેખના પ્રશ્ન સાથે વ્યવહાર કરતાં, વિનિત નારાયણ (ઉપરોક્ત), સુશીલ કુમાર મોદી (ઉપરોક્ત) અને એમ.સી. મહેતા (તાજ કોરિડોર કૌભાંડ) (ઉપરોક્ત) ના અગાઉના નિર્ણયોનો ઉલ્લેખ કરીને, ખંડપીઠ તરફથી અમારા

પૈકીના એક, (પી. સથાસિવમ, ન્યાયાધીશ) એ નીચે મુજબ અવલોકન કર્યું છે :

૭૦. ઉપરોક્ત નિર્ણયો દ્વારા સ્પષ્ટ થાય છે કે, ભલે આ અદાલત તપાસ કોઈપણ સ્વતંત્ર એજન્સીને સોંપવા સક્ષમ હોય, પરંતુ એકવાર તપાસ એજન્સી ગુનાઓ અંગે તપાસ કરવાની પોતાની ફરજ પૂર્ણ કરી દે, ત્યારબાદ આરોપપત્ર જે અદાલતમાં રજૂ કરવામાં આવ્યું હોય તે અદાલતે જ આરોપીના વિરુદ્ધ ચલાવાનારી કાર્યવાહી સંબંધિત તમામ બાબતો, જેમાં સંહિતાની કલમ ૧૭૩(૮) ના વ્યાપમાં આવતી બાબતોનો પણ સમાવેશ થાય છે, તેનો વ્યવહાર કરવો રહે છે. તેથી, સામાન્ય રીતે, આ અદાલત દ્વારા કેસ/તપાસ ઉપર વધુ નિરીક્ષણ રાખવાની આવશ્યકતા રહેતી નથી. તેમ છતાં, અમે સ્પષ્ટ કરીએ છીએ કે જો સી.બી.આઈ. સહિત પક્ષકારોમાંથી કોઈને પણ વધુ કોઈ દિશાનિર્દેશ જરૂરી હોય, તો તેઓ અરજી દ્વારા આ અદાલતનો આશરો લેવા માટે મુક્ત છે.

૧૩. ઉપરોક્ત નિર્ણયો માં આ અદાલત દ્વારા પ્રતિપાદિત સિદ્ધાંત સાથે આદરપૂર્વક સહમત રહી, અમારું મંતવ્ય છે કે વર્તમાન મામલામાં અમે એવા તબક્કે પહોંચી ગયા છીએ જ્યાં કેસના અનુસરણની પ્રક્રિયાનો અંત આવવો જોઈએ. આ કેસ ઉપર વધુ અધિકારક્ષેત્ર જાળવી રાખવું ન તો ઈચ્છનીય ગણાય અને ન તો સલાહનીય ગણાય. તે અનુસાર, અમે આ અપીલનો નિકાલ કરીએ છીએ.

આ દિશાનિર્દેશોના અનુસરણમાં, એસ.આઈ.ટી.એ અહમદાબાદના વિદ્વાન મેટ્રોપોલિટન મેજિસ્ટ્રેટની અદાલત સમક્ષ, એમિક્સ ક્યુરીએના અહેવાલ સહિત તમામ અહેવાલોની નકલ પૂરી પાડવામાં ન આવી હોવાના મુદ્દે, તેનો સમાપન અહેવાલ રજૂ કર્યો, જેના અનુસંધાને ફરિયાદી સર્વોચ્ચ અદાલતનો આશરો લીધો.

૪.૭ અપીલ કરવાની વિશેષ અનુમતિ (ફોજદારી) ક્રમાંક ૮૮૮૮ ઓફ ૨૦૧૨ રજૂ કરવામાં આવી હતી, જેમાં વર્તમાન અરજદારે મુખ્યત્વે એવી રજૂઆત કરી હતી કે એસ.આઈ.ટી. દ્વારા દાખલ કરાયેલ સમાપન અહેવાલ વિરુદ્ધ યોગ્ય વિરોધ અરજી તે ત્યાં સુધી દાખલ કરવામાં અસમર્થ હતી, જ્યાં સુધી શ્રી એ.કે. મલ્હોત્રા દ્વારા સર્વોચ્ચ અદાલત સમક્ષ રજૂ કરાયેલ તપાસ અહેવાલ તથા તેમાં ઉદ્દેખિત દસ્તાવેજોની નકલો તેને પૂરી પાડવામાં ન આવે. તેણીએ રજૂઆત કરી હતી કે આવા અહેવાલના અભાવે, એસ.આઈ.ટી. દ્વારા રજૂ કરાયેલા સમાપન અહેવાલ સામે પોતાની વાંધાઓ રજૂ કરવી તેના માટે અશક્ય બનશે અને ગુજરાત પોલીસ શ્રી એ.કે. મલ્હોત્રાના અહેવાલ પર આધાર રાખી રહી હતી. સર્વોચ્ચ અદાલતે તેને ફોજદારી અપીલ ક્રમાંક ૨૭૩/૨૦૧૩ તરીકે નંબર આપ્યો હતો અને ૦૭.૦૨.૨૦૧૩ના રોજ વિદ્વાન મેજિસ્ટ્રેટને ૧૨.૦૫.૨૦૧૦ના તારીખના બે ખંડોમાં રહેલા અહેવાલની, અધ્યક્ષની ટિપ્પણીઓને બાદ કરતાં, જે સર્વોચ્ચ અદાલતને મોકલવામાં આવ્યો હતો, તેની

નકલો અરજદારને પૂરી પાડવા નિર્દેશ કર્યો હતો. સંબંધિત નિષ્કર્ષો અને અવલોકનો આ મુજબ છે:

“ફરિયાદી અપીલકર્તા છે. તેણીએ એસ.આઈ.ટી. દ્વારા તારીખ ૦૭.૧૦.૨૦૧૨ ના રોજ દાખલ કરાયેલ સમાપન અહેવાલ સાથે દાખલ કરવામાં આવેલા તમામ દસ્તાવેજોની પુરવઠા આપવા બાબતે મેટ્રોપોલિટન મેજિસ્ટ્રેટ સમક્ષ અરજી દાખલ કરી હતી.

અપીલકર્તાના દાવાની વિચારણા કરતાં પહેલાં, આ અદાલત દ્વારા ફોજદારી અપીલ ક્રમાંક ૨૦૧૧ ની ૧૭૬૫ માં તા. ૧૨મી સપ્ટેમ્બર, ૨૦૧૧ના રોજ કરવામાં આવેલ અગાઉના આદેશનો ઉલ્લેખ કરવો સંબંધિત છે. વિવિધ પાસાઓની તપાસ કર્યા બાદ, આ અદાલતે એસ.આઈ.ટી.ને નીચે મુજબના નિર્દેશો આપ્યા:

૯. તદનુસાર, અમે એસ.આઈ.ટી.ના અધ્યક્ષને નિર્દેશ કરીએ છીએ કે સંહિતાની કલમ ૧૭૩(૨) હેઠળ જરૂરી હોય તે મુજબ, એસ.આઈ.ટી. દ્વારા એકત્રિત કરવામાં આવેલ સમગ્ર સામગ્રી સાથે અંતિમ અહેવાલ તે અદાલતને મોકલે, જેણે ગુના અહેવાલ ક્રમાંક ૬૭ સન ૨૦૦૨નો સંજ્ઞાન લીધેલો હતો. પોતાના અહેવાલની રજૂઆત કરતાં પહેલાં, એસ.આઈ.ટી. માટે એમિકસ ક્યુરીએ દ્વારા આ અદાલતમાં રજૂ કરવામાં આવેલા તેમના અહેવાલોની નકલો મેળવવી ખુદી રહેશે. ઉક્ત અદાલત અહેવાલ/આરોપપત્રમાં નામ દર્શાવાયેલા આરોપીઓના

વિચારણાને સંબંધિત કાયદા અનુસાર, જેમાં સંહિતાની કલમ ૧૭૩(૮)ની હદ અને વ્યાપમાં આવતી બાબતોનો પણ સમાવેશ થાય છે, તે મુજબ મામલાનો નિકાલ કરશે. તેમ છતાં, આ તબક્કે અમે આ બાબત પર ભાર મૂકવો જરૂરી માનીએ છીએ કે જો આ આદેશ અનુસાર રજૂ કરવાનાં અહેવાલમાં એસ.આઈ.ટી. કોઈ દર્શાવેલ કારણસર એવો મત પ્રગટ કરે કે તા. ૮મી જૂન ૨૦૦૬ની ફરિયાદમાં નામ દર્શાવાયેલા કોઈપણ વ્યક્તિ વિરુદ્ધ આગળ કાર્યવાહી કરવા પૂરતા પુરાવા અથવા વાજબી આધાર ઉપલબ્ધ નથી, તો આવા ‘સમાપન’ અહેવાલ અંગે અંતિમ નિર્ણય લેતાં પહેલાં અદાલત ફરિયાદીને નોટિસ આપશે અને ભગવંત સિંહ વિ. કમિશનર ઓફ પોલીસ તથા અન્ય [૧૯૮૫ (૨) એસ.સી.સી. ૫૩૭] મામલે આ અદાલતે પ્રતિપાદિત કરેલા કાયદા અનુસાર કડકપણે સાક્ષીઓના નિવેદનો, અન્ય સંબંધિત દસ્તાવેજો અને તપાસ અહેવાલની નકલો તેને ઉપલબ્ધ કરાવશે. તાત્કાલિક સંદર્ભ માટે અમે નોંધ લઈ શકીએ કે ઉક્ત નિર્ણયમાં એવું ધરાવવામાં આવ્યું છે કે જ્યાં સંહિતાની કલમ ૧૭૩(૨)(૧) હેઠળ જે મેજિસ્ટ્રેટને અહેવાલ મોકલવામાં આવે છે, તે ગુનાનો સંજ્ઞાન ન લેવાનો અને કાર્યવાહી બંધ કરી દેવાનો નિર્ણય કરે અથવા એ મત ધારણ કરે કે એફ.આઈ.આર.માં ઉલ્લેખિત કેટલાક વ્યક્તિઓ વિરુદ્ધ આગળ કાર્યવાહી કરવા પૂરતા આધાર નથી, ત્યાં મેજિસ્ટ્રેટે માહિતીદાતાને નોટિસ આપવી જ જોઈએ અને અહેવાલ પર વિચારણા કરતી વેળાએ તેને સાંભળવાની તક આપવી જ જોઈએ.” ઉપરોક્ત નિર્દેશના અનુસંધાને, એસ.આઈ.ટી.એ સંબંધિત અદાલતમાં અંતિમ અહેવાલ રજૂ કર્યો. ઉક્ત અદાલત સમક્ષ,

અપીલકર્તા/ફરિયાદીએ ઉક્ત અદાલત સમક્ષ રજૂ કરવામાં આવેલી તમામ સામગ્રીની નકલો પૂરું પાડવા માટે અરજી કરી. અપીલકર્તાના જણાવ્યા મુજબ, મેજિસ્ટ્રેટના નિર્દેશોને અનુસંધાને તેને કેટલીક સામગ્રી તો પૂરું પાડવામાં આવી હતી, છતાં પણ એસ.આઈ.ટી.એ જરૂરી તમામ દસ્તાવેજો પૂરાં પાડ્યાં નથી. વિદ્વાન મેજિસ્ટ્રેટના આદેશથી અસંતોષ પામી, અપીલકર્તાએ આ અપીલ દાખલ કરી છે. અમે અપીલકર્તા તરફથી હાજર થયેલા વિદ્વાન વકીલ, રાજ્ય તેમજ વિદ્વાન એમિક્સ ક્યુરીએને સાંભળ્યા છે. આ અદાલતના અગાઉના નિર્દેશ તેમજ મેજિસ્ટ્રેટ દ્વારા પસાર કરાયેલા આક્ષેપિત આદેશનું અવલોકન કર્યા બાદ, અમે નીચે મુજબના નિર્દેશો આપીએ છીએ. અરજદાર મે ૧૨, ૨૦૧૦ના રોજના અહેવાલની બે ખંડોમાં આવેલી નકલો મેળવવા હકદાર છે, પરંતુ આ અદાલતને મોકલવામાં આવેલી અધ્યક્ષની ટિપ્પણીઓ તેનો અપવાદ રહેશે. અપીલકર્તા ફોજદારી પ્રક્રિયા સંહિતા, ૧૯૭૩ની કલમ ૧૭૩(૮) હેઠળ રજૂ કરવામાં આવેલા તા. નવેમ્બર ૧૭, ૨૦૧૦ અને એપ્રિલ ૨૪, ૨૦૧૧ના અહેવાલોની નકલો મેળવવા પણ હકદાર છે. નોંધાયેલ નિવેદનોમાં હસ્તાક્ષર રહેલ હોવાથી, એ સ્પષ્ટ કરવામાં આવે છે કે જે હસ્તાક્ષરિત નિવેદનો પૂરાં પાડવામાં આવે, તો તે જને ફોજદારી પ્રક્રિયા સંહિતા, ૧૯૭૩ની કલમ ૧૬ હેઠળ કરવામાં આવેલા નિવેદનો તરીકે ગણવામાં આવશે. વધુમાં એ પણ સ્પષ્ટ કરવામાં આવે છે કે તપાસ દરમિયાન નોંધાયેલા નિવેદનોનો ઉપયોગ માત્ર અપીલકર્તા દ્વારા દાખલ કરવામાં આવેલી તા. જૂન ૮, ૨૦૦૬ની ફરિયાદ સંબંધિત કાર્યવાહીમાં જ કરવામાં આવશે અને તેનો ઉપયોગ અન્ય કોઈ હેતુ માટે અથવા અન્ય કોઈ કેસ

સાથે સંબંધિત રીતે કરવામાં આવશે નહીં. અમે એ પણ સ્પષ્ટ કરીએ છીએ કે વર્તમાન આદેશ માત્ર તા. ૮મી જૂન, ૨૦૦૬ની ફરિયાદના તથ્યો અને પરિસ્થિતિઓ પૂરતો મર્યાદિત છે અને તેને અન્ય કોઈ કેસમાં પૂર્વદષ્ટાંત તરીકે ગણવામાં આવશે નહીં. ...

૪.૮ તેથી, ઉક્ત આદેશમાં દર્શાવ્યા મુજબ, સર્વોચ્ચ અદાલતે વર્તમાન અરજદારને અહેવાલની નકલીઓ પ્રાપ્ત થયેલી તારીખથી ૮ અઠવાડિયાની અવધિમાં નકલીઓ પ્રાપ્ત થયા બાદ વિરોધ અરજી રજૂ કરવાની પરવાનગી આપી હતી.

૫.૦ આ બાબત વિવાદાસ્પદ નથી કે અરજદારે સર્વોચ્ચ અદાલતના નિર્દેશ મુજબ નકલો પ્રાપ્ત કરી હતી અને વિરોધ અરજી દાખલ કરી હતી. વિદ્વાન મહાનગર મેજિસ્ટ્રેટે, પક્ષકારોને વિસ્તૃત રીતે સાંભળ્યા બાદ, ફરિયાદ નોંધવાની ના પાડી બંધ અહેવાલ સ્વીકારી લીધો અને પરિણામે અરજદારની વિરોધ અરજી પર વિચારણા કરવામાં આવી નહોતી.

અરજદારની ફરિયાદ અને પ્રાર્થનાઓ:

૬.૦ તેથી, દુખી અરજદાર પુનર્વિચાર અધિકારક્ષેત્રના પ્રયોગમાં પસાર કરાયેલા ઉક્ત આદેશને રદ કરવાની માગણી સાથે આ અદાલત સમક્ષ હાજર છે.

૬.૧ અરજદારની તરફથી આ ફરિયાદ છે કે તારીખ ૨૬.૧૨.૨૦૧૩નો ચુકાદો આપનાર મેજિસ્ટ્રેટે, તારીખ ૦૮.૦૬.૨૦૦૬ની ફરિયાદમાં નામિત આરોપીઓ વિરુદ્ધ ગુનાની નોંધ લેવા અને પ્રક્રિયા જારી કરવા ઇનકાર કર્યો હતો અને તેના બદલે પ્રતિવાદી ક્રમાંક ૨ દ્વારા રજૂ કરાયેલ અહેવાલ સ્વીકાર્યો હતો. અરજદારના કહેવા મુજબ, કાયદાકીય અને હકીકતી પાસાઓ સંબંધિત અદાલત સમક્ષ અરજદારે વિગતવાર રજૂ કર્યા હતા અને તેઓને વિવિધ દસ્તાવેજો દ્વારા સમર્થન આપવામાં આવ્યું હતું. તેથી, પડકારાયેલ આદેશને ઘોર ગેરકાયદેસર, ભૂલસભર અને ટકી ન શકે એવો ગણાવી પડકારવામાં આવ્યો છે અને પુનરાવલોકન અધિકારક્ષેત્રમાં તેમાં હસ્તક્ષેપ કરવો યોગ્ય બને છે. અરજદારના મતાનુસાર, તેના પરિણામે ન્યાયનો ગંભીર ભંગ થયો છે અને તેથી સંહિતાની કલમ ૪૮૨ હેઠળની આ અદાલતની સ્વાભાવિક સત્તાઓનો ઉપયોગ કરવો જરૂરી બને છે.

૬.૨ તેના મુજબ, અદાલત માટે આ પરીક્ષણ કરવું આવશ્યક છે કે રજૂ કરાયેલ સામગ્રીથી સંજ્ઞાન લેવા માટે વાજબી કેસ ઊભો થાય છે કે કેમ, અને એ નિષ્કર્ષે પહોંચવા માટે કે આરોપી તરીકે સામેલ કરાયેલ વ્યક્તિના દોષસિદ્ધિ સુધી તે પહોંચાડશે કે નહીં, તે માટે અદાલતે તથ્યોની સત્યતા અથવા સરચાઈની તપાસમાં જવું આવશ્યક નહોતું. ફરિયાદમાં જેમનાં નામ દર્શાવવામાં આવ્યા છે તેવી દરેક વ્યક્તિ સામે, ઘોર ગુનામાં કાવતરું અને પ્રેરણા આપવાના આક્ષેપિત કૃત્યને સ્થાપિત કરવા માટે જુદીજુદી સામગ્રી મૂકવામાં આવી હતી. સર્વોચ્ચ અદાલતનો આદેશ સંબંધિત અદાલતે યોગ્ય પરિપ્રેક્ષ્યમાં સમજ્યો નથી અને

તેણે પોતાની અધિકારિતાનો ઉપયોગ કરવામાં સંપૂર્ણપણે નિષ્ફળ ગયો છે. તેણે પોતાની સત્તાઓનો ઉપયોગ ન કરવાનો વિકલ્પ પણ અપનાવ્યો અને સર્વોચ્ચ અદાલતે એસ.આઈ.ટી.ની તપાસનું નિરીક્ષણ કર્યું હતું તે હકીકતથી પ્રભાવિત રહ્યો. સમન્સ જારી કરવા માટે આધારરૂપ બની શકે તેવી પ્રચુર સામગ્રી ઉપલબ્ધ હોવાને પગલે, અરજદાર દ્વારા વિનંતી કરવામાં આવે છે કે પુનર્વિચાર અધિકારિતાનો ઉપયોગ નીચે મુજબની પ્રાર્થનાઓ સાથે કરવામાં આવે:

"૨૬૭. ...

(એ) લોર્ડશીપ્સ ન્યાયના હિતમાં, એસ.આઈ.ટી. દ્વારા દાખલ કરવામાં આવેલ તા. ૮.૨.૨૦૧૨ના કલોઝર રિપોર્ટમાં તથા સર્વોચ્ચ અદાલતના તા. ૧૨.૦૮.૨૦૧૧ના એસ.એલ.પી. (ફોજદારી) નં. ૧૦૮૮/૨૦૦૮ના આદેશના પાલનમાં શ્રીમતી ઝાકિયા અહસાન જાફરી દ્વારા દાખલ કરવામાં આવેલ પ્રોટેસ્ટ અરજીમાં, અમદાવાદના વિદ્વાન મેટ્રોપોલિટન મેજિસ્ટ્રેટ દ્વારા તા. ૨૬.૧૨.૧૭૦૭૩ના રોજ કરવામાં આવેલ આદેશને રદ કરવા કૃપા કરે.

બ) આપના લોર્ડશીપ્સ કૃપા કરીને એસ.આઈ.ટી. દ્વારા દાખલ કરવામાં આવેલ તા. ૮.૨.૨૦૧૨નો સમાપન અહેવાલ નામંજૂર કરે અને અરજદારની તા. ૮.૬.૨૦૦૬ની ફરિયાદમાં દર્શાવેલ, જે આ અરજીએ સાથે આંક સી સંકલિત તરીકે જોડાયેલ છે, તેમાં ઉલ્લેખિત ગુનાઓ બાબતે તેમાં ચાલીબદ્ધ કરાયેલ વ્યક્તિઓ સામે તથા ઉક્ત ફરિયાદમાં વિગતવાર દર્શાવેલ ઘટનાઓના સંદર્ભમાં

જેમના વિરુદ્ધ ગુનો બને છે એવી અન્ય કોઈપણ વ્યક્તિ સામે ગુનાની નોંધ લેવા માટે દિશા આપે.

સી) લોર્ડશીપ્સને વિનંતી છે કે તા. ૮.૬.૨૦૦૬ની ફરિયાદમાં દર્શાવાયેલા ગુનાઓ અંગે તેમજ આ રિવિઝન અરજી અને તા. ૧૫.૪.૨૦૧૩ની પ્રોટેસ્ટ અરજીમાં વિશેષરૂપે દર્શાવાયેલા મુદ્દાઓ, ઘટનાઓ અને વ્યક્તિઓ સંબંધે સ્વતંત્ર સત્તા દ્વારા વધુ તપાસ કરવાનો આદેશ કરવામાં આવે અને જે આરોપીઓનાં નામ ફરિયાદમાં દર્શાવવામાં આવ્યા નથી પરંતુ જેમની વિરુદ્ધ તપાસ દરમિયાન પુરાવા બહાર આવે તેઓને હાલના કેસમાં આરોપી તરીકે અરેઈન કરવામાં આવે.

ડિ) ન્યાયના હિતમાં યોગ્ય અને ઉચિત ગણાય તેવો આદેશ/આદેશો કરવા માટે;

ઈ) હાલના કેસના તથ્યો અને પરિસ્થિતિઓને ધ્યાનમાં રાખીને, યોગ્ય અને વાજબી ગણે એવો અન્ય આદેશ અથવા આદેશો પસાર કરે;"

મૌખિક અને લેખિત રજૂઆતો (અરજદારની વકીલ):

૭.૦ અરજીકર્તા તરફથી હાજર રહેલા વિદ્વાન પરિષ્ઠ વકીલ શ્રી દેસાઈએ, વિદ્વાન વકીલ શ્રી એમ.એમ. તિરમીઝી સાથે, મૌખિક તેમજ લેખિત રીતે તેમનાં રજૂઆતો જોરશોરથી અને વિગતવાર કરી છે.

૭.૧ વિદ્વાન વકીલો અનુસાર, વિદ્વાન મેજિસ્ટ્રેટ સમક્ષ નીચે મુજબના વિકલ્પો ઉપલબ્ધ હોઈ શક્યા હોત:

(૧) સંહિતાની કલમ ૧૭૩(૩) હેઠળ એસ.આઈ.ટી. દ્વારા રજૂ કરવામાં આવેલ સમાપન અહેવાલ સાથે, નીચલી અદાલતને જો આ બાબતે ખાતરી થતી કે કેસ ચલાવા માટે કોઈ મામલો બનતો નથી, તો તે જ સ્વીકારી શકાત અને કાર્યવાહી બંધ કરી શકાત;

(૨) તે એવો અભિપ્રાય બનાવી શક્યો હોત કે સમાપન અહેવાલમાં કોઈ ગુનાનું આચરણ જાહેર થાય છે અને સંહિતાની કલમ ૧૮૦(૧)(બી) અથવા ૧૮૦(૧) (સી) હેઠળ, એસ.આઈ.ટી.ના અહેવાલમાં વિપરીત અભિપ્રાય હોવા છતાં, તે જનો સંજ્ઞાન લઈ શક્યો હોત;

(૩) તે એવો અભિપ્રાય રચી શક્યો હોત કે સમાપન અહેવાલ પૂર્ણ તથ્યોના આધારે આધારિત નહોતો અને કારણ કે તપાસ સંતોષકારક નહોતી, તે અધૂરી હતી, અને તે સંહિતાની કલમ ૧૭૩(૮) હેઠળ વધુ તપાસ કરવાનો નિર્દેશ આપી શક્યો હોત;

(જ) તેણે વિરોધ અરજિને ફરિયાદ તરીકે ગણાવી શક્યો હોત અને ‘પોપ્યુલર મુથિયાહ વિ. ઇન્સ્પેક્ટર ઓફ પોલીસ દ્વારા પ્રતિનિધિત રાજ્ય’, (૨૦૦૬) ૭ એસ.સી.સી. ૨૯૬ માં જોગવાઈ કરવામાં આવી છે તેમ તે અંગે આગળની કાર્યવાહી કરી શક્યો હોત.

એ બાબતે ખેદ વ્યક્ત કરવામાં આવે છે કે વિદ્વાન મેજિસ્ટ્રેટ એ રીતે ધારણ કરવામાં ભૂલ કરી કે તેમને વધુ તપાસનો આદેશ આપવા કોઈ સત્તા નહોતી. આ વિકલ્પોને સમજાવવા માટે સર્વોચ્ચ અદાલતના તા. ૧૨.૦૮.૨૦૧૧ના ફોજદારી અપીલ ક્રમાંક ૧૭૬૫ ઓફ ૨૦૧૧ના નિર્ણય પર તેમણે મુકેલો આધાર કાયદાની સ્થિર થયેલી સ્થિતિને વિરુદ્ધ છે. તેથી, વિદ્વાન વકીલ દ્વારા એવી દલીલ કરવામાં આવે છે કે વિદ્વાન મેજિસ્ટ્રેટ દ્વારા વૈધાનિક સત્તાઓનો ઉપયોગ કરવાનો ઇનકાર કરવો અને તેથી કલોઝર રિપોર્ટ અંગે પોતાની જ સત્તાઓને મર્યાદિત કરવી, તે તર્કવિરુદ્ધતા સમાન ગણાવું જોઈએ.

૭.૨ વધુમાં, વિદ્વાન વકીલ તરફથી એવી રજૂઆત કરવામાં આવી છે કે અદાલત નોંધ પર રહેલી સામગ્રીની સચ્ચાઈ કે સત્યતા અથવા તેના અભાવ અંગે પ્રવેશી શકતી નહોતી, કારણ કે તે માત્ર વિચારણાના સમયે જ અનુમત્ય છે. આરોપી વિરુદ્ધ જ્ઞાનગ્રહણ કરવા માટે વાજબી શંકા ઊભી થાય છે કે નહીં, તે જાણવા માટે તેમને નોંધ પર રહેલી સામગ્રીનું પરીક્ષણ કરવાનું આવશ્યક હતું, જેમ કે સર્વોચ્ચ અદાલતે ‘એસ.કે. સિન્હા, ચીફ એન્ફોર્સમેન્ટ ઓફિસર વિ. એમ/એસ.

વિડિયોકોન ઈન્ટરનેશનલ લિ. અને અન્ય', (૨૦૦૮) ૨ એસ.સી.સી. ૪૯૨ માં ઠરાવ્યું છે. વધુમાં, એવી પણ જોરદાર દલીલ કરવામાં આવી છે કે ઉક્ત આદેશમાં મહત્વપૂર્ણ હકીકતી ખામીઓ અને કાનૂની ઉણપો રહેલી છે, કારણ કે આધાર લેવા માટે વિશાળ દસ્તાવેજી પુરાવા છ મુખ્ય મથાળાઓ હેઠળ ઉપલબ્ધ હતા, જેમ કે, ષડ્યંત્ર, પ્રેરણા, દ્વેષપૂર્ણ ભાષણો, નિષ્પક્ષ તપાસનો અભાવ અને વધુ તપાસની આવશ્યકતા, શ્રી આર.બી. શ્રીકુમાર તથા શ્રી રાહુલ શર્માના નિવેદન અથવા પુરાવા અને એમિક્સ ક્યુરીએની ભૂમિકા.

૭.૩ એવો આગ્રહ કરવામાં આવે છે કે રાજ્યભરમાં થયેલી હિંસાની ઘટનાઓને એક રાજકીય પક્ષના પ્રગટ સમર્થન સાથે તેમજ રાજ્યચંત્રના વર્તન અને ચૂક તથા ચૂંટાયેલા પ્રતિનિધિઓના પ્રેરણે પ્રોત્સાહિત કરવામાં આવી અને મંજૂરી આપવામાં આવી. વધુમાં, એવો આક્ષેપ કરવામાં આવે છે કે ષડ્યંત્રકારોના ગેરકાયદેસર કૃત્યો અને બંધારણીય તથા કાયદાકીય સત્તાધિકારીઓની જાનીજોઈને નિષ્ક્રિયતાથી ભારતીય દંડ સંહિતાની કલમ ૧૦૭ હેઠળ પ્રેરણા આપવાના તત્વો આકર્ષિત થાય છે. તે તેમનો એવો પણ કેસ છે કે વિરોધ અરજીમાં તે સમયના રાજ્યના મુખ્ય પ્રધાન શ્રી નરેન્દ્ર મોદી તથા આર.એસ.એસ.ના કેટલાક અગ્રણી સભ્યોના દ્વેષસભર ભાષણોની વિવિધ ઘટનાઓ સમાવિષ્ટ છે અને તે સંબંધિત અદાલતના ધ્યાનમાં વજન ધરાવવી જોઈતી હતી. ભૂતપૂર્વ આઈ.પી.એસ. અધિકારીઓ શ્રી આર.બી. શ્રીકુમાર અને શ્રી રાહુલ શર્માએ આપેલા નિવેદન અંગે બહુ દલીલો કરવામાં આવી છે. વિવિધ

દસ્તાવેજ પુરાવાઓ અને ગોધરા પછીની પરિસ્થિતિમાં અનુસરેલી ઘટનાઓની વિગતવાર ચર્ચાના આધારે એવો આગ્રહ કરવામાં આવે છે કે માત્ર અલ્પસંખ્યક સમુદાય પ્રત્યે જ્ઞેષ પેદા કરવા માટે જ નહીં, પરંતુ અલ્પસંખ્યક સમુદાયના વ્યક્તિઓ અને તેમની મિલ્કતો વિરુદ્ધ હિંસા આચરવા માટે તથા કાયદા અને બંધારણ હેઠળ કરવાનાં કર્તવ્યો અંગેની એવી ચૂક અને કૃત્યોને મદદ અને પ્રેરણા આપવા માટે પણ ષડયંત્ર હતું. અરજદારના મતાનુસાર, રાજ્યચંત્રે જરૂરી પ્રમાણે અથવા અન્ય રીતે પગલાં ન લેતાં પ્રેરણાનો તત્ત્વ સ્પષ્ટપણે પ્રગટ થાય છે. જ્ઞેષસભર ભાષણો તો છે જ અને જ્યાં એસ.આઈ.ટી. દ્વારા નકાર આપવામાં આવ્યો હોય ત્યાં પણ વિદ્વાન મેજિસ્ટ્રેટે તેહેલકાના સિટિંગ ઓપરેશનનો પણ વિચાર કરવો જોતો હતો.

૭.૪ વિદ્વાન વકીલ શ્રી દેસાઈએ જોરપૂર્વક રજૂ કર્યું છે કે અદાલતે આ ષડયંત્રને ગુલબર્ગ સોસાયટી ઘટનાસુધી મર્યાદિત રાખવામાં મહત્વપૂર્ણ ભૂલ કરી છે. અદાલતે મૂલવવું જોઈતું હતું કે અરજદારની ફરિયાદ વ્યાપક ષડયંત્રને સંબંધિત છે અને માત્ર ગુલબર્ગ સોસાયટી ઘટનાસુધી મર્યાદિત નથી. પોતાની રજૂઆતોના સમર્થનમાં તેમણે નીચેના નિર્ણયોએ અવલંબન રાખ્યું છે:

(૧) ‘અભિનંદન ઝા વિ. દિનેશ મિશ્ર’,

એ.આઈ.આર. ૧૯૬૮ એસ.સી. ૧૧૭;

(૨) ‘સત્યનારાયણ મુસાદી વિ. બિહાર રાજ્ય’, (૧૯૮૦) ૩ એસ.સી.સી. ૧૫૨

(૩) ‘ભગવંત સિંહ વિ. પોલીસ કમિશનર’, (૧૯૮૫) ૨ એસ.સી.સી. ૫૩૭;

(૪) ‘શેઓનંદન પાસવાન વિ. સ્ટેટ ઓફ બિહાર અને અન્ય’, (૧૯૮૭) ૧ એસ.સી.સી. ૨૮૮;

(૫) ‘ઇન્ડિયા કેરેટ પ્રા. લિ. વિ. કર્ણાટક રાજ્ય’, (૧૯૮૯) ૨ એસ.સી.સી. ૧૩૨,

(૬) ‘મહારાષ્ટ્ર રાજ્ય વિ. એસ.વી. ડોંગ્રે અને અન્ય’, (૧૯૯૫) ૧ એસ.સી.સી. ૪૨;

(૭) ‘યુ.પી.એસ.સી. વિ. એસ. પાપૈયાહ અને અન્ય’, (૧૯૯૭) ૭ એસ.સી.સી. ૬૧૪;

(૮) ‘જગદીશરામ વિ. સેટ ઓફ રાજસ્થાન અને અન્ય’, (૨૦૦૪) ૪ એસ.સી.સી. ૪૩૨;

(૯) ‘ગંગાધર જનાર્ધન માઠારે વિ. મહારાષ્ટ્ર રાજ્ય અને અન્ય’, (૨૦૦૪)

૭ એસીસી ૭૬૮

(૧૦) ‘પોપ્યુલર મુથૈયાહ વિ. રાજ્ય
પોલીસ ઇન્સ્પેક્ટર દ્વારા પ્રતિનિધિત્વિત’,
(૨૦૦૬) ૭ એસ.સી.સી. ૨૯૬;

(૧૧) ‘મુખ્ય અમલીકરણ અધિકારી વિ.
વીડિયોકોન ઇન્ટરનેશનલ લિમિટેડ’, (૨૦૦૮)
૨ એસીસી ૪૯૨;

(૧૨) ‘કિશન લાલ વિ. ધર્મેન્દ્ર બાફના &
અન્ય’, (૨૦૦૯) ૭ એસ.સી.સી. ૬૮૫;

(૧૩) ‘સુમન વિ. રાજસ્થાન રાજ્ય &
અન્ય’, (૨૦૧૦) ૧ એસ.સી.સી. ૨૫૦;

(૧૪) ‘નૂપુર તલવાર વિ. સી.બી.આઈ.’, (૨૦૧૨) ૨
એસ.સી.સી. ૧૮૮;

મૌખિક અને લેખિત રજૂઆતો (પ્રતિવાદીઓની’

વકીલ):

૮.૦ પ્રતિવાદીની તરફેથી હાજર થયેલા વિદ્વાન વરિષ્ઠ વકીલ શ્રી સી.એસ. વૈદનાથનએ, વિદ્વાન વિશેષ સરકારી વકીલ શ્રી આર.સી. કોડેકર સાથે મળીને, આ અરજીનો જોરદાર વિરોધ કર્યો. વિદ્વાન વકીલે વિગતવાર મૌખિક રજૂઆતો કર્યા પછી પોતાની લેખિત રજૂઆતો પણ સુપરત કરી. આ અદાલત સમક્ષ ઉઠાવવામાં આવેલા કેટલાક મુદ્દાઓને નીચેના ભાગોમાં વહેંચી શકાય.

(૧) પુનર્વિચારાત્મક સત્તાઓના ઉપયોગનો વ્યાપ;

(૨) ‘સંજીવ રાજેન્દ્ર ભટ્ટ વિ. યુનિયન ઓફ ઇન્ડિયા અને અન્ય’, (૨૦૧૬) ૧ એસ.સી.સી. ૧ માં સર્વોચ્ચ અદાલતના ચુકાદા બાદ સમગ્ર મામલાનો આધાર અસ્તિત્વમાં રહેતો નથી;

(૩) અરજદારને કોઈપણ ઘટનાનું વ્યક્તિગત જ્ઞાન નથી અને વિરોધ અરજી શ્રી આર.બી. શ્રીકુમારના સોગંદનામા તથા કથિત ડાયરીના આધાર પર આધારિત છે;

(૪) વિવાદની મૂલવણી કરતી વખતે અને મેજિસ્ટ્રેટ દ્વારા સત્તાઓના પ્રયોગ અંગેની ઘટનાઓનો કાળક્રમ;

(પ) તમામ આક્ષેપો અને ફરિયાદનો વ્યવહાર કરીને તથા માનનીય મેજિસ્ટ્રેટ દ્વારા વિરોધ અરજીનો સુવિસ્તૃત વિચારણા સાથે વ્યવહાર કરીને;

૮.૧ વિદ્વાન વકીલ દ્વારા જોરશોરથી એવી દલીલ કરવામાં આવે છે કે આ પુનર્વિચાર અરજામાં કોઈ જ સાર નથી અને હસ્તક્ષેપ માટે પણ કોઈ અવકાશ નથી, કારણ કે આવી અરજી આ અદાલતની કાનૂની પ્રક્રિયાનો દુરુપયોગ માત્ર છે, કેમ કે તે સમગ્ર મામલાના વિસ્તાર તેમજ પ્રશ્નો અને પ્રક્રિયાને એવો વ્યાપ આપવાનો પ્રયત્ન કરે છે, જેને સર્વોચ્ચ અદાલત દ્વારા સ્પષ્ટરૂપે મંજૂર કરવાનું અનુસૂચિત છે.

૮.૨ શીખેલા વકીલે વધુમાં દલીલ કરી હતી કે માત્ર રાજકીય ચાલરૂપે તેને જીવંત રાખવા માટે જ હાલની બાબત રજૂ કરવામાં આવી છે. આ પુનર્વિચાર અરજીમાં જરાય પણ સાર નથી.

૮.૩ તેણે નીચેના નિર્ણયો પર આધાર મૂકીને આ દલીલ કરી છે કે જ્યાં સુધી આદેશ તર્કવિરુદ્ધ ન હોય અથવા આદેશ સ્પષ્ટપણે ભૂલભર્યો ન હોય અથવા ખુલ્લેઆમ અયોગ્ય ન હોય અથવા નિર્ણય કોઈ સામગ્રીના આધાર વિના આપવામાં આવ્યો ન હોય અથવા મહત્વના તથ્યોને સંપૂર્ણપણે અવગણવામાં આવ્યા ન હોય, ત્યાં સુધી પુનર્વિચાર અધિકારક્ષેત્રમાં હસ્તક્ષેપ કરવામાં અદાલત ન્યાયસંગત ગણાય નહિ:

(૧) ‘ગણેશા વિ. શરણાપ્પા’, (૨૦૧૪) ૧ એસસીસી ૮૭;

(૨) ‘સૂર્યકાંત દાદાસાહેબ બિતાલે વિ. દિલીપ બજરંગ કાલે’, (૨૦૧૪) ૧૩ એસસીસી ૪૮૬;

(૩) ‘શ્લોક ભાર્જીજ વિ. રેણુકા ભાર્જીજ’, (૨૦૧૫) ૨ એસ.સી.સી. ૭૨૧;

(૪) ‘સંજીવ સિન્હ રામરાવ ચાવણ વિ. દત્તાત્રય ગુલાબરાવ ફાળકે’, (૨૦૧૫) ૩ એસ.સી.સી. ૧૨૩

૮.૪ વિદ્વાન વકીલ તરફથી ભારપૂર્વક રજૂઆત એવી હતી કે તત્કાલીન મુખ્યમંત્રીના નિવાસસ્થાને ૨૭.૦૨.૨૦૦૨ના રોજ યોજાયેલી બેઠકમાં શ્રી સંજીવ આર. ભટ્ટની હાજરી પર જ વિશેષ અને ભારે નિર્ભરતા રાખવામાં આવી છે. ‘સંજીવ રાજેન્દ્ર ભટ્ટ વિ. યુનિયન ઓફ ઇન્ડિયા અને અન્યો’ (ઉપરોક્ત) મામલામાં સર્વોચ્ચ અદાલતે આપેલો નિર્ણય અવલોકનયોગ્ય બનશે અને તેથી સમગ્ર પ્રકરણનો મુખ્ય આધારસ્તંભ ધરાશાયી થઈ ગયો છે. તેમના જણાવ્યા મુજબ, હાલનો કેસ અસદ્ભાવપૂર્વક શ્રી સંજીવ ભટ્ટ સાથે જોડવામાં આવ્યો છે. ખાસ કરીને ૨૭.૦૨.૨૦૦૨ના રોજ યોજાયેલી બેઠકમાં તેમની હાજરી બાબતે. આ પૃષ્ઠભૂમિમાં, સર્વોચ્ચ અદાલતે અગાઉ તેમના વિરુદ્ધ એવો નિષ્કર્ષ નોંધ્યો છે કે તેમણે પ્રતિસ્પર્ધી રાજકીય પક્ષ, ગેરસરકારી સંસ્થાઓ સાથે ચર્ચા-વિચારણા અને વિચારપૂર્વક કાર્ય કર્યું હતું અને ગેરસરકારી સંસ્થાના વકીલો દ્વારા

તેમને શીખવવામાં આવ્યા હતા, અને તેમની આ પ્રવૃત્તિઓને ધ્યાને લેતાં એવું માનવામાં આવી શકે કે હાલના અરજદારે આ અદાલતનો સ્વચ્છ હાથે આશરો લીધો નથી. તેમણે ભારપૂર્વક દલીલ કરી કે અરજદારને ઘટનાક્રમના કોઈપણ પ્રસંગ અંગે વ્યક્તિગત જાણકારી નથી અને વિરોધ અરજી ભૂતપૂર્વ આઈ.પી.એસ. અધિકારી શ્રી શ્રીકુમારના સોગંદનામા પર આધારિત છે.

૮.૫ તેમણે આગ્રહપૂર્વક રજૂ કર્યું કે શ્રી શ્રીકુમારનું સોગંદનામું, એસ.આઈ.ટી. દ્વારા માન્ય ગણાયું નહોતું. લેખિત રજૂઆતોમાં શ્રી શ્રીકુમારનું નિવેદન અને ડાયરી શીર્ષક હેઠળ એ દર્શાવવામાં આવ્યું છે કે કેવી રીતે દિ. ૦૮.૦૨.૨૦૧૨ ના રોજ વિદ્વાન મેજિસ્ટ્રેટ સમક્ષ રજૂ કરાયેલા એસ.આઈ.ટી.ના સમાપન અહેવાલમાં એસ.આઈ.ટી.એ એવો નિષ્કર્ષ આપ્યો હતો કે શ્રી શ્રીકુમારે દિ. ૩૧.૦૮.૨૦૦૪ ના રોજ અદાલત સમક્ષ પોતાના જમા કરેલા નિવેદનમાં અથવા તેમના દ્વારા અનુક્રમે દિ. ૧૫.૦૭.૨૦૦૨ અને ૦૬.૦૭.૨૦૦૪ ના રોજ દાખલ કરાયેલા બે સોગંદનામાં પૈકી કોઈમાં પણ આવા રજિસ્ટર અંગે કોઈ ખુલાસો કર્યો નહોતો, અને તેમણે રજૂ કરેલું રજિસ્ટર પ્રથમવાર વર્ષ ૨૦૦૫ માં પ્રકાશમાં આવ્યું, જ્યારે તેમણે દિ. ૦૮.૦૪.૨૦૦૫ ના રોજ નાણાવટી-શાહ આયોગ સમક્ષ પોતાનું ત્રીજું સોગંદનામું દાખલ કર્યું. આ તેમની ફેબ્રુઆરી, ૨૦૦૫ ની નિવૃત્તિના આદેશ પછી થયું હતું. તેમણે વધુમાં રજૂ કર્યું કે વિદ્વાન મેજિસ્ટ્રેટ સમક્ષ રજૂ કરાયેલ દરેક નિવેદન અને પુરાવાની, સમાપન અહેવાલ સ્વીકારતી વખતે યોગ્ય રીતે ચર્ચા કરવામાં આવી છે. યદ્યપિ, સમાપન અહેવાલના વિચારના તબક્કે એવી કોઈ

આવશ્યકતા નહોતી કે એવી મતરચના કરવામાં આવે, તેમ છતાં અદાલતે સમાપન અહેવાલમાં સાર હોવાનું જણાઈ આવતા તે સ્વીકાર્યો છે. તેમનું કહેવું છે કે સમાપન અહેવાલમાં સમજાવવામાં આવેલી દરેક પરિસ્થિતિનો સંબંધિત અદાલતે યોગ્ય રીતે વિચાર કર્યો છે, અને તેથી કાનૂન દ્વારા મર્યાદિત કરાયેલ પુનરીક્ષણ અધિકારક્ષેત્રમાં હસ્તક્ષેપ કરવાની કોઈ આવશ્યકતા રહેતી નથી. તેમણે રજૂ કર્યું કે તત્કાલીન મુખ્ય પ્રધાન દ્વારા કરાયેલા ક્ષેપપ્રેરિત ભાષણોના આક્ષેપો તથા તહલકા દ્વારા થયેલા સ્ટિંગ ઓપરેશનના મુદ્દા અંગે, પડકારાયેલ આદેશમાં સંબંધિત અદાલતે રમખાણોને નિયંત્રિત કરવા માટે વહીવટીતંત્રે લીધેલા પગલાં બાબતે નિષ્કર્ષ આપ્યો હતો અને આવું નિર્ધારિત કરતાં એમિકસ ક્યુરીના અહેવાલમાંથી પણ આધાર મેળવ્યો હતો તથા એસ.આઈ.ટી.ના તારણો સાથે સહમતિ વ્યક્ત કરીને એવું ઠરાવ્યું હતું કે તત્કાલીન મુખ્ય પ્રધાન વિરુદ્ધ આવા આક્ષેપો કરવું અનુચિત હતું. પુનરીક્ષણ અધિકારક્ષેત્રનો વ્યાપ અને પરિધિ (અદાલત):

૯.૦ આ રીતે, બંને પક્ષોની મૌખિક તેમજ લેખિત રજૂઆતોનું સાવધાનીપૂર્વક પરિચિંતન કર્યા બાદ અને નોંધ પર મુકવામાં આવેલી સામગ્રીનું વ્યાપકપણે પરીક્ષણ કર્યા પછી, આ અદાલતના વિચાર માટે ઉદ્ભવતો મુખ્ય પ્રશ્ન એ છે કે, શું આ અદાલત પુનર્વિચાર અધિકારક્ષેત્રમાં આક્ષેપિત આદેશમાં હસ્તક્ષેપ કરવા ન્યાયસંગત ગણાશે કે નહીં. જે રીતે સુસ્થાપિત છે, કાયદો એવો અભિપ્રાય આપે છે કે પુનર્વિચાર અધિકારક્ષેત્રમાં આ અદાલત દ્વારા હસ્તક્ષેપ ત્યારે જ કરવો જરૂરી

બને છે, જ્યારે એવું દર્શાવવામાં આવે કે પડકારાયેલ આદેશ તર્કવિરુદ્ધ છે અથવા કાયદાની દૃષ્ટિએ અસ્થિર છે અથવા નિર્ણય કોઈ જ સામગ્રીના આધાર વિના લેવામાં આવ્યો છે અથવા જ્યાં ભૌતિક તથ્યોને સંપૂર્ણપણે અવગણવામાં આવ્યા છે અથવા જ્યાં ન્યાયિક વિવેકાધિકાર મનસ્વી રીતે વપરાયો છે અથવા નિર્ણય સ્પષ્ટપણે ગંભીર રીતે ભૂલભર્યો છે અથવા પ્રગટ રીતે અયોગ્ય છે. અરજદાર જો આ તમામ માપદંડો સ્થાપિત કરવામાં સફળ થાય, તો અદાલત પુનર્વિચાર અધિકારક્ષેત્રમાં હસ્તક્ષેપ કરવામાં ન્યાયસંગત ગણાશે. અહીં ફોજદારી કાર્યવાહી સંહિતાની કલમ ૩૯૭ અને ૪૦૧ નો ઉલ્લેખ કરવો યોગ્ય રહેશે:

“૩૯૭. પુનરિક્ષણની સત્તાઓનો ઉપયોગ કરવા માટે નોંધપોથી મંગાવવી. (૧) વડી અદાલત અથવા કોઈપણ સેશન્સ જજ પોતાની અથવા તેના સ્થાનિક અધિકારક્ષેત્રની અંદર આવેલી કોઈ અધિનસ્ત ફોજદારી અદાલત સમક્ષની કોઈ કાર્યવાહી અંગેની નોંધપોથી મંગાવી શકે અને તેની તપાસ કરી શકે, જેથી નોંધાયેલ અથવા કરવામાં આવેલ કોઈ નિષ્કર્ષ, સજા અથવા આદેશની યોગ્યતા, કાયદેસરતા અથવા ચુકિતસંગતતા અંગે, તેમજ એવી અધિનસ્ત અદાલતની કોઈપણ કાર્યવાહીની નિયમિતતા અંગે, પોતાને સંતોષ થાય; અને આવી નોંધપોથી મંગાવતી વેળાએ તે એવો નિર્દેશ આપી શકે કે કોઈ સજા અથવા આદેશનો અમલ સ્થગિત રાખવામાં આવે, અને જો આરોપી અટકાયત હેઠળ હોય, તો નોંધપોથીની તપાસ પૂર્ણ ન થાય ત્યાં સુધી તેને જામીન પર અથવા પોતાના અંગત બોન્ડ પર મુક્ત કરવામાં આવે. સ્પષ્ટીકરણ.— તમામ

મેજિસ્ટ્રેટો, ભલે તેઓ કાર્યપાલક હોય કે ન્યાયિક, અને ભલે તેઓ મૂળ અથવા અપિલી અધિકારક્ષેત્રનો ઉપયોગ કરતા હોય, તેઓ આ ઉપકલમ અને કલમ ૩૯૮ ના હેતુઓ માટે સેશન્સ જજથી અધિનસ્ત ગણાશે. (૨) ઉપકલમ (૧) દ્વારા પ્રદાન કરવામાં આવેલી પુનરિક્ષણની સત્તાઓનો ઉપયોગ કોઈ અપીલ, તપાસ, વિચારણા અથવા અન્ય કાર્યવાહીમાં કરવામાં આવેલા કોઈ વચગાળાના આદેશના સંબંધમાં કરવામાં આવશે નહીં. (૩) જો આ કલમ હેઠળ કોઈ વ્યક્તિએ વડી અદાલત સમક્ષ અથવા સેશન્સ જજ સમક્ષ અરજી કરી હોય, તો એ જ વ્યક્તિ દ્વારા બીજી સમક્ષ વધુ અરજી સ્વીકારવામાં આવશે નહીં. ૩૯૭. પુનરિક્ષણની સત્તાઓનો ઉપયોગ કરવા માટે નોંધપોથી મંગાવવી. (૧) વડી અદાલત અથવા કોઈપણ સેશન્સ જજ પોતાની અથવા તેના સ્થાનિક અધિકારક્ષેત્રની અંદર આવેલી કોઈ અધિનસ્ત ફોજદારી અદાલત સમક્ષની કોઈ કાર્યવાહી અંગેની નોંધપોથી મંગાવી શકે અને તેની તપાસ કરી શકે, જેથી નોંધાયેલ અથવા કરવામાં આવેલ કોઈ નિષ્કર્ષ, સજા અથવા આદેશની યોગ્યતા, કાયદેસરતા અથવા ચુકિતસંગતતા અંગે, તેમજ એવી અધિનસ્ત અદાલતની કોઈપણ કાર્યવાહીની નિયમિતતા અંગે, પોતાને સંતોષ થાય; અને આવી નોંધપોથી મંગાવતી વેળાએ તે એવો નિર્દેશ આપી શકે કે કોઈ સજા અથવા આદેશનો અમલ સ્થગિત રાખવામાં આવે, અને જો આરોપી અટકાયત હેઠળ હોય, તો નોંધપોથીની તપાસ પૂર્ણ ન થાય ત્યાં સુધી તેને જામીન પર અથવા પોતાના અંગત બોન્ડ પર મુક્ત કરવામાં આવે. સ્પષ્ટીકરણ. – તમામ મેજિસ્ટ્રેટો, ભલે તેઓ કાર્યપાલક હોય કે ન્યાયિક, અને ભલે તેઓ મૂળ અથવા

અપિલી અધિકારક્ષેત્રનો ઉપયોગ કરતા હોય, તેઓ આ ઉપકલમ અને કલમ ૩૯૮ ના હેતુઓ માટે સેશન્સ જજથી અધિનસ્ત ગણાશે. (૨) ઉપકલમ (૧) દ્વારા પ્રદાન કરવામાં આવેલી પુનરીક્ષણની સત્તાઓનો ઉપયોગ કોઈ અપીલ, તપાસ, વિચારણા અથવા અન્ય કાર્યવાહીમાં કરવામાં આવેલા કોઈ વચગાળાના આદેશના સંબંધમાં કરવામાં આવશે નહીં. (૩) જો આ કલમ હેઠળ કોઈ વ્યક્તિએ વડી અદાલત સમક્ષ અથવા સેશન્સ જજ સમક્ષ અરજી કરી હોય, તો એ જ વ્યક્તિ દ્વારા બીજી સમક્ષ વધુ અરજી સ્વીકારવામાં આવશે નહીં.

XXX XXX XXX

૪૦૧. વડી અદાલતની પુનરીક્ષણ સંબંધિત સત્તાઓ. (૧) કોઈપણ કાર્યવાહી અંગે, જેનો રેકૉર્ડ વડી અદાલતે પોતે મંગાવ્યો હોય અથવા જે અન્યથા તેની જાણમાં આવે, તેવા મામલામાં વડી અદાલત પોતાના વિવેકાધિકારે, કલમ ૩૮૬, ૩૮૯, ૩૯૦ અને ૩૯૧ દ્વારા અપીલી અદાલતને અપાયેલી સત્તાઓમાંથી કોઈપણ સત્તાનો અથવા કલમ ૩૦૭ દ્વારા સેશન્સ કોર્ટને અપાયેલી સત્તાનો ઉપયોગ કરી શકશે અને, જ્યારે પુનરીક્ષણ અદાલત રચતા ન્યાયાધીશો મતમાં સમાન રીતે વિભાજિત હોય, ત્યારે તે મામલો કલમ ૩૯૨માં જોગવાયેલ રીત મુજબ નિકાલ કરવામાં આવશે. (૨) આ કલમ હેઠળ કોઈપણ આદેશ આરોપી અથવા અન્ય વ્યક્તિને હાનિકારક રીતે કરવામાં આવશે નહીં, સિવાય કે તેને પોતાની બચાવમાં વ્યક્તિગત રીતે અથવા વકીલ મારફતે

સાંભળાવાની તક આપવામાં આવી હોય. (૩) આ કલમમાં રહેલું કંઈપણ વડી અદાલતને નિર્દોષ છૂટકારાના નિષ્કર્ષને દોષિત ઠરાવવાના નિષ્કર્ષમાં પરિવર્તિત કરવાની સત્તા આપે છે એમ માનવામાં આવશે નહીં. (૪) જ્યાં આ સંહિતા હેઠળ અપીલ ઉપલબ્ધ હોય અને કોઈ અપીલ કરવામાં આવી ન હોય, ત્યાં જેને અપીલ કરવાનો હક્ક હતો તે પક્ષકારની અરજીએ પુનરીક્ષણની કાર્યવાહી સ્વીકારવામાં આવશે નહીં. (૫) જ્યાં આ સંહિતા હેઠળ અપીલ ઉપલબ્ધ હોય, પરંતુ કોઈ વ્યક્તિએ વડી અદાલતમાં પુનરીક્ષણ માટે અરજી કરી હોય અને વડી અદાલતને સંતોષ થાય કે એવી અરજી એ ભૂલભર્યા વિશ્વાસ હેઠળ કરવામાં આવી હતી કે તેની સામે કોઈ અપીલ ઉપલબ્ધ નથી અને ન્યાયના હિતમાં આમ કરવું જરૂરી છે દરેક, ત્યાં વડી અદાલત પુનરીક્ષણની અરજીને અપીલના આવેદનપત્ર તરીકે ગણાવી શકે છે અને તે મુજબ તેનો વિચાર તથા નિકાલ કરી શકે છે.”

૯.૧ ન્યાયના હિતોની સુરક્ષા માટે વડી અદાલતનો પુનરીક્ષણ અધિકારક્ષેત્ર અપવાદરૂપ પરિસ્થિતિઓમાં જ પ્રયોગમાં લેવો જરૂરી છે.

૯.૨ ‘જગ્ગનાથ ચૌધરી અને અન્ય વિ. રામાયણ સિંહ અને અન્ય’, (૨૦૦૨) ૫ એસ.સી.સી. ૬૫૯ માં, સર્વોચ્ચ અદાલતે, પુનર્વિચાર અદાલતની સત્તાઓ પર વિચારણા કરતી વખતે, ‘કે. ચિન્નાસ્વામી રેડ્ડી વિ. આંધ્ર પ્રદેશ રાજ્ય’ (ઉપરોક્ત) માં તથા ‘ડી. સ્ટીફન્સ વિ.

નસિબોદ્દા’, એ.આઈ.આર. ૧૯૫૧ એસ.સી. ૧૯૬.

૯.૩ ‘ડી. સ્ટીફન્સ વિ. નોસિબોદા’ (ઉપરોક્ત) માં, સર્વોચ્ચ અદાલતે જે ઠરાવ્યું છે અને અવલોકન કર્યું છે તે નીચે મુજબ છે:

૬૬ પ્રક્રિયા સંહિતાની કલમ ૪૩૯ હેઠળ વડી અદાલતને પ્રદાન થયેલ પુનરીક્ષણ અધિકારક્ષેત્રનો હલકાઈથી ઉપયોગ કરવો જોઈએ નહિ, જ્યારે તેને ખાનગી ફરિયાદી દ્વારા નિર્દોષ છૂટકારાના આદેશ વિરુદ્ધ આહ્વાન કરવામાં આવે, જેના વિરુદ્ધ સરકારને કલમ ૪૧૭ હેઠળ અપીલ કરવાનો હક હોય છે. તેનો ઉપયોગ માત્ર અસાધારણ કેસોમાં જ થઈ શકે, જ્યાં જાહેર ન્યાયના હિતો સ્પષ્ટ ગેરકાયદેસરતાના સુધારણા માટે અથવા ન્યાયના ગંભીર ભંગને રોકવા હસ્તક્ષેપ કરવાની માંગ કરતા હોય. માત્ર એટલા માટે કે નીચલી અદાલતે કાયદાનો ખોટો અભિપ્રાય લીધો છે અથવા નોંધ પર રહેલ પુરાવાની ખોટી મૂળવણી કરી છે, તે કારણે આ અધિકારક્ષેત્ર સામાન્ય રીતે આહ્વાન કરવામાં આવતું નથી કે ઉપયોગમાં લેવામાં આવતું નથી.

૯.૪ ‘લોગેન્દ્રથન ઝા વિ. શ્રી પોલાઈલાલ બિસ્વાસ’, એ.આઈ.આર. ૧૯૫૧ એસ.સી. ૩૧૬ માં, સર્વોચ્ચ અદાલતે આ મુજબ અવલોકન કર્યું હતું:

કલમ ૪૩૯ હેઠળ અદાલતે પોતાના વિવેકાધિકારથી અપીલની અદાલતને કલમ ૪૨૩ દ્વારા પ્રદાન કરવામાં આવેલી કોઈપણ સત્તાઓનો ઉપયોગ કર્યો હોય, તથાપિ ઉપ-કલમ (૪) ખાસ કરીને ‘નિર્દોષ છૂટકારાના નિષ્કર્ષને દોષિત

ઠરાવવાના નિષ્કર્ષમાં રૂપાંતરિત કરવાની 'સત્તાને બહાર રાખે છે. તેનો એવો અર્થ થતો નથી કે નિર્દોષ છૂટકારાના આદેશ સામે ખાનગી પક્ષ દ્વારા દાખલ કરાયેલી પુનર્વિચાર અરજીનો વિચાર કરતી વખતે, વડી અદાલત કાનૂની મુદ્દે કોઈ ભૂલના અભાવે પુરાવાનું પુનઃમૂલવણ કરી શકે અને જે તથ્યનિષ્કર્ષોના આધારે નિર્દોષ છૂટકારો આપવામાં આવ્યો હતો તે તથ્યનિષ્કર્ષોને પલટાવી શકે, માત્ર એટલી શરતે કે તે આરોપીને દોષિત જાહેર કરવાનો અને તેના વિરુદ્ધ સજા ફરમાવવાનો તબક્કો પાર ન કરે તથા પુનઃવિચારણા કરવાનો આદેશ આપે. ”

૯.૫ સર્વોચ્ચ અદાલતના આ નિર્ણયોના આધાર પર, ‘જગ્ગનાથ ચૌધરી અને અન્ય વિ. રમાયણ સિંહ અને અન્ય’ (સુપ્રા) ના કેસમાં, સર્વોચ્ચ અદાલત અદાલતે આ રીતે ઠરાવ્યું:

“(૮) ... અનુસંગિક રીતે, કલ્પના કરાયેલ પુનરીક્ષણ અધિકારક્ષેત્રનો હેતુ ઉપરલી અદાલતને એક પ્રકારનું પિતૃત્વસદૃશ અથવા દેખરેખવાળું અધિકારક્ષેત્ર પ્રદાન કરવાનો હતો, જેથી કાનૂનની ગેરસમજ, પ્રક્રિયાની અનિયમિતતા, યોગ્ય સાવચેતીના અભાવ અથવા વર્તનમાં પ્રત્યક્ષ કઠોરતાથી ઉત્પન્ન થયેલા ન્યાયભંગને સુધારી શકાય; જેનું પરિણામ એક તરફ કાયદો અને વ્યવસ્થાના યોગ્ય પાલનમાં કોઈ હાનિરૂપ બને છે, અથવા બીજી તરફ વ્યક્તિઓને કોઈ અનઅર્હ કઠિનાઈ પહોંચાડે છે. (જુઓ, આ સંદર્ભમાં, પુનરીક્ષણ અરજીમાં વડી અદાલતે જે પ્રશ્ન વિચારવાનો હોય છે તે એ છે કે શું તત્ત્વપૂર્ણ ન્યાય કરવામાં

આવ્યો છે કે નહીં. જો કે, જો આ જ બાબત અપીલ હોત, તો અરજદારને તે ઊભા કરવા ઈચ્છે તે હકીકત અથવા કાનૂનના તમામ પ્રશ્નો અંગે નિર્ણય માગવાનો હક હોત; પરંતુ પુનરીક્ષણમાં એકમાત્ર પ્રશ્ન એ છે કે ન્યાયના હિતમાં અદાલતે હસ્તક્ષેપ કરવો જોઈએ કે નહીં. જ્યાં સંબંધિત અદાલતે પડકારાયેલા ચુકાદા અને આદેશ આપતાં કોઈ ગેરકાયદેસરતા અથવા તત્ત્વપૂર્ણ અનિયમિતતા અથવા અયોગ્યતા કરી હોય એવું જણાતું નથી, ત્યાં પુનરીક્ષણ સફળ થઈ શકતું નથી. જો પડકારાયેલો આદેશ પ્રાથમિક દૃષ્ટિએ ટકાઉ જણાતો હોય, અને તેમાં એવી કોઈ ખામી ન હોય કે જેના કારણે તે સંપૂર્ણપણે તર્કવિરુદ્ધ અથવા અગ્રાહ્ય બની જાય, અને જ્યારે ન્યાયનો ભંગ થયો ન હોય, ત્યારે પુનરીક્ષણ અધિકારક્ષેત્રના ઉપયોગમાં હસ્તક્ષેપ કરી શકાય નહીં.

જોકે એ સત્ય છે અને હવે લાંબી નિર્ણયો—શ્રેણીમાં સુસ્થાપિત પણ થઈ ચૂક્યું છે કે આ સત્તાનો ઉપયોગ સ્વૈચ્છિક સ્વરૂપનો ગણાય છે, તેમ છતાં આ સ્વૈચ્છિકતા, જેમ સામાન્ય રીતે સમજવામાં આવે છે, તે વિવેકપૂર્ણ રીતે ઉપયોગમાં લેવાયેલી સ્વૈચ્છિકતા હોવી જોઈએ, મનસ્વી નહીં. ન્યાયિક વિવેક એવો જ વિવેક હોઈ શકે જે “પરંપરાથી માર્ગદર્શિત, સમાનતાના આધારથી પદ્ધતિબદ્ધ અને પ્રણાલીથી અનુશાસિત” હોય — પરિણામે, માત્ર ત્યારે જ જ્યારે પ્રક્રિયાત્મક પાસામાં કોઈ સ્પષ્ટ ખામી હોય અથવા કાનૂનના મુદ્દે કોઈ પ્રતિષ્ઠિત પ્રગટ ભૂલ હોય અને તેથી ન્યાયનો સ્પષ્ટ તથા ગંભીર ભંગ થયો હોય, ત્યારે જ આ અધિનિયમ હેઠળની પુનરીક્ષણ અધિકારિતાનો ઉપયોગ કરવા

યોગ્ય ગણવો જોઈએ. તેનો ઉપયોગ હળવાશથી કરવો નહીં, પરંતુ ફક્ત અસાધારણ પરિસ્થિતિઓમાં જ કરવો, જ્યાં ન્યાય પ્રદાન પ્રણાલી સ્પષ્ટ ગેરકાયદેસરતા સુધારવા અથવા ન્યાયના ગંભીર ભંગને અટકાવવા માટે હસ્તક્ષેપની માંગ કરે. નોસિબોલા : લોગેન્દ્રનાથ ઝા અને ચિન્નાસ્વામી રેડ્ડી (ઉપરોક્ત) તેમજ ઠાકુર દાસ (ઠાકુર દાસ (મૃત) તેમના કાનૂની વારસદારો દ્વારા વિ. મધ્ય પ્રદેશ રાજ્ય અને અન્ય, [૧૯૭૮] ૧ એસ.સી.સી. ૨૭ માં આ સર્વોચ્ચ અદાલતે અતિ સ્પષ્ટતાથી અને કોઈ અનિશ્ચિતતા રાખ્યા વિના એ જ બાબત નોંધેલી છે. આ અપીલીય મંચ નથી, જેમાં પુરાવાની તપાસ શક્ય હોય; તેમજ માત્ર એટલા કારણસર કે કોઈ બીજો દષ્ટિકોણ પણ સંભવિત હોઈ શકે, પુનરીક્ષણ અધિકારિતાનો ઉપયોગ કરવા માટે તે ખુલ્લી નથી. તેનો ઉપયોગ મર્યાદિત છે, જોકે જ્યાં ન્યાયનો ભંગ થયો હોય એવી પરિસ્થિતિમાં પુનરીક્ષણ સત્તાની લાગુ પડતાની બાબતમાં કોઈ મર્યાદા છે એવું કહી શકાય નહીં.

વડી અદાલતને પોતાની અધિનસ્ત અદાલતોની કાર્યવાહીઓ ઉપર સામાન્ય અધિરીક્ષણની સત્તા પ્રાપ્ત છે. તેના વહીવટી પક્ષે, આ સત્તા અધિરીક્ષણની સત્તા તરીકે ઓળખાય છે. તેના ન્યાયિક પક્ષે, તે પુનરીક્ષણના કર્તવ્ય તરીકે ઓળખાય છે. વડી અદાલત કોઈપણ તબક્કે, પોતાનાં સ્વપ્રેરિત પગલે પણ, જો તેવું ઈચ્છે, અને નિશ્ચિતપણે જ્યારે અન્યાયનું પરિણામ લાવતી ગેરકાયદેસરતાઓ અથવા અનિયમિતતાઓ તેની નોંધમાં લાવવામાં આવે, ત્યારે નોંધપોથી મંગાવી શકે છે અને તેની તપાસ કરી શકે છે. વડી અદાલતનો આ અધિકાર ન્યાયના

વહીવટનો એટલો જ ભાગ છે જેટલો અપીલો, પુનરીક્ષણો અને વચગાળાની અરજીઓ સાંભળવાનું તેનું કર્તવ્ય છે — તેમજ તેની વહીવટી અધિરીક્ષણની સત્તાનો ઉપયોગ કરવાનો તેનો અધિકાર પણ. તેમ છતાં, પરંતુ, અહીં પૂર્વે દર્શાવેલ જોગવાઈઓ હેઠળ વડી અદાલતની આ પ્રક્રિયાની અધિકારક્ષેત્રની વ્યાપ્તિ બહુ જ મર્યાદિત છે.”

૯.૬ સર્વોચ્ચ અદાલતે નીચેના પ્રકરણમાં ઠરાવ્યા મુજબ

‘અમર ચંદ અગરવાલ વિ. શાંતિ બોઝ અને અન્ય એક

ઈત્યાદિ’, જેનો અહેવાલ એ.આઈ.આર. ૧૯૭૩ (૪) એસ.સી. ૭૯૯ માં પ્રકાશિત થયો છે, તેમાં એવો નિર્ધાર કરવામાં આવ્યો છે કે આ અધિકારક્ષેત્રનો હેતુ ઉચ્ચ ફોજદારી અદાલતને પિતૃત્વસભર અથવા દેખરેખીય પ્રકારનું અધિકારક્ષેત્ર પ્રદાન કરવાનો છે, જેથી કાયદાની ગેરસમજ તથા સમાન પ્રકારની ક્ષતિઓમાંથી ઉદ્ભવતા ન્યાયભંગને રોકી શકાય. જોકે, આ સત્તાઓ પૂરતી વ્યાપક છે, તથાપિ આ અદાલત પાસેથી પુરાવાની પુનઃમૂલવણી કરવાની અપેક્ષા રાખવામાં આવતી નથી, સિવાય કે સ્પષ્ટ ન્યાયભંગને અટકાવવા માટેના અપવાદરૂપ કિસ્સાઓમાં. અપીલી અદાલતથી વિપરીત, પુનરીક્ષણ અધિકારક્ષેત્રમાં પુરાવાની પુનઃમૂલવણી માન્ય નથી, અને ભલે કોઈ અનિયમિતતા હોય, પરંતુ કોઈ ગેરકાનૂનીતા ન હોય અને પડકારાયેલ આદેશને કારણે કોઈ હાનિ સર્જાઈ ન હોય, તો પુનરીક્ષણ સત્તાનો ઉપયોગ કરવો નહિ.

૯.૭ ‘શ્લોક ભારદ્વાજ વિ. રેણુકા ભારદ્વાજ’ (સુપ્રા) માં, વડી અદાલતે પ્રતિવાદી દ્વારા દાખલ કરવામાં આવેલી પુનરાવલોકન અરજી મંજૂર કરી હતી અને ગાઝિયાબાદના માનનીય ન્યાયિક મેજિસ્ટ્રેટનો આદેશ રદ કર્યો હતો, તેમજ કાયદા મુજબ નવી સિરેથી નિર્ણય કરવા બાબતને નીચલી અદાલત પાસે પરત મોકલી હતી.

૯.૮ આવા ચુકાદા અને આદેશ વિરુદ્ધ અપીલ કરવામાં આવી હતી અને સર્વોચ્ચ અદાલત સમક્ષ જે પ્રશ્ન ઊભો થયો હતો તે એ હતો કે, હકીકતો અને પરિસ્થિતિઓને ધ્યાનમાં રાખીને, પુનરીક્ષણ સત્તાઓના ઉપયોગમાં, વડી અદાલત દ્વારા તે આદેશ રદ કરવો યોગ્ય હતો કે નહીં. સર્વોચ્ચ અદાલતને સંહિતાની કલમ ૪૦૧ના વ્યાપ અંગે વિચારવાની તક મળી હતી. અદાલતે નિર્ધારિત કર્યું કે ભલે, કાયદાનો દૃષ્ટિકોણ ખોટો હોય અથવા પુરાવાની મૂલવણીમાં ભૂલ હોય, તો પણ પુનરીક્ષણ અધિકારક્ષેત્રના ઉપયોગમાં આક્ષેપિત આદેશમાં હસ્તક્ષેપ કરવા માટે કોઈ ન્યાયસંગતતા હોવી જરૂરી નથી. સંહિતાની કલમ ૪૦૧ હેઠળ આવી પુનરીક્ષણ સત્તાઓના ઉપયોગ માટેના પરિમાણો સુસ્થાપિત રીતે નિર્ધારિત કરવામાં આવ્યા છે. કાયદો સુસ્થિર છે કે વડી અદાલતો સામાન્ય રીતે આ અધિકારક્ષેત્રમાં હસ્તક્ષેપ કરશે નહીં, સિવાય કે અસાધારણ પરિસ્થિતિઓમાં, જ્યાં જાહેર ન્યાયના હિતમાં સ્પષ્ટ ગેરકાયદેસરતાનું સુધારણ કરવું અથવા ન્યાયના ઘોર વિફળતાને અટકાવવું આવશ્યક બને.

૯.૯ ‘સૂર્યકાંત દાદાસાહેબ બિતાલે વિ. દિલીપ બજરંગ કાલે’ (ઉપરોક્ત) ના કેસમાં, અપીલ વડી અદાલતના તે ચુકાદા અને આદેશ વિરુદ્ધ નિર્દેશિત હતી, જેમાં ફોજદારી પુનરીક્ષણ અધિકારક્ષેત્ર હેઠળ મામલો માનનીય સેશન્સ જજને પરત મોકલવામાં આવ્યો હતો. ‘કે. ચિન્નાસ્વામી રેડ્ડી વિ. આંધ્ર પ્રદેશ રાજ્ય’, એ.આઈ.આર. ૧૯૬૨ એસ.સી. ૧૭૮૮ માં પુનરીક્ષણ અધિકારક્ષેત્ર અંગેના નિર્ણયનો ઉલ્લેખ કરવામાં આવ્યો છે, જેમાં અપીલી અદાલતે કાયદેસર સ્વીકાર્ય એવા પુરાવાનો ખોટી રીતે ઇનકાર કર્યો હતો. તેથી, વડી અદાલત દ્વારા ઉક્ત આદેશમાં હસ્તક્ષેપ કરીને, અને તેને રદ કરીને, ખોટી રીતે અસ્વીકાર્ય ગણાવવામાં આવેલા પુરાવાને ધ્યાનમાં લઈને તેની પુનઃમૂલવણી કરવા માટેનો નિર્દેશ આપવો ન્યાયસંગત હતો. વધુમાં, તેમાં એમ પણ ઠરાવવામાં આવ્યું કે વડી અદાલતે પોતાને માત્ર અસ્વીકાર્યતાના હદ સુધી મર્યાદિત રાખવી જોઈએ અને તે પુરાવાની વધુ પુનઃમૂલવણી પણ ન કરવી જોઈએ.

૯.૧૦ હિમાચલ પ્રદેશની વડી અદાલતે તા. ૧૩.૦૯.૨૦૧૭ના રોજ નિષ્પત્ત કરેલ ‘રાજિંદરસિંહ વિ. હિમાચલ પ્રદેશ રાજ્ય’ શીર્ષકવાળી ફોજદારી રીવિઝન નં. ૫૦ સન ૨૦૧૧માં, ફોજદારી રીવિઝનનો વ્યાપ નીચે મુજબ નિરુપિત કરવામાં આવ્યો છે:

“૧૨. અમુર ચંદ અગ્રવાલ વિ. શાંતિ બોઝ અને અન્ય એક, એ.આઈ.આર. ૧૯૭૩ એસ.સી. ૭૯૯ માં, માનનીય સર્વોચ્ચ અદાલતે ઠરાવ્યું છે કે, પુનરીક્ષણ અધિકારક્ષેત્રનો ઉપયોગ સામાન્ય રીતે અસાધારણ કેસોમાં જ થવો

જોઈએ, જ્યારે કાર્યવાહી દરમિયાન સ્પષ્ટ ખામી હોય અથવા કાયદાના મુદ્દે પ્રગટ ભૂલ હોય અને તેના પરિણામે ન્યાયનો ગંભીર ભંગ થયો હોય.

૧૩. સ્ટેટ ઓફ ઓરિસ્સા વિ. નકુલા સાહુ, એ.આઈ.આર. ૧૯૭૯, એસ.સી. ૬૬૩ માં, માનનીય સર્વોચ્ચ અદાલતે અકાલુ અહીર વિ. રામદેઓ રામ, એ.આઈ.આર. ૧૯૭૩, એસ.સી. ૨૧૪૫ સહિત પોતાના અગાઉના અનેક ચુકાદાઓ પર આધાર રાખ્યા પછી ઠરાવ્યું હતું કે આ સત્તા વિવેકાધીન હોવાને કારણે તેનો ઉપયોગ ન્યાયસંગત વિવેકથી કરવો આવશ્યક છે અને મનસ્વી રીતે અથવા હળવાશથી કરવો નહીં. અદાલતે ઠરાવ્યું હતું કે “ન્યાયિક વિવેક, જેમ વારંવાર કહેવામાં આવ્યું છે, એવો વિવેક છે જે પરંપરાથી માર્ગદર્શિત, ઉપમાન દ્વારા પદ્ધતિસર ગોઠવાયેલ અને પ્રણાલી દ્વારા શિસ્તબદ્ધ થયેલો હોય છે”.

૧૪. પાથુમ્મા અને અન્ય વિ. મુહમ્મદ, એ.આઈ.આર. ૧૯૮૬, એસ.સી. ૧૪૩૬ માં, માનનીય સર્વોચ્ચ અદાલતે અવલોકન કર્યું હતું કે વડી અદાલતે “પુરાવાની પુનઃમૂલવણી કરવામાં ભૂલ કરી હતી”, કારણ કે તેના પુનરીક્ષણ અધિકારક્ષેત્રમાં તે “હકીકતના પ્રશ્ન અંગે વિદ્વાન મેજિસ્ટ્રેટના અભિપ્રાયના સ્થાને પોતાનો અભિપ્રાય પ્રતિસ્થાપિત કરવામાં ન્યાયસંગત નહોતી”.

૧૫. બંસી લાલ અને અન્ય વિ. લક્ષ્મણ સિંહ, એ.આઈ.આર. ૧૯૮૬ એસ.સી. ૧૭૨૧ માં, પુનરીક્ષણ અધિકારક્ષેત્રની વ્યાપ્તિ અંગેની કાનૂની સ્થિતિ સર્વોચ્ચ અદાલતે નીચેના શબ્દોમાં સંક્ષેપિત કરી હતી: “માત્ર એવા સ્પષ્ટ અન્યાયના

કિસ્સાઓમાં જ, જે નીચલી અદાલત દ્વારા કાયદાના મૂળભૂત સિદ્ધાંતોના કોઈ ભંગથી ઉત્પન્ન થયો હોય, વડી અદાલત નિર્દોષ છૂટકારાના આદેશને રદ કરવા અને નિર્દોષ છૂટકારો પામેલા આરોપીની ફરી સુનાવણી કરવાનો નિર્દેશ આપવા સશક્ત બને છે. આ અધિકારની પ્રકૃતિ જ એવી છે કે તેનો ઉપયોગ મર્યાદિત રીતે અને અત્યંત કાળજી તથા સાવચેતી સાથે થવો જોઈએ. માત્ર એટલી પરિસ્થિતિ કે નીચલી અદાલતે નોંધેલો હકીકતનો નિષ્કર્ષ વડી અદાલતના મતે ખોટો હોઈ શકે, તે માત્રથી નિર્દોષ છૂટકારાના આદેશને રદ કરવા અને આરોપીની ફરી સુનાવણી કરવાનો નિર્દેશ આપવા યોગ્યતા ઊભી થતી નથી. અપીલમાં પણ, પુરાવાની મૂલવણીના આધારે નીચલી અદાલતે પહોંચેલા હકીકતના નિષ્કર્ષોથી ભિન્ન મત રાખવાની વૃત્તિ માત્ર હોવાને લીધે અપીલી અદાલત નિર્દોષ છૂટકારામાં હસ્તક્ષેપ કરવા યોગ્ય ગણાય નહીં. વડી અદાલતનો પુનરીક્ષણ અધિકાર તેની વ્યાપ્તિમાં ઘણો વધુ મર્યાદિત છે.”

૧૬. રામુ @ રામ કુમાર વિ. જગન્નાથ, એ.આઈ.આર. ૧૯૯૧, એસ.સી. ૨૬ માં, માનનીય સર્વોચ્ચ અદાલતે પુનરીક્ષણ અદાલતોને ખાનગી ફરિયાદીની પ્રેરણાએ પુનરીક્ષણ અધિકારક્ષેત્રનો સહેલાઈથી ઉપયોગ ન કરવા ચેતવણી આપી હતી.

૧૭. સ્ટેટ ઓફ કર્ણાટક વિ. અપ્પુ બાલુ, એ.આઈ.આર. ૧૯૯૩, એસ.સી. ૧૧૨૬ = ૨ (૧૯૯૨) સી.સી.આર. ૪૫૮ (એસ.સી.) માં, માનનીય સર્વોચ્ચ

અદાલતે ઠરાવ્યું હતું કે પુનરીક્ષણ અધિકારોના પ્રયોગમાં, અદાલત માટે પુરાવાનું પુનઃમૂલવવું અનુમત્ય નથી.

૧૮. રામુ ઉપનામ રામ કુમાર અને અન્ય વિ. જગન્નાથ એ.આઈ.આર. ૧૯૯૪ એસ.સી. ૨૬ માં માનનીય સર્વોચ્ચ અદાલતે નીચે મુજબ ઠરાવ્યું હતું: “આ સુસ્થાપિત છે કે વડી અદાલતને સોંપવામાં આવેલ પુનરાવલોકન અધિકારક્ષેત્રનો સહેલાઈથી ઉપયોગ કરવો જોઈએ નહીં, ખાસ કરીને જ્યારે તે ખાનગી ફરિયાદ દ્વારા આવાહિત કરવામાં આવ્યું હોય.”

૧૯. કમાન સિંહ અને અન્ય વિ. મધ્ય પ્રદેશ રાજ્ય અને અન્ય એક, એ.આઈ.આર. ૧૯૯૭ એસ.સી. ૨૪૮૫ = ૨ (૧૯૯૭) સી.સી.આર. ૧૦૯ (એસ.સી.) માં, માનનીય સર્વોચ્ચ અદાલતે પોતાના અગાઉના અનેક ચુકાદાઓ, ખાસ કરીને ચિન્નાસ્વામી વિ. આંધ્ર પ્રદેશ રાજ્ય, એ.આઈ.આર. ૧૯૬૨ એસ.સી. ૧૭૮૮; મહેન્દ્ર પ્રતાપ વિ. સરજુ સિંહ, એ.આઈ.આર. ૧૯૬૮, એસ.સી. ૭૦૭; પી.એન. જી. રાજુ વિ. બી.પી. એપ્પાડુ, એ.આઈ.આર. ૧૯૭૫, એસ.સી. ૧૮૫૪ અને અયોધ્યા વિ. રામ સુમેર સિંહ, એ.આઈ.આર. ૧૯૮૧ એસ.સી. ૧૪૧૫ પર વિચાર કર્યો હતો અને એવું ઠરાવ્યું હતું કે પુનરીક્ષણ સત્તાનો ઉપયોગ માત્ર ત્યારે જ કરી શકાય જ્યારે “આદેશમાં પ્રત્યક્ષ ગેરકાનૂનીતા અસ્તિત્વમાં હોય અથવા ન્યાયનો ગંભીર ભંગ થયો હોય”.

૨૦. સ્ટેટ ઓફ કેરળ વિ. પુટ્ટમના ઈલ્લથ જાતવેદન નમ્બૂદિરી (૧૯૯૯) ૨ એસ.સી.સી. જપર માં, માનનીય સર્વોચ્ચ અદાલતે નીચે મુજબ ઠરાવ્યું હતું: “તેની પુનરીક્ષણ અધિકારિતામાં, વડી અદાલત કોઈપણ કાર્યવાહીનો નોંધવહી મંગાવી શકે છે અને કોઈપણ નિષ્કર્ષ, સજા અથવા આદેશની સચોટતા, કાયદેસરતા અથવા યોગ્યતા અંગે પોતાને સંતોષ થાય તે હેતુસર તેની તપાસ કરી શકે છે. અન્ય શબ્દોમાં કહીએ તો, આ અધિકારિતા ન્યાયના ભંગને સુધારવા માટે વડી અદાલત દ્વારા ઉપયોગમાં લેવામાં આવતી પર્યાવક્ષી અધિકારિતા છે. પરંતુ ઉક્ત પુનરીક્ષણ સત્તાને અપીલી અદાલતની સત્તા સાથે સમકક્ષ ગણાવી શકાય નહીં અને તેને બીજી અપીલી અધિકારિતા તરીકે પણ ગણાવી શકાય નહીં. તેથી, સામાન્ય રીતે, જ્યારે પુરાવાની મૂલવણી મેજિસ્ટ્રેટ તેમજ અપીલમાં સેશન્સ જજ દ્વારા પહેલેથી જ કરવામાં આવી હોય, ત્યારે વડી અદાલતે તે જ પુરાવાની ફરી મૂલવણી કરીને તેના આધારે પોતાનું સ્વતંત્ર નિષ્કર્ષ આપવું યોગ્ય ગણાશે નહીં, જો સુધી કોઈ સ્પષ્ટ અને ગંભીર બાબત વડી અદાલતના ધ્યાન પર લાવવામાં ન આવે, જે અન્યથા ન્યાયના ગંભીર ભંગ સમકક્ષ ઠરે.”

૨૧. સ્ટેટ ઓફ એ.પી. વિ. રાજગોપાલા રાવ (૨૦૦૦) ૧૦ એસસીસી ૩૩૮ માં, માનનીય સર્વોચ્ચ અદાલતે નીચે મુજબ ઠરાવ્યું હતું: “વડી અદાલતે પોતાની પુનરીક્ષણ સત્તાનો ઉપયોગ કરતાં, રેકૉર્ડ પરના પુરાવાની કોઈ પણ રીતે મૂલવણી કર્યા વિના અને નીચલી અદાલતોએ જે નિષ્કર્ષ પર પહોંચ્યાં હતાં તેમાં

તેઓ કઈ રીતે ભૂલ્યા હતાં તે દર્શાવ્યા વિના, નીચેની અદાલતોના સમવર્તી નિષ્કર્ષોને ઉથલાવી દીધા છે. વડી અદાલતના ચુકાદામાં એવો કોઈપણ કારણ દર્શાવવામાં આવ્યો નથી, જેનાથી જણાય કે પ્રતિવાદી દ્વારા દાખલ કરાયેલું પુનરીક્ષણ કેમ મંજૂર કરવામાં આવ્યું. એક અર્થમાં, તે બિનકારણદર્શક ચુકાદો છે.”

૯.૧૧ વડી અદાલતની પુનરીક્ષણ સત્તાઓ આમ કલમ ૩૯૭ હેઠળ પ્રદાન કરવામાં આવી છે, જે સંહિતાની કલમ ૪૦૧ સાથે સંકળાયેલી છે અને તે નીચેની કોઈપણ ફોજદારી અદાલતે નોંધેલ કોઈપણ નિષ્કર્ષ, સજા અથવા આદેશની યોગ્યતા, કાયદેસરતા અને ઔચિત્યની તપાસ કરવા તથા કોઈપણ નીચલી અદાલતની કાર્યવાહી ની નિયમિતતા અંગે પણ અમલમાં મુકવાની છે.

૯.૧૨ અદાલતને જ્યારે કાર્યવાહી માં કોઈ સ્પષ્ટ ખામી અથવા કાયદાની પ્રગટ ભૂલ અને તેના પરિણામે ન્યાયનો ગંભીર ભંગ થયો હોવાનું જણાય, ત્યારે આવી સત્તાઓનો ઉપયોગ માત્ર અપવાદરૂપ પરિસ્થિતિઓમાં જ કરવો જરૂરી છે. ગંભીર અન્યાયને દુરસ્ત કરવા માટે જ તે સત્તાનો ઉપયોગ કરી શકાય અને દરેક ભૂલ સુધારવા માટે નહીં.

૯.૧૩ કયા સંજોગોમાં પુનરીક્ષણ સત્તાઓનો ઉપયોગ કરી શકાય તે અંગે, કાયદા પર આધારિત આ સિદ્ધાંતો સુસ્થાપિત છે. હાલ હાથમાં રહેલા મામલાના

ગુણદોષો અંગે આ અદાલતે વિચારવાનું છે કે શું પુનરીક્ષણ સત્તાઓનો ઉપયોગ કરવા માટે આ યોગ્ય પ્રકરણ છે.

ન્યાયિક મૂલવણી:

૧૦.૦ અહીં ઉપર દર્શાવેલ પૃષ્ઠભૂમિમાં, આ તબક્કે ઉદ્દેખ કરવો અત્યંત આવશ્યક છે કે અરજદારે ભારતીય દંડ સંહિતાની કલમ ૩૦૨ સાથે કલમ ૧૨૦બી તથા આઈ.પી.સી.ની વિવિધ અન્ય કલમો અને કાયદાની અન્ય જોગવાઈઓ હેઠળ એફ.આઈ.આર. નોંધવા માટે પોલીસ મહાનિર્દેશક સમક્ષ રજૂઆત કરી હતી, તેમ છતાં, જેમ અહીં ઉપર દર્શાવવામાં આવ્યું છે. જ્યારે એફ.આઈ.આર.નું કોઈ નોંધણીકરણ કરવામાં આવ્યું નહીં, ત્યારે ફરિયાદીએ વિદ્વાન મેટ્રોપોલિટન મેજિસ્ટ્રેટ સમક્ષ સંહિતાની કલમ ૧૮૦ હેઠળ અરજી કરવાની બદલે, ભારતના બંધારણના અનુચ્છેદ ૨૨૬ સાથે સંહિતાની કલમ ૪૮૨ હેઠળ આ અદાલતનો આશરો લેવાનો વિકલ્પ પસંદ કર્યો અને મુખ્યત્વે બે આધાર પર, જેમ અહીં ઉપર દર્શાવવામાં આવ્યું છે, અત્રે કે તેની પાસે સંહિતાની કલમ ૧૮૦ હેઠળ ખાનગી ફરિયાદ દાખલ કરવા સંબંધિત અદાલતનો આશરો લેવાનો વિકલ્પ ઉપલબ્ધ હતો, તેથી અદાલતે આવી અરજી પર વિચારણા કરવાનું સ્વીકાર્યું નહોતું.

૧૦.૧ અદાલત એ હકીકતથી પણ પ્રેરિત થઈ હતી કે તેણે ફરિયાદમાં વર્ણવેલી તમામ ઘટનાઓ અંગે અલગ અલગ એફ.આઈ.આર. પહેલેથી જ નોંધાઈ ચૂકી હતી અને તે બાબતો વિચારણા માટે સંબંધિત અદાલતો સમક્ષ પ્રલંબિત હતી. તેમ છતાં, આવી એફ.આઈ.આર. નોંધાવવાની હજુ પણ સંભાવના હતી કે કેમ તે બાબતે કોઈ નિષ્કર્ષ આપ્યા વિના, અદાલતે અરજીએ વિચારણા માટે સ્વીકારી નહોતી.

૧૦.૨ આથી, આવી અરજીના નામંજૂર થવાને પરિણામે અરજદારને કોઈ ઉપચારવિહોણી બનાવવામાં આવી નહોતી. જોકે, આ અદાલતના નિર્ણયથી અસંતોષ પામી, તેણે વિશેષ અનુમતિ અરજી (ફોજદારી) ક્રમાંક ૧૦૮૮ ઓફ ૨૦૦૮ દાખલ કરીને સર્વોચ્ચ અદાલતનો આશરો લીધો.

૧૦.૩ કારણ કે સર્વોચ્ચ અદાલત રાજ્યની તપાસ એજન્સીએ દંગલના તમામ કેસોમાં કરેલી તપાસની રીતને પ્રશ્નાર્થ બનાવતી એનએચઆરસીની અરજીએ પહેલેથી જ વિચારણા હેઠળ લીધી હતી, તેથી તેણે અગાઉથી જ એસઆઈટીની રચના કરી હતી અને સાથે જ એક એમિક્સ ક્યુરીની પણ નિમણૂક કરી હતી. તેણે એનએચઆરસીના મામલા સાથે વર્તમાન અરજદારની અરજીએ પણ જોડેલી હતી. અપવાદરૂપ અને અસાધારણ પરિસ્થિતિઓમાં, સર્વોચ્ચ અદાલતે એસઆઈટીને આ તમામ મામલાઓમાં તપાસ કરવાની દિશા આપી હતી અને આવી તપાસનું સમયાંતરે નિરીક્ષણ પણ કર્યું હતું. સર્વોચ્ચ અદાલત દ્વારા

નિયુક્ત એમિક્સ ક્યુરીના અહેવાલનું પરીક્ષણ અને સૂક્ષ્મ પરિશીલન કરવામાં આવ્યું હતું અને એસઆઈટીને દિશાનિર્દેશો આપવામાં આવ્યા હતા. આ ઉપરાંત, એસઆઈટી પાસે વિશાળ સત્તાઓ પણ હતી અને આ તમામ મામલાઓમાં સત્ય સુધી પહોંચવા માટે રાજ્યને એસઆઈટીને તમામ માળખાકીય સુવિધાઓ પૂરી પાડવાનો આદેશ આપવામાં આવ્યો હતો. એનએચઆરસીના મામલામાં અંતિમ નિર્ણય કરવામાં આવ્યો અને લગભગ નવ સેશન્સ ટ્રાયલ્સ અંગે પ્રારંભિક આપવામાં આવેલ સ્થિતિ સર્વોચ્ચ અદાલતે દૂર કરી હતી.

૧૦.૪ હાલના અરજદારની અરજી જ્યાં સુધી સંબંધિત છે, ત્યાં સુધી સર્વોચ્ચ અદાલતે ૧૨.૦૯.૨૦૧૧ના રોજ અંતિમ આદેશ કર્યો હતો. તેથી, એસ.આઈ.ટી.એ પણ મેઘાણીનગર પોલીસ સ્ટેશનમાં નોંધાયેલ આઈ-સી.આર. નં. ૬૭ ઓફ ૨૦૦૨ના સંબંધમાં સંહિતાની કલમ ૧૭૩(૮) હેઠળ વધુ તપાસ હાથ ધરી હતી અને પોતાનો અહેવાલ રજૂ કર્યો હતો.

અદાલતના મિત્રનો અહેવાલ:

૧૧.૦ સર્વોચ્ચ અદાલતે ૨૫.૦૭.૨૦૧૧ના રોજ આપેલ દિશા-નિર્દેશોના અનુસંધાનમાં એમિક્સ ક્યુરીએ રજૂ કરેલ અહેવાલ નોંધપોથીનો ભાગ બનેલો છે. જો કોઈ વ્યક્તિ ઉક્ત અહેવાલ પર નજર કરે, તો તેમાં એસ.આઈ.ટી.ના સભ્ય શ્રી મલ્હોત્રા દ્વારા ૧૬૦થી વધુ સાક્ષીઓની તપાસનો ઉલ્લેખ કરવામાં આવ્યો છે. તેમણે સંહિતાની કલમ ૧૭૩(૮) હેઠળ કેટલાક અધિકારીઓ વિરુદ્ધ

તેમજ તે સમયના ગુજરાત રાજ્યના ગૃહમંત્રી શ્રી ગોરધન ઝડાકિયા વિરુદ્ધ પણ વધુ તપાસની ભલામણ કરી હતી. એસ.આઈ.ટી.એ નિષ્કર્ષ આપ્યો કે તેમની પૈકી કોઈના પણ વિરુદ્ધ ફરિયાદ ચલાવવા માટે સામગ્રી પૂરતી નહોતી. જો કે, પોલીસ અધિકારીઓ સામે, પરિષ્ઠ પોલીસ અધિકારીઓને અયોગ્ય એવું તેમનું વર્તન હોવાથી, વિભાગીય કાર્યવાહી કરવાની ભલામણ કરવામાં આવી હતી.

૧૧.૧ આક્ષેપનો મુખ્ય આધાર ૨૭.૦૨.૨૦૦૨ ના રોજ ગુજરાત રાજ્યના તે સમયના મુખ્યમંત્રી શ્રી નરેન્દ્ર મોદી ના નિવાસસ્થાને યોજાયેલી ઉચ્ચસ્તરીય બેઠક અંગે હતો. પ્રાથમિક અહેવાલમાં તથા એસ.આઈ.ટી.ના અધ્યક્ષના અહેવાલમાં પણ પરિષ્ઠ પોલીસ અધિકારી અને અમલદારોને હિંદુ હિંસક ટોળાઓ સામે કાર્યવાહી ન કરવા અને તે દ્વારા તેમને અલ્પસંખ્યક સમુદાય સામે પોતાનો રોષ ઉતારવાની મંજૂરી આપવાનો કોઈ નિર્દેશ આપવામાં આવ્યો હતો તે અંગે કોઈ વિશ્વસનીય સામગ્રી મળી આવી નહોતી.

૧૧.૨ એમિક્સ ક્યુરીએ મુજબ, તેમણે કાર્યભાર સંભાળ્યા પછી વધુ તપાસ કરવાની ભલામણ કરવામાં આવી હતી અને તે સમયના ડી.વાય. કમિશનર, ઇન્ટેલિજન્સ, શ્રી સંજીવ ભટ્ટનું નિવેદન નોંધવા માટે નિર્દેશ આપવામાં આવ્યો હતો. તે મુજબ કરવામાં આવ્યું અને સાક્ષીઓના ૪૮ નિવેદનો નોંધવામાં આવ્યા. એમિક્સ ક્યુરીએ તે સમયના ડીજીપી (ઇન્ટેલિજન્સ) શ્રી સંજીવ ભટ્ટ સંબંધિત સાક્ષીઓના નિવેદનોની મૂલવણી કરી હતી. એમિક્સ ક્યુરીએ નોંધ્યું કે

એસ.આઈ.ટી.એ વિવિધ કારણોસર એવો નિષ્કર્ષ નોંધ્યો હતો કે તેમનો વર્ણન વિશ્વસનીય નથી. એમ પણ અભિપ્રાય વ્યક્ત કરવામાં આવ્યો હતો કે શ્રી સંજીવ ભટ્ટનું નિવેદન પ્રેરિત હતું અને તેના પર વિશ્વાસ રાખી શકાય નહીં. વધુમાં, એ પણ સૂચવવામાં આવ્યું હતું કે તેઓ મામલામાં સક્રિય રીતે સંકળાયેલા હતા અને એવા લોકો સાથે સંપર્કમાં હતા, જેઓને તેમના સાક્ષ્યથી લાભ થવાનો હતો અને પ્રચારાત્મક લાભ મળવાનો હતો. તેમ છતાં, તેમનો એવો અભિપ્રાય હતો કે “આવા પરિબળો આ તબક્કે તેમના નિવેદનને અવગણવાના આધાર બની શકતા નથી”. કારણ કે અન્ય અધિકારીઓએ શ્રી સંજીવ ભટ્ટના નિવેદનનો ઇનકાર કર્યો નહોતો, તેથી એમિક્સ ક્યુરીનું એવું મત હતું કે આ તબક્કે તેમના પર અવિશ્વાસ કરવો યોગ્ય નહીં ગણાય. તેમણે પોતાનાં સ્પષ્ટીકરણના પરિપ્રેક્ષ્યમાં ૯ વર્ષના વિલંબથી નિવેદન આપ્યું હોવા છતાં, પ્રથમ દ્રષ્ટિએ તેમના પર અવિશ્વાસ ન કરવાની દિશામાં તે માન્ય આધાર બનશે. તેમણે ભલામણ કરી હતી કે શ્રી સંજીવ ભટ્ટને, અન્ય તેવા વ્યક્તિઓની જેમ જેઓએ ૨૭.૦૨.૨૦૦૨ના રોજ યોજાયેલ બેઠક વખતે તેમની હાજરીનો ઇનકાર કર્યો હતો, જિરહની કસોટીમાંથી પસાર કરવામાં આવે.

૧૧.૩ રાજ્યના તે સમયના મુખ્યમંત્રી દ્વારા તેમના મંત્રીમંડળના બે સહકર્મી મંત્રીઓને રાજ્ય પોલીસ નિયંત્રણ ક્ષેત્રમાં અને અમદાવાદ શહેર પોલીસ નિયંત્રણ ક્ષેત્રમાં મુક્યા હતા એવો આક્ષેપ કરવામાં આવ્યો છે. એસ.આઈ.ટી.એ એવો નિષ્કર્ષ નોંધ્યો કે તે મંત્રીઓએ પોલીસના કાર્યમાં કોઈ હસ્તક્ષેપ કર્યો નહોતો.

કારણ કે, પોલીસ વિભાગની કાર્યપદ્ધતિમાં કોઈ હસ્તક્ષેપ કર્યો હોવા અંગે અથવા પોલીસ સત્તાધિકારીને સૂચનાઓ આપી હોવા અંગે કોઈ સામગ્રી મળી આવી નહોતી અને વિદ્વાન એમિક્સ ક્યુરીએ પણ આ મુદ્દે એસ.આઈ.ટી.થી ઘણો ભિન્ન મત વ્યક્ત કર્યો નહોતો.

૧૧.૪ તે સમયના મુખ્ય પ્રધાન દ્વારા કરવામાં આવેલ કથિત દ્વેષભર્યા ભાષણનો અમલ મંત્રીઓ અને/અથવા પોલીસ અધિકારીએ, જેઓ ૨૭.૦૨.૨૦૦૨ ની ઉક્ત બેઠકમાં હાજર રહ્યા હતા, કર્યો હતો તે દર્શાવતું કોઈપણ સામગ્રી ન હોય, તેથી એસ.આઈ.ટી. તપાસ કરવા સંમત નહોતી, જ્યારે એમિક્સ ક્યુરીએનું મત એવું હતું કે આવું નિવેદન કરવું પોતે જ એક ગુનો હતો અને પ્રાથમિક દૃષ્ટિએ આઈ.પી.સી. ની કલમ ૧૫૩એ(૧)(એ) અને (બી), ૧૫૩બી(૧)(સી), ૧૬૬ અને ૫૦૫(૨) હેઠળનો ગુનો આકર્ષિત થતો હતો.

૧૧.૫ જ્યાં સુધી બે વરિષ્ઠ પોલીસ અધિકારીઓ, શ્રી ટેંડન અને શ્રી ગોંડિયા, નો સંબંધ છે, ત્યાં સુધી એસ.આઈ.ટી.એ તેમને દોષભાવના વિના બેદરકાર હોવાનું જાણવા મળ્યું હતું અને તેમની સામે વિભાગીય કાર્યવાહી કરવાની ભલામણ કરી હતી, જ્યારે એમિક્સ ક્યુરીએ એવો અભિપ્રાય વ્યક્ત કર્યો હતો કે તેમણે ભારતીય દંડ સંહિતાની કલમ ૩૦૪એ હેઠળ નીચલી અદાલતમાં સામનો કરવો જ જોઈએ.

૧૧.૬ એમિક્સ ક્યુરીએના અહેવાલના આ સંદર્ભ પર સર્વોચ્ચ અદાલતે આગ્રહ વ્યક્ત કર્યો હતો, કારણ કે સર્વોચ્ચ અદાલત દ્વારા અંતિમ આદેશ પસાર કરતી વેળાએ, એસ.આઈ.ટી.ને એવો નિર્દેશ આપવામાં આવ્યો હતો કે તે આપો અંતિમ અહેવાલ સંબંધિત અદાલત સમક્ષ રજૂ કરે, જેણે આ બાબતમાં આઈ-સી.આર. ક્રમાંક ૬૭ ઓફ ૨૦૦૨ બાબતે ગુનાનો સંજ્ઞાન લીધેલો હતો. સર્વોચ્ચ અદાલતે ઠરાવ્યું હતું કે એસ.આઈ.ટી. માટે એમિક્સ ક્યુરીએ પાસેથી તેના અહેવાલની નકલો મેળવવી ખુદી રહેશે અને સંબંધિત અદાલત કાયદા અનુસાર બાબતનું નિવારણ કરશે, “અહેવાલમાં ઉલ્લેખિત કેસોની વિચારણા સંબંધિત બાબતો સહિત, જેમાં સંહિતાની કલમ ૧૭૩(૮) ની પરિધિ અને વ્યાપમાં આવતી બાબતોનો પણ સમાવેશ થાય છે.” અદાલતે વધુમાં ભારપૂર્વક જણાવ્યું હતું કે જો એસ.આઈ.ટી. તેના અહેવાલમાં એવો અભિપ્રાય વ્યક્ત કરે કે તેણી દ્વારા આપવામાં આવેલી તા. ૦૮.૦૬.૨૦૦૬ ની ફરિયાદ સ્વીકારવા માટે પૂરતું કારણ અથવા સામગ્રી ઉપલબ્ધ નહોતી, તો આવા બંધ અહેવાલ અંગે અંતિમ નિર્ણય લેતા પહેલાં, અદાલત ફરિયાદીને નોટિસ આપશે અને તેને નકલો તેમજ અન્ય દસ્તાવેજો અને અન્ય સામગ્રી ઉપલબ્ધ કરાવશે, અને તે પણ ‘ભાગવંત સિંહ વિ. કમિશનર ઓફ પોલીસ’ (ઉપરોક્ત) કેસમાં પ્રતિપાદિત કાયદા અનુસાર કડકપણે કરશે.

૧૧.૭ એસ.આઈ.ટી.એ સમાપન અહેવાલ રજૂ કરવાનો અને કોઈપણ વ્યક્તિ વિરુદ્ધ આગળ કાર્યવાહી ન કરવાનો વિકલ્પ પસંદ કર્યો છે, કારણ કે તેના મુજબ

તા. ૦૮.૦૬.૨૦૦૬ની ફરિયાદમાં નામ દર્શાવેલ વ્યક્તિઓ વિરુદ્ધ આગળ કાર્યવાહી કરવા પૂરતા પુરાવા અથવા આધાર ઉપલબ્ધ નહોતાં. અરજદારે તા. ૧૨.૦૫.૨૦૧૦ના અંતિમ સમાપન અહેવાલની પ્રાપ્તિ માટે સર્વોચ્ચ અદાલતનો આશરો લેવો પડ્યો હતો. તે પૂછપરછ દરમિયાન નોંધાયેલા નિવેદનો સાથે આપવામાં આવ્યો હતો.

૧૧.૮ આપેલ હકીકતો અને પરિસ્થિતિઓના સમૂહમાં, કલોઝર રિપોર્ટની નકલ તથા નોંધાયેલી વધારાની હકાલાતો વગેરે સહિતની સમગ્ર સામગ્રી પ્રાપ્ત થયા પછી, વિદ્વાન મેજિસ્ટ્રેટ પ્રોટેસ્ટ પિટિશન સ્વીકારવાનું પસંદ કર્યું નહોતું, કારણ કે તેમણે દરેક પુરાવા પર વિચારવિમર્શ કરીને તથા વિગતવાર કારણસભર આદેશ પસાર કરીને કલોઝર રિપોર્ટ સ્વીકારી લીધો હતો અને આવી પરિસ્થિતિમાં, પુનરીક્ષણ અધિકારક્ષેત્રમાં આક્ષેપિત આદેશમાં હસ્તક્ષેપ કરવાની કોઈ અવકાશ છે કે નહીં, તેનું પરીક્ષણ કરવાનું રહે છે. વિદ્વાન મેજિસ્ટ્રેટ માટે ઉપલબ્ધ વિકલ્પો અને વધુ તપાસનો વ્યાપ:

૧૨.૦ આ અદાલત નોંધે છે કે, અરજદાર તરફના વિદ્વાન વકીલે યોગ્ય રીતે દર્શાવ્યા મુજબ, વિદ્વાન મેજિસ્ટ્રેટ સમક્ષ વિવિધ વિકલ્પો ઉપલબ્ધ હતા અને તેમાંનો એક વિકલ્પ સમાપન અહેવાલ સ્વીકારી વધુ કોઈ કાર્યવાહી ન કરવાનું હતું. તેથી, તેમણે તે વિકલ્પ અપનાવવાનું પસંદ કર્યું છે.

૧૨.૧ આ હકીકત અંગે સચેત રહીને કે આ અદાલત અપીલમાં બેઠેલી નથી, અને જ્યાં સુધી તર્કવિરુદ્ધતા ન હોય તથા ન્યાયહિત જોખમમાં ન મુકાતું હોય, ત્યાં સુધી અદાલતે પુનરીક્ષણ અધિકારક્ષેત્રનો ઉપયોગ કરવો નહીં. આ અદાલતે નોંધવું જરૂરી છે કે વિદ્વાન મેજિસ્ટ્રેટે કોઈપણ અસ્પષ્ટતા વિના સ્પષ્ટ શબ્દોમાં એવો નિષ્કર્ષ દર્શાવ્યો છે કે હાલ હાથ ધરાયેલા મામલામાં તેને વધુ તપાસ કરાવવાની સત્તા નથી. સર્વોચ્ચ અદાલતના નિર્દેશો અને કાયદાકીય જોગવાઈના આદેશ છતાં પોતાના જ અધિકારક્ષેત્રને મર્યાદિત કરવા બાબતે આ કાયદામાં સ્પષ્ટ ભૂલ જણાય છે. એક બાબત એ છે કે જ્યારે તપાસ એજન્સીએ સમાપન અહેવાલ રજૂ કર્યો હતો ત્યારે એસ.આઈ.ટી. દ્વારા કરવામાં આવેલી તપાસથી સંતોષ માનવો અને વધુ તપાસ કરવાનો કોઈ નિર્દેશ ન આપવો, અને બીજી બાબત એ છે કે માત્ર આ આધારે પોતાની સત્તાઓ મર્યાદિત કરી દેવી કે સર્વોચ્ચ અદાલત આ મામલામાં સંલગ્ન હતી અને એસ.આઈ.ટી. દ્વારા કરવામાં આવેલી તપાસ પર તેણે નજર રાખી હતી. સંભવતઃ અસાધારણ અને વિશિષ્ટ પરિસ્થિતિઓમાં સર્વોચ્ચ અદાલતે દીર્ઘકાળ સુધી આ મામલાની દેખરેખ રાખવાનું પસંદ કર્યું હતું અને ત્યારબાદ એસ.આઈ.ટી.ને કાયદા અનુસાર કાર્યવાહી કરવા માટે અંતિમ અહેવાલ સંબંધિત અદાલતમાં રજૂ કરવા નિર્દેશ આપ્યો હતો, તેથી કાયદાની આ ભૂલ પ્રવેશી ગઈ હોય શકે. એમ કહેવું કે એસ.આઈ.ટી. દ્વારા પહેલેથી જ તપાસ થઈ ચૂકી હતી અને તેથી તે વધુ તપાસનો નિર્દેશ આપવા માટે અસત્તાધિકાર રહેશે, કાયદાની દૃષ્ટિએ મહત્વપૂર્ણ ભૂલ છે. અદાલતે વધુ તપાસનો નિર્દેશ આપવાની કોઈ જરૂરિયાત ન હોવાનું

માન્યું હોય શકે, અથવા એવો નિર્દેશ આપવો તેની ઉપર ફરજિયાત પણ ન હોય, કારણ કે તેને આવું કરવાનો અધિકાર હતો અને ખાસ કરીને જ્યારે સર્વોચ્ચ અદાલતના માર્ગદર્શન અને દેખરેખ હેઠળ વિશેષ તપાસ દળ દ્વારા સર્વ મુદ્દાઓમાં વિશિષ્ટ તપાસ ચાલુ રહી હતી; તેમ છતાં, આ અદાલતને કદાચ ખબર ન હોય કે સંબંધિત અદાલતે વાસ્તવમાં આવી કોઈ જરૂરિયાત અનુભવી હતી કે નહીં; પરંતુ આવી સ્વયં લાદેલી મર્યાદા તકનીકી રીતે અદાલતની સત્તાના વ્યાપને મર્યાદિત કરી દેશે, જે કાયદા અને અધિકારક્ષેત્રની ભૂલ ગણાઈ શકે, અને તેથી એટલી મર્યાદિત હદ સુધી આક્ષેપિત આદેશ હસ્તક્ષેપને પાત્ર બને છે.

૧૨.૨ આ તબક્કે, સર્વોચ્ચ અદાલત દ્વારા ૧૨.૦૯.૨૦૧૧ના રોજ પારિત અંતિમ આદેશનો ફરી એકવાર ઉલ્લેખ કરવો સંબંધિત રહેશે, જેમાં અદાલતે સંહિતાના અધ્યાય-૧૨નો ઉલ્લેખ કર્યો હતો અને સંહિતાની કલમ ૧૭૩(૮) હેઠળ આવશ્યક જણાય તો વધુ તપાસ કરવાની પણ દિશા આપી હતી.

૧૨.૩ વધુ તપાસ સંબંધિત કેટલાક નિર્ણયોની નોંધ લેવી અસ્થાને ગણાશે નહીં:

૧૨.૪ ‘જગદીશરામ વિ. સ્ટેટ ઓફ રાજસ્થાન એન્ડ અનધર’ (સુપ્રી) માં સર્વોચ્ચ અદાલત, પ્રોટેક્શન ઓફ સિવિલ રાઈટ્સ એક્ટની કલમ ૧૮૦ અને ૨૦૨ના વ્યાપને વિચારણા હેઠળ લઈ, એવું ઠરાવ્યું હતું કે ગુનાનો સંજ્ઞાન લેવું એ વિશિષ્ટપણે મેજિસ્ટ્રેટના અધિકારક્ષેત્રમાં આવે છે અને મેજિસ્ટ્રેટે બાબતમાં

આગળની કાર્યવાહી કરવા માટે પૂરતા આધાર અસ્તિત્વમાં છે કે નહીં તે જોવું આવશ્યક છે. જો નોંધ પર રહેલી સામગ્રી તે હેતુ માટે પ્રાથમિક દષ્ટિએ કેસ ઉભો કરતી હોય, તો મેજિસ્ટ્રેટને સંજ્ઞાન લેવાનો અધિકાર છે. સર્વોચ્ચ અદાલતે એવું ઠરાવ્યું કે “ગુનાના સંજ્ઞાનનો પ્રશ્ન એ એવો ક્ષેત્ર છે, જે વિશિષ્ટપણે મેજિસ્ટ્રેટના અધિકારક્ષેત્રમાં આવે છે”. આ તબક્કે, મેજિસ્ટ્રેટ આ બાબતે સંતોષ મેળવવાનો હોય છે કે કાર્યવાહી આગળ ધપાવવા પૂરતો આધાર છે કે નહીં, દોષારોપણ માટે પૂરતા આધાર છે કે નહીં તે નહીં.

૧૨.૫ ‘શેઓનંદન પાસવાન વિ. સ્ટેટ ઓફ બિહાર એન્ડ અધર્સ’ ના મામલે સર્વોચ્ચ અદાલતે ઠરાવ્યું હતું કે, પોલીસના મત અનુસાર કોઈ ગુનો બન્યો નથી તેમ હોય તોય, “મેજિસ્ટ્રેટ અહેવાલમાં દર્શાવાયેલા તથ્યોના આધારે હજી પણ એવો મત બનાવી શકે છે કે તે ગુનો બને છે અને તે ગુનાનો સંજ્ઞાન લઈ શકે છે તથા આરોપી વિરુદ્ધ પ્રક્રિયા જારી કરી શકે છે.” મેજિસ્ટ્રેટ અહેવાલનો વિચાર કર્યા બાદ એવું પણ નિષ્કર્ષે આવી શકે છે કે સંડોવણી અંગેની તપાસ અસંતોષકારક છે અથવા અધૂરી છે અથવા વધુ તપાસ માટે અવકાશ છે અને તેવી સ્થિતિમાં, મેજિસ્ટ્રેટ અહેવાલ સ્વીકારવાનો ઇનકાર કરી શકે છે અને પોલીસને વધુ તપાસ કરવા દિશાનિર્દેશ આપી શકે છે અને ત્યારબાદ, આવી વધુ તપાસના પરિણામે પોલીસ દ્વારા રજૂ કરાયેલા અહેવાલનો વિચાર કર્યા પછી, ગુનાનો સંજ્ઞાન લેવો કે નહીં તે નક્કી કરી શકે છે. આથી, એવું જોઈ શકાય છે કે આરોપી વિરુદ્ધ ફરિયાદ ચલાવવી કે નહીં તે બાબતે પોલીસને કોઈ પરમ

અથવા અબાધિત વિવેકાધિકાર નથી. હકીકતમાં, આપણા બંધારણીય બંધારણમાં, આવા પરમ અને અનિયંત્રિત વિવેકાધિકારનું પ્રદાન બંધારણની સમાનતાની કલમનું ઉલ્લંઘન ગણાશે. તેથી, સંતુલન જાળવવા અને પોલીસના નિર્ણય ઉપર નિયંત્રણ રાખવા માટે મેજિસ્ટ્રેટને સત્તા આપવામાં આવી છે. જો મેજિસ્ટ્રેટ એવું નિષ્કર્ષે આવે કે પોલીસ દ્વારા પ્રારંભિક તપાસમાં અથવા મેજિસ્ટ્રેટના દિશાનિર્દેશ મુજબ કરાયેલી વધુ તપાસમાં અહેવાલો કરવામાં આવ્યા છે અને પ્રથમદર્શી રીતે ગુનો થયો હોવાનું જણાય છે, તો પોલીસના વિપરીત મત હોવા છતાં મેજિસ્ટ્રેટ પુરાવાની બાબતોનો સ્વીકાર કરીને સંજ્ઞાન લેવા સક્ષમ છે અને જો મેજિસ્ટ્રેટ એવો મત બનાવે કે અહેવાલમાં દર્શાવાયેલા તથ્યો પરથી પ્રથમદર્શી રીતે કોઈ ગુનો થયો હોવાનું જણાતું નથી, ભલે પોલીસએ તેના વિરુદ્ધ તારણ આપ્યું હોય, તો મેજિસ્ટ્રેટ ગુનાનો સંજ્ઞાન લેવાનો ઇનકાર કરી શકે છે.”

૧૨.૬ ‘એસ.કે. સિંહા, ચીફ એન્ફોર્સમેન્ટ ઓફિસર વિ. એમ/એસ. વીડિયોકોન ઇન્ટરનેશનલ લિ. અને અન્ય’ (સુપ્રા) માં, સંહિતાની કલમ ૨૦૨ હેઠળની તપાસના વ્યાપને ધ્યાનમાં લેતા, સર્વોચ્ચ અદાલતે ઠરાવ્યું હતું કે “સંહિતાની કલમ ૨૦૨ હેઠળની તપાસનો મૂળભૂત હેતુ એ નિશ્ચિત કરવાનો છે કે આરોપી વિરુદ્ધ પ્રથમદર્શીએ કેસ અસ્તિત્વમાં છે કે નહીં. તે મેજિસ્ટ્રેટને એવો અભિપ્રાય રચવાની મંજૂરી આપે છે કે પ્રક્રિયા જારી કરવી જોઈએ કે નહીં અને તે તબક્કે મેજિસ્ટ્રેટે જે જોવાનું રહે છે તે એ છે કે અદાલતમાં કાર્યવાહી આગળ ધપાવવા

માટે તાજા આધાર ઉપલબ્ધ છે કે નહીં, અને આરોપીને દોષિત ઠરાવવા માટે તાજા આધાર અસ્તિત્વમાં છે કે નહીં તે નહીં.

૧૨.૭ ‘સત્યનારાયણ મુસાડી વિ. બિહાર રાજ્ય’ (ઉપરોક્ત) મામલે સર્વોચ્ચ અદાલતે નિર્ધારિત કર્યું છે કે કલમ ૧૮૦ મુજબ મેજિસ્ટ્રેટ દ્વારા ગુનાનો સંજ્ઞાન લેવામાં આવે છે, જેમાં તે નીચે જણાવેલ રીતોએ સંજ્ઞાન લઈ શકે છે:

(એ) એવો ગુનો બને તેવા તથ્યો અંગેની ફરિયાદ પ્રાપ્ત થતાં;

(બી) આવા તથ્યો અંગે પોલીસ અહેવાલ પ્રાપ્ત થવા પર;

(સી) પોલીસ અધિકારી સિવાય અન્ય કોઈ વ્યક્તિ પાસેથી એવી માહિતી પ્રાપ્ત થવા પર, અથવા પોતાના જ જ્ઞાનના આધારે, કે એવો ગુનો કરવામાં આવ્યો છે.

વિસ્તૃત કાવતરાં અંગેની ચર્ચા અને તારણો:

૧૩.૦ આ અદાલત આ હકીકતથી સચેત છે કે એસ.આઈ.ટી. દ્વારા રજૂ કરવામાં આવેલ કલોઝર રિપોર્ટ સ્વીકારતી વખતે સંબંધિત અદાલતે વિગતવાર કારણદર્શન આપ્યું હતું. પ્રોટેસ્ટ પિટિશન રજૂ કરનાર અરજદારને તેણે પૂર્ણતમ તક આપી હતી. અદાલત સમક્ષ પ્રોટેસ્ટ પિટિશન સ્વીકારીને તેને ફરિયાદ તરીકે ગણવાની પણ એક વિકલ્પરૂપ સવલત ખુલ્લી હતી, તેમ છતાં, વિદ્વાન વધારાની

મેટ્રોપોલિટન અદાલતે એસ.આઈ.ટી. દ્વારા રજૂ કરવામાં આવેલ વિગતવાર કલોઝર રિપોર્ટથી સંતોષ પામી તેમ ન કરવાની પસંદગી કરી હતી. કાયદા અનુસાર પોતાની અધિકારિતા અમલમાં મૂકી વધુ તપાસ કરવાનો નિર્દેશ આપવા અદાલતને કોઈ બાબતે પ્રતિબંધિત કરવામાં આવી નહોતી.

૧૩.૧ આ નોંધપાત્ર બાબત છે કે આક્ષેપિત ઘટનાઓ વર્ષ ૨૦૦૨માં બની હતી. ફરિયાદ વિશાળ ષડયંત્ર બાબતે નોંધાવવાની માગણી કરવામાં આવી છે અને તેને વર્ષ ૨૦૦૬માં, અર્થાત્ ઉક્ત ઘટનાના લગભગ ૪ વર્ષ પછી, માત્ર ‘ગુલબર્ગ સોસાયટી’ ઘટનાની મર્યાદામાં રાખવામાં આવી નથી. આ પણ નોંધપાત્ર બાબત છે કે બહુભાગના કેસોની સુનાવણી થઈ ચૂકી છે અને તેમાંના ઘણાં કેસોમાં નિયુક્ત અદાલતોએ પોતાના ચુકાદા આપીને ઘણા આરોપીઓને દોષિત ઠેરવ્યા છે અને કેટલીક બાબતોમાં આ અદાલત સમક્ષની અપીલો પણ પૂર્ણ થઈ ચૂકી છે તથા અન્યમાં અપીલો બાકી છે. લગભગ ૧૨ વર્ષ બાદ, સંબંધિત અદાલત સમક્ષ પ્રોટેસ્ટ પિટિશનનું અવલોકન કરવા અને ૨૭.૦૨.૨૦૦૨ થી ૧૦.૦૫.૨૦૦૨ દરમિયાનના વિશાળ ષડયંત્રના પ્રશ્ન પર વિચાર કરવા અંગેનો પ્રશ્ન ઉઠાવવામાં આવ્યો છે.

૧૩.૨ જેમ વિદ્વાન પરિષ્ઠ વકીલ, શ્રી વૈદ્યનાથન દ્વારા યોગ્ય રીતે દલીલ કરવામાં આવી છે, તેમ ૦૮.૦૬.૨૦૦૬ તારીખની ફરિયાદનો વ્યાપ ‘ગુલબર્ગ સોસાયટી’ની ઘટનાથી મર્યાદિત હતો, અને તેથી સર્વોચ્ચ અદાલતના અંતિમ

આદેશમાં તેનો સ્પષ્ટ ઉલ્લેખ કરવામાં આવ્યો છે. અન્ય કેસોને તેમાં સામેલ કરીને અને જેઓને આરોપી તરીકે રજૂ કરવામાં આવ્યા છે તેમના વિરુદ્ધ વિશાળ કાવતરાનો આક્ષેપ કરીને, તેના વ્યાપને વિસ્તૃત કરવાનો પ્રયાસ કરવામાં આવ્યો છે. જો અરજદાર દ્વારા આપવામાં આવેલી ૦૮.૦૬.૨૦૦૬ તારીખની ફરિયાદને જ અવલોકન કરવામાં આવે, તો પ્રાથમિક દ્રષ્ટિએ એવું કહી શકાય કે મૂળ ફરિયાદનો વ્યાપ ‘ગુલબર્ગ સોસાયટી’ની ઘટનાથી મર્યાદિત રાખવામાં આવ્યો ન હતો. તેમાં આક્ષેપ કરવામાં આવેલ મુજબ વિશાળ કાવતરાના છત્રછાયા હેઠળ તમામ કેસોને આવરી લેવાનો પ્રયાસ કરવામાં આવ્યો હતો.

૧૩.૩ નિઃસંદેહ, અદાલત સમક્ષ વિવિધ પ્રશ્નો ઉઠાવવામાં આવ્યા છે, જેમાં આવી ફરિયાદ મોકેથી દાખલ કરવામાં આવી હોવાનો મુદ્દો તેમજ દરેક રમખાણ કેસમાં કાવતરાના આક્ષેપો ધરાવતી સંબંધિત ફરિયાદો વિવિધ અદાલતોના સંબંધિત નિયુક્ત વિશેષ ન્યાયાધીશ સમક્ષ અગાઉથી જ પૂર્ણ થઈ ગયેલી હોવાનો મુદ્દો પણ સમાવેશ થાય છે. એ યાદ રાખવું પૂરતું અને યોગ્ય રહેશે કે આરંભથી જ જ્યારે આ અરજદારે સર્વોચ્ચ અદાલતનો સહારો એસ.એલ.પી. (ફોજદારી) ક્રમાંક ૧૦૮૮ ઓફ ૨૦૦૮ માં લીધો હતો, ત્યારે સર્વોચ્ચ અદાલત પહેલેથી જ એસ.આઈ.ટી. દ્વારા આગળની તપાસની દેખરેખ રાખી રહી હતી અને દરેક કેસમાં અનેક સાક્ષીઓની તપાસ કરવામાં આવી હતી, તેમજ અદાલતે આ જ એસ.આઈ.ટી.ને આ ફરિયાદ અંગે “તપાસ કરવા” પણ નિર્દેશ આપ્યો હતો. જ્યારે ગુલબર્ગ સોસાયટી કેસમાં એસ.આઈ.ટી.ના ટીમ સભ્ય શ્રી મલ્હોત્રા દ્વારા

આગળની તપાસનો પ્રસ્તાવ મુકવામાં આવ્યો, ત્યારે તે જ બાબતને સર્વોચ્ચ અદાલતે મંજૂરી આપી હતી અને હકીકતમાં તે કેસમાં વધારાના સાક્ષીઓની તપાસ કરવામાં આવી હતી.

૧૩.૪ અમિકસ ક્યુરીએનો અહેવાલ પણ મેઘાણીનગર કેસના આઈ-સી.આર. નં. ૬૭ of ૨૦૦૨ નો ઉલ્લેખ કરે છે અને સર્વોચ્ચ અદાલતના ૧૧.૦૫.૨૦૦૮ના અંતિમ અહેવાલમાં પણ એસ.આઈ.ટી.ને સંહિતાની કલમ ૧૭૩(૨) હેઠળ મેઘાણીનગરના આઈ-સી.આર. નં. ૬૭ of ૨૦૦૨ અંગે સંજ્ઞાન લેતી અદાલતમાં અંતિમ અહેવાલ રજૂ કરવાનો નિર્દેશ કરવામાં આવ્યો હતો.

૧૩.૫ ત્યારબાદ, જ્યારે ફરી એકવાર, અરજદારે એસ.આઈ.ટી.ના અહેવાલ તથા અન્ય સામગ્રીની પુરવઠા માટે એસ.એલ.પી. (ફોજદારી) ક્રમાંક ૮૯૮૯ ઓફ ૨૦૧૨ માં સર્વોચ્ચ અદાલતનો આશરો લીધો, ત્યારે તેણે આ જ કેસનો ઉલ્લેખ ગુલબર્ગ સોસાયટી કેસ તરીકે કર્યો હતો.

૧૩.૬ તે પછી પણ, જ્યારે શ્રી સંજીવ ભટ્ટ, આઈ.પી.એસ., એ ઘાટલોડિયા પોલીસ સ્ટેશનની આઈ-સી.આર. નં. ૧૪૯ ઓફ ૨૦૧૧ ની તપાસ માટે એસ.આઈ.ટી. ની રચના કરવાની વિનંતી સાથે સર્વોચ્ચ અદાલતનો સંપર્ક કર્યો, ત્યારે અગાઉની કાર્યવાહીઓનો ઉલ્લેખ કરતાં, તેણે ગુલબર્ગ સોસાયટીના કેસનો

ઉલ્લેખ કર્યો અને સેશન્સ કેસ નં. ૧૫૨ ઓફ ૨૦૧૦ નો ઉલ્લેખ કરવા સુધી આગળ વધ્યું.

૧૩.૭ આ પ્રમાણે, ઘટનાઓના ક્રમ અને સર્વોચ્ચ અદાલતે સમયાંતરે પસાર કરેલા આદેશોથી સ્પષ્ટ પ્રતિત થાય છે કે વિશાળ ષડયંત્ર અંગેની ફરિયાદનું પરીક્ષણ માત્ર ગુલબર્ગ સોસાયટી કેસમાં જ કરવામાં આવ્યું હતું. નરોડા ગામ કેસ ક્રમાંક નં. ૧-સી.આર. ૯૮ ઓફ ૨૦૦૨ સિવાય રમખાણનો દરેક મુખ્ય કેસ પહેલેથી જ પૂર્ણ થઈ ચૂક્યો છે અને આવા દરેક કેસમાં, સર્વોચ્ચ અદાલતની સીધી દેખરેખ હેઠળ, દરેક સંભવિત પાસાની એસ.આઈ.ટી. દ્વારા તપાસ કરવામાં આવી હતી, જેણે આ કેસોના વિચારણાં અંગે સમયાંતરે સર્વોચ્ચ અદાલતને અહેવાલ આપવાનું ચાલુ રાખ્યું હતું અને તેથી, વધુ તપાસના સ્વરૂપે સાક્ષીઓની વધારાની પૂછપરછ માત્ર ગુલબર્ગ સોસાયટી કેસમાં જ કરવી તે બાબત વિદ્વાન મેટ્રોપોલિટન મેજિસ્ટ્રેટ હરાવ્યું છે, અને તેમાં કાયદેસર અથવા અન્યથા કોઈ ભૂલ કરવામાં આવી નથી.

૧૩.૮ નીચલી અદાલતે સતત જે અભિગમ અપનાવ્યો છે તે એ છે કે આ તબક્કે સર્વોચ્ચ અદાલત દ્વારા તેને અલગ ફરિયાદ તરીકે વિચારણા કરીને તેની તપાસ કરી શકાય તેવી નહોતી. હકીકતમાં, તેને ‘ગુલબર્ગ સોસાયટી’ના કેસ સાથે જોડવામાં આવ્યો હતો અને સર્વોચ્ચ અદાલતે ફોજદારી વિશેષ અનુમતિ અરજી

ક્રમાંક ૧૦૮૮ ઓફ ૨૦૦૮ માં પારિત કરેલા પોતાના આદેશો દ્વારા તેને એક જ તરીકે ગણ્યો હતો.

૧૩.૯ કાયદા અંગે વિગતવાર ચર્ચા કર્યા બાદ અને તેમજ એસ.એલ.પી. (ફોજદારી) નં. ૧૦૮૮ ઓફ ૨૦૦૮ માં પસાર થયેલા વિવિધ આદેશોની વારંવાર નોંધ લેતાં, તેણે નિષ્કર્ષ આપ્યો કે એસ.આઈ.ટી. દ્વારા તેના અંતિમ અહેવાલ તરીકે જે અહેવાલ રજૂ કરવામાં આવ્યો હતો, તેથી, વિરોધ અરજીમાંથી નવા તથ્યો પ્રગટ થાય તો પણ, અદાલત વધુ તપાસનો કોઈ આદેશ પસાર કરી શકતી નથી. તેમણે સહમતિ દર્શાવી કે સેવામાં મૂકવામાં આવેલા વિવિધ નિર્ણયો મુજબ, સંહિતાની કલમ ૧૮૦ ની જોગવાઈ હેઠળ, એકવાર અંતિમ અહેવાલ તેમની સમક્ષ રજૂ થાય ત્યારબાદ, મેજિસ્ટ્રેટ પાસે ઘણા વિકલ્પો હોય છે. તેમ છતાં, સુશ્રી ઝાકિયા જાફરીની તારીખ ૦૮.૦૬.૨૦૦૬ ની ફરીયાદ, કારણ કે, સંહિતાની કલમ ૧૮૦ હેઠળ વિદ્વાન મેજિસ્ટ્રેટ સમક્ષ નહોતી અને કોઈ સત્તાધિકારી દ્વારા એફ.આઈ.આર. નોંધવાનો નિર્દેશ આપવામાં આવ્યો નહોતો, તેથી અદાલતે નિષ્કર્ષ આપ્યો કે ઉક્ત ફરીયાદને એફ.આઈ.આર. કે ખાનગી ફરીયાદ પૈકી કોઈ તરીકે ગણાવી શકાય નહીં. તેણે એ કહીને કારણ દર્શાવ્યું કે સંહિતામાં પરિભાષિત એફ.આઈ.આર. પોલીસ દ્વારા નોંધવામાં અને રજીસ્ટર કરવામાં આવવી જરૂરી છે અને ત્યારબાદ તપાસ હાથ ધરવી જરૂરી બને છે અને તે પછી સંહિતાની કલમ ૧૭૩ હેઠળ અહેવાલ રજૂ કરવો જરૂરી બને છે. જો, સંહિતા હેઠળ કોઈ પણ વ્યક્તિ દ્વારા લેખિત અથવા મૌખિક રીતે કોઈ ફરીયાદ

આપવામાં આવે, તો તે મેજિસ્ટ્રેટ દ્વારા નોંધવામાં આવી શકે છે, અને ત્યારબાદ, તેઓ સંહિતાની કલમ ૨૦૦ અને કલમ ૨૦૨ હેઠળ પ્રક્રિયા શરૂ કરી શકે છે. કારણ કે, સુશ્રી ઝાકિયા જાફરી દ્વારા ૦૮.૦૬.૨૦૦૬ ના રોજ ગુજરાત રાજ્યના ડી.જી.પી.ને ફરીયાદ આપવામાં આવી હતી, અને કોઈ કાર્યવાહી ન થવાથી અસંતોષ પામી તેમણે વડી અદાલતનો અને ત્યારબાદ એસ.એલ.પી. (ફોજદારી) નં. ૧૦૮૮ ઓફ ૨૦૦૮ રજૂ કરીને સર્વોચ્ચ અદાલતનો દરવાજો ખટખટાવ્યો હતો, સર્વોચ્ચ અદાલતે એસ.આઈ.ટી.ને ફરીયાદની તપાસ કરવા નિર્દેશ આપ્યો હતો, અને તેથી, આવી ફરીયાદને એફ.આઈ.આર. અથવા ખાનગી ફરીયાદ તરીકે ગણાવી શકાય નહીં. એ જ શ્વાસમાં, નિશ્ચિતપણે, અદાલતે ઉદ્દેખ કર્યો કે સર્વોચ્ચ અદાલતે સંહિતાની કલમ ૧૭૩(૨) હેઠળ એસ.આઈ.ટી.ના અહેવાલને આવરી લીધો હતો, અને તેથી, મેજિસ્ટ્રેટ વધુ તપાસ કરવાનો નિર્દેશ આપી શકે છે અથવા પોલીસ અધિકારીઓ પોતે સંહિતાની કલમ ૧૭૩(૮) હેઠળ આવું કાર્ય હાથ ધરી શકે છે. જોકે, એસ.એલ.પી. (ફોજદારી) નં. ૧૦૮૮ ઓફ ૨૦૦૮ નો પરિષેદ-૯ સંહિતાની કલમ ૧૭૩(૮) હેઠળ આવરી લેવાયેલો હોવાથી, અદાલત સંહિતાની કલમ ૧૯૦ હેઠળ ગુનાનો જ્ઞાન લઈ શકતી નથી. તારીખ ૦૮.૦૬.૨૦૦૬ ની ફરીયાદમાં કાર્યપાલિકા અને અધિકારીઓ વિરુદ્ધ કરવામાં આવેલા વિશાળ ષડયંત્રના આક્ષેપો, જે રીતે આક્ષેપિત છે, તેણે ન્યાયભંગનું પરિણામ સર્જ્યું છે. વિવિધ પાસાઓની તપાસ ન કરવી અને સર્વાંગી દૃષ્ટિકોણ ન અપનાવવો પણ ફોજદારી ષડયંત્રનો એક ભાગ હોવાનું આક્ષેપિત કરવામાં આવ્યું હતું. એજન્સીને

નિષ્પક્ષ અને પૂર્વગ્રહવિહીન રીતે આક્ષેપોની તપાસ કરવી આવશ્યક હતી, છતાં તેણે એવું ન કરવાનું પસંદ કર્યું. આ પાસાઓની મેટ્રોપોલિટન અદાલતના વિદ્વાન ન્યાયાધીશે વિશદપણે તપાસ કરી છે.

૧૩.૧૦ અદાલતે પાનું-૩૭૮ પર તેની આ જ નોંધણીઓનું પુનરોચ્ચાર પણ કર્યું છે, જ્યાં ફરિયાદને આઈ-સી.આર. નં. ૬૭ ઓફ ૨૦૦૨ સાથે એસ.આઈ.ટી.ને મોકલવા આદેશિત કરવામાં આવી છે, અને તેથી મેઘાણીનગર પોલીસ સ્ટેશનમાં નોંધાયેલ આઈ-સી.આર. નં. ૬૭ ઓફ ૨૦૦૨ તરીકેના મામલાની વધુ તપાસના ભાગરૂપે એસ.આઈ.ટી.નો અહેવાલ ગણાય છે. વધુમાં, તેણે એવો પણ મત વ્યક્ત કર્યો હતો કે જ્યારે આને એસ.એલ.પી. (ક્રિમિનલ) ૧૦૮૮ ઓફ ૨૦૦૮ ના આદેશ મુજબ આઈ-સી.આર. નં. ૬૭ ઓફ ૨૦૦૨ સાથે જોડવામાં આવ્યું છે, ત્યારે નીચલી અદાલતને તેને વધુ તપાસ માટે મોકલવાનો અધિકારક્ષેત્ર ન રહે. તેણે આગળ નિરીક્ષણ કર્યું હતું કે જો પ્રોટેસ્ટ પિટિશનને પણ ફરિયાદના એક ભાગ તરીકે ગણવામાં આવે, તો આ અદાલતે સંહિતાની કલમો ૧૯૦ અને ૨૦૦ હેઠળની પ્રક્રિયા હાથ ધરવાની જરૂર પડે. જો કે, અદાલત એવા અધિકારોનો ઉપયોગ કરવાની સ્થિતિમાં નહોતી, જેમ કે ‘અભિનંદન ઝા એન્ડ અધર્સ વિ. દિનેશ મિશ્રા’ એ.આઈ.આર. ૧૯૬૮ ૧૧૭ ના કેસમાં વિગતવાર દર્શાવવામાં આવ્યા છે. તેથી, સર્વોચ્ચ અદાલતે એસ.એલ.પી. (ક્રિમિનલ) નં. ૧૦૮૮ ઓફ ૨૦૦૮ માં માત્ર ૦૬.૦૬.૨૦૦૮ તારીખની ફરિયાદ પર વિચાર કરવા દિશાનિર્દેશ આપ્યો હતો અને આથી, કલમ ૧૭૩(૨)

હેઠળના એસ.આઈ.ટી.ના અહેવાલ પછી, અદાલત અરજદારની કલમ ૨(ડી) હેઠળની રજૂઆતને ફરિયાદ તરીકે સ્વીકારી શકતી નથી. સંબંધિત પરિણેદો (પાનું ૩૮૦ થી પાનું

આક્ષેપિત આદેશના ૩૮૧) આ રીતે વાંચાય છે:

“૮. અમારો એવો અભિપ્રાય છે કે સંહિતાના અધ્યાય ૧૨ ની યોજનાને ધ્યાનમાં રાખતાં, આ અદાલતે સમયાંતરે પસાર કરેલા આદેશોના અનુસંધાને એકવાર એસ.આઈ.ટી. દ્વારા તપાસ હાથ ધરાઈ અને પૂર્ણ થઈ ગયા પછી, કાયદામાં એવી કોઈ કાર્યવાહી ઉપલબ્ધ નથી, સિવાય અને તેના અપવાદરૂપે, કે (૨) હેઠળ ઈ હેઠળ કરેલ ગુનાનો સંજ્ઞાન લેવામાં આવે. આ અદાલતની ત્રણ- ન્યાયાધીશોની ખંડપીઠે એમ.સી. મહેતા (તાજ કોરિડોર સ્કેમ) વિ. ભારત સંઘ અને અન્ય ૧ માં અવલોકન કર્યું હતું તેમ, આ અદાલત દ્વારા નિરીક્ષણ હેઠળ રાખવામાં આવેલા કેસોમાં, તપાસ એજન્સી દ્વારા તેની ફરજનું યોગ્ય અને પ્રામાણિક નિર્વહન સુનિશ્ચિત કરવાનો જ પ્રશ્ન સંબંધિત હોય છે અને તપાસમાં લગાવવામાં આવેલા આક્ષેપોના ગુણદોષ સાથે સંબંધિત હોતો નથી; તે બાબતો સક્ષમ અદાલતમાં ચાર્જશીટ રજૂ થવા પર, કાયદા દ્વારા નિર્ધારિત સામાન્ય પ્રક્રિયા અનુસાર, વિચારણા દરમિયાન નિર્ધારિત થવાની હોય છે.

૯. અનુસંધાને, અમે એસ.આઈ.ટી.ના અધ્યક્ષને આદેશ આપીએ છીએ કે એસ.આઈ.ટી. દ્વારા એકત્રિત કરાયેલ સમગ્ર સામગ્રી સાથે અંતિમ અહેવાલ તે

અદાલતને મોકલે, જેણે કાઈમ રિપોર્ટ અંગે સંજ્ઞાન લીધું હતું, જેમ સંહિતા હેઠળ આવશ્યક છે. તેના અહેવાલના પ્રેષણ પહેલાં, એસ.આઈ.ટી. માટે તે સર્વોચ્ચ અદાલતમાં રજૂ કરાયેલ તેમના અહેવાલોની નકલો અમિકસ ક્યુરી પાસેથી મેળવવા માટે ખુલ્લું રહેશે. ઉક્ત અદાલત અહેવાલ/ચાર્જશીટમાં નામોદ્દેશિત આરોપીઓના ટ્રાયલ સંબંધિત કાયદા અનુસાર, જેમાં સંહિતાની કલમના વ્યાપ અને પરિસરમાં આવતી બાબતોનો પણ સમાવેશ થાય છે, તે મુજબ મામલાનો નિવેડો કરશે. તેમ છતાં, આ તબક્કાએ, અમે એ બાબત પર ભાર મૂકવો જરૂરી માનીએ છીએ કે જો કોઈ દર્શાવેલ કારણસર એસ.આઈ.ટી. આ આદેશ મુજબ રજૂ કરવાનાં પોતાના અહેવાલમાં એવો અભિપ્રાય આપે કે તા. ૮મી જૂન ૨૦૦૬ની ફરિયાદમાં નામ ધરાવતા કોઈપણ વ્યક્તિ વિરુદ્ધ કાર્યવાહી ચલાવવા પૂરતા પુરાવા અથવા વાજબી આધાર ઉપલબ્ધ નથી, તો આવી ‘ક્લોઝર’ અહેવાલ અંગે અંતિમ નિર્ણય લેતા પહેલાં, અદાલત ફરિયાદીને નોટિસ પાઠવશે અને સાક્ષીઓના નિવેદનો, અન્ય સંબંધિત દસ્તાવેજો તથા તપાસ અહેવાલની નકલો તેને આ અદાલતે ભગવંત સિંહ વિ. કમિશનર ઓફ પોલીસ અને અન્યર માં પ્રતિપાદિત કાયદા અનુસાર કડક રીતે ઉપલબ્ધ કરાવશે. સહેલાઈથી સંદર્ભ માટે અમે નોંધ કરી શકીએ કે ઉક્ત નિર્ણયમાં એવું ઠરાવવામાં આવ્યું છે કે જ્યાં મેજિસ્ટ્રેટને સંહિતા હેઠળ મોકલવામાં આવેલ અહેવાલ અંગે ગુનાનું સંજ્ઞાન લેવા અને કાર્યવાહી રદ કરવાની અથવા એ મત ગ્રહણ કરવાની કે એફ.આઈ.આર.માં ઉલ્લેખિત કેટલાક વ્યક્તિઓ વિરુદ્ધ આગળ

વધવા પૂરતા આધાર નથી, ત્યાં મેજિસ્ટ્રેટે માહિતીદાતાને નોટિસ આપવી જ જોઈએ અને અહેવાલના વિચાર સમયે તેને સાંભળવાની તક આપવી જ જોઈએ.”

૧૩.૧૧ તેથી, નીચલી અદાલતે પુનઃપુનઃ સ્પષ્ટ કર્યું છે કે મેઘાણીનગર પોલીસ સ્ટેશન ખાતે એફ.આઈ.આર. પહેલેથી જ નોંધાઈ ચૂકી હોવાથી, સુશ્રી ઝકિયા જાફરીની તપાસ માટેની ફરિયાદને ફરિયાદ તરીકે ગણીને સંહિતાની કલમો ૧૮૦ અથવા ૨૦૦ હેઠળ પોતાની સત્તાઓનો ઉપયોગ કરવા માટે, તારીખ ૦૮.૦૬.૨૦૦૬ ની ફરિયાદ હોય કે વિરોધ અરજી હોય, તેમાંની કોઈપણને અદાલત દ્વારા ફરિયાદ અથવા એફ.આઈ.આર. તરીકે ગણાવી શકાતી નથી. તેથી, સમગ્ર રીતે ફરિયાદ નોંધવાની કોઈ જરૂરિયાત છે તેમ તેણે માન્યું નથી.

૧૩.૧૨ આ શક્ય છે કે તે આ આધાર પર હતું કે નોંધાવવામાં આવેલી ફરિયાદને વિશાળ કાવતરાની બાબતે દાખલ કરાવવા માટે આગ્રહ કરવામાં આવ્યો હતો, જ્યારે સર્વોચ્ચ અદાલતે તે જ બાબતની તપાસ કરવા માટે એસ.આઈ.ટી.ને નિર્દેશ આપ્યો હતો. નિશ્ચિતપણે, ફરિયાદનું કોઈ ઔપચારિક નોંધાણ થયું ન હતું, કારણ કે સામાન્ય રીતે ફરિયાદ પોલીસ પાસે અથવા કોઈ કાયદેસરની અદાલત સમક્ષ ખાનગી ફરિયાદ તરીકે નોંધાવવામાં આવે છે, તેમ છતાં, વિનંતી કરાયેલ અસામાન્ય પરિસ્થિતિઓમાં દેશની સર્વોચ્ચ અદાલતના નિર્દેશ અનુસાર એસ.આઈ.ટી.એ આ મામલાની તપાસ કરી હતી અને પોતાની વિગતવાર તપાસ બાદ તેમાં કોઈ તત્ત્વ મળ્યું નથી એવી જાણ તેણે સર્વોચ્ચ અદાલતને કરી હતી.

તે અવસ્થાએ, સર્વોચ્ચ અદાલતે જણાવેલ અહેવાલ તથા અન્ય તમામ સામગ્રી તે અદાલતને મોકલવાનું પસંદ કર્યું, જેણે આઈ-સી.આર. ક્રમાંક ૬૭ ઓફ ૨૦૦૨ નો સંજ્ઞાન લીધો હતો, જેથી એવો સંકેત મળે છે કે મેઘાણીનગર પોલીસ સ્ટેશનમાં નોંધાયેલ ‘ગુલબર્ગ કેસ’ની ફરિયાદના ભાગરૂપે તેનું વિચારણા કરવામાં આવ્યું હતું, કારણ કે તેને તે અદાલત સમક્ષ રજૂ કરવાનો વિશિષ્ટ નિર્દેશ હતો, જેણે આઈ-સી.આર. ક્રમાંક ૬૭ ઓફ ૨૦૦૨ નો સંજ્ઞાન લીધો હતો. જ્યાં સુધી તેને વિશાળ કાવતરાની સ્વતંત્ર ફરિયાદ તરીકે ગણવાની બાબત છે, ત્યાં સુધી અદાલતે તેને મેઘાણીનગર પોલીસ સ્ટેશનમાં આઈ-સી.આર. ક્રમાંક ૬૭ ઓફ ૨૦૦૨ તરીકે નોંધાયેલ ફરિયાદના ભાગરૂપે ગણવાનું પસંદ કર્યું હતું, જે ઉપર ચર્ચા મુજબ, સ્વીકાર્ય અને વ્યવહારુ એવો દૃષ્ટિકોણ પણ છે, જે લેવામાં આવી શક્યો હોત.

માન્ય મેજિસ્ટ્રેટના તથ્યાત્મક આક્ષેપો અને નિષ્કર્ષો:

૧૪.૦ ઉપર અહીં વિસ્તૃત રીતે ચર્ચા કરવામાં આવી છે તે મુજબ, પુનર્વિચાર અદાલતના કાર્યક્ષેત્રની ચર્ચા કરતાં, આ અદાલત તેની પુનર્વિચાર અધિકારક્ષેત્રમાં પુરાવાનું પુનઃમૂલવણું કરવાની નથી. જોકે, આ સત્તાઓ પૂરતી વ્યાપક છે, તેમ છતાં, પુનર્વિચાર અદાલતે પુરાવાનું પુનઃમૂલવણું કરવાની અપેક્ષા રાખવામાં આવતી નથી, સિવાય કે જ્યાં ન્યાયનો સ્પષ્ટ અને ગંભીર ભંગ થયો હોય. ભલે કોઈ અનિયમિતતા હોય, પરંતુ જો પડકારવામાં આવેલા

આદેશના કારણે કોઈ ગેરકાયદેસરતા કે કાનૂનની કોઈ પ્રગટ ભૂલ સર્જાઈ ન હોય,
તો આવી સત્તાઓનો ઉપયોગ કરવો નહીં.

૧૪.૧ આ સાથે, ભાર મૂકવામાં આવેલા એસ.આઈ.ટી. દ્વારા વિચારાયેલ ૩૨
આરોપોમાંથી છ મુખ્ય મથાળાઓને સંક્ષેપમાં સ્પર્શ કરતાં, તે નીચે મુજબ છે:

- (૧) તા. ૨૭.૦૨.૨૦૦૨ના રોજ તત્કાલીન મુખ્યમંત્રીના નિવાસસ્થાને બેઠક;
- (૨) પોલીસ નિયંત્રણ ક્ષેત્રમાં બે મંત્રીઓની નિમણૂક કરવી; (૩) ગોધરા
હત્યાકાંડના પીડિતોના મૃતદેહોની શોભાયાત્રા કાઢવી;
- (૪) હિંસા દરમિયાન પોલીસ દ્વારા તેમની ફરજોનો ત્યાગ કરવામાં આવવો;
- (૫) હિંસા પછી કાયદાનું વિધ્વંસન;
- (૬) ક્ષેપપૂર્ણ ભાષણો;

(સી) ઉક્ત હેતુ માટે આધારરૂપ તરીકે ભરોસો મુકવા માંગવામાં આવેલા
પુરાવાઓ નીચે મુજબ છે:

- (૧) શ્રી સંજીવ ભટ્ટ, આઈ.પી.એસ.નું નિવેદન;
- (૨) શ્રી આર.બી. શ્રીકુમાર, ડીજીપી, ના નિવેદન અને ડાયરીઓ, તથા શ્રી.

રાહુલ શરમ;

(૩) એમિક્સ ક્યુરીએની નોંધ;

(૪) ક્ષેપપૂર્ણ ભાષણો;

(૫) આઈ.બી. સંદેશાઓ અને ફોન નોંધપોથીઓ; અને

(૬) બંધારણીય સત્તાધિકારીઓ અને અન્ય ગણમાન્ય વ્યક્તિઓના અહેવાલો;

(૭) તહાલકાનું સિટિંગ ઓપરેશન;

૧૪.૨ તા. ૨૭.૦૨.૨૦૦૨ ના રોજ યોજાયેલી બેઠકમાં તત્કાલીન મુખ્યમંત્રી દ્વારા કરાયેલા નિવેદન બાબતે કરવામાં આવેલ આક્ષેપ એવો હતો કે હિંદુઓને પોતાનો રોષ બહાર પાડવા દેવા અંગે વરિષ્ઠ અધિકારીઓને દિશાનિર્દેશ આપવામાં આવ્યા હતા. ઉપર નોંધ્યા મુજબ, બેઠકની કોઈ કાર્યવાહીની નોંધ ઉપલબ્ધ ન હોવાને કારણે અને બેઠક કાયદો અને વ્યવસ્થા જાળવવાના હેતુથી બોલાવવામાં આવી હતી તથા બેઠકમાં હાજર રહેલ કોઈપણ વ્યક્તિએ નોંધ પર આવું કંઈ જણાવ્યું ન હોવાથી, અદાલતે આવા આક્ષેપો સ્વીકારવા માટે કોઈ કારણ મળતું નથી એવું ઠરાવ્યું.

૧૪.૩ સર્વોચ્ચ અદાલતના સીધા આદેશ હેઠળ એસ.આઈ.ટી.ના પ્રારંભિક અહેવાલની એમિક્સ ક્યુરી દ્વારા તપાસ કરવામાં આવી હતી અને તારીખ

૨૭.૦૨.૨૦૦૨ની બેઠકના સંબંધમાં તે સમયના મુખ્ય પ્રધાન વિરુદ્ધના મુદ્દાને બાદ કરતાં, વિદ્વાન એમિક્સ ક્યુરીએ એસ.આઈ.ટી.નો અહેવાલ સ્વીકાર્યો હતો. સર્વોચ્ચ અદાલતના (૨૦૧૬) ૧ એસ.સી.સી. ૧ માંના ચુકાદા સાથે, તે ભાંગી પડશે.

૧૪.૪ અહીં, વિદ્વાન એમિક્સ ક્યુરીએ, શ્રી રાજા રામચંદ્રન દ્વારા સર્વોચ્ચ અદાલત સમક્ષ ૨૦.૦૧.૨૦૧૧ના રોજ રજૂ કરાયેલ નોંધનો ઉલ્લેખ કરવો યોગ્ય રહેશે, જે આ મુજબ છે:

“૧. ૨૭-૨-૨૦૦૨ના રોજ યોજાયેલી બેઠકમાં હાજર રહેલા કોઈપણ વ્યક્તિ પાસેથી મોટી વિરુદ્ધ કંઈ કહેવું શક્ય જ ન હોત, ખાસ કરીને અમલદારી તંત્ર અને પોલીસ અધિકારીઓ પાસેથી.

૨. અન્ય પરિસ્થિતિઓ પણ ધ્યાનમાં લેવી પડશે. એવું દર્શાવવા માટે કશું જ નથી કે રમખાણો ચાલી રહ્યા હતા ત્યારે ૨૮-૦૨-૨૦૦૨ના રોજ મુખ્યમંત્રીએ રમખાણો અટકાવવા હસ્તક્ષેપ કર્યો હતો. ૨૮-૦૨-૨૦૦૨ના રોજ શ્રી મોદીનું ગમનાગમન અને તેમના દ્વારા આપવામાં આવેલા સૂચનો, તેમણે અલ્પસંખ્યકોના રક્ષણ માટે તમામ પગલાં લીધા હતા તે સાબિત કરવા માટે નિર્ણાયક બન્યાં હોત, પરંતુ એવો પુરાવો ઉપલબ્ધ નથી. મુખ્યમંત્રી કે તેમના વ્યક્તિગત અધિકારીઓમાંથી કોઈએ પણ ૨૮-૦૨-૨૦૦૨ના રોજ તેમણે શું

કર્ચું તે જણાવ્યું નથી. ન તો ઉચ્ચ પોલીસ અધિકારીઓએ અને ન તો ઉચ્ચ અધિકારીવર્ગે મુખ્યમંત્રી દ્વારા કોઈ નિર્ણાયક પગલાં લેવાયા હોવાનું જણાવ્યું છે.

૩. એડલ્. ડીજી (ઈન્ડ્ર.) શ્રી જી.સી. રાઈગર ઉપલબ્ધ ન હોવાથી શ્રી સંજીવ ભટ્ટ, આઈપીએસ, ડીસી (ઈન્ડ્ર.) ની હાજરીને નકારી કાઢવી યોગ્ય ન હોઈ શકે. તેમના દ્વારા ખોટું નિવેદન કરવાનું કોઈ કારણ નથી. બેઠકમાં જે કંઈ બન્યું હતું તેનું ખુલાસું કરવાથી ઊભા થનારા કાનૂની પ્રતિકૂળ પરિણામોથી તેમને રક્ષણ આપવામાં આવે તો તેઓ નિવેદન આપવા તૈયાર હતા.

૪. ગોધરા પ્રવાસ પરથી મુખ્યમંત્રી પાછા આવ્યા ત્યારે તેમના નિવાસસ્થાને કોઈ મંત્રી હાજર ન હતો, એવું માનવું મુશ્કેલ છે. તેથી, તે સંપૂર્ણપણે અવિશ્વસનીય ગણાવી શકાય તેમ નથી. શ્રી હરેન પંડ્યા દુર્ભાગ્યવશ અવસાન પામ્યા છે, પરંતુ સ્વર્ગસ્થ હરેન પંડ્યાએ ન્યાયમૂર્તિ પી.બી. સાવંત (નિવૃત્ત) અને ન્યાયમૂર્તિ એચ. સુરેશ (નિવૃત્ત) સમક્ષ આપેલ નિવેદનોનો ઉપયોગ કરી શકાય, ભલે તેમનું નિવેદન સિટિઝન્સ ટ્રિબ્યુનલ દ્વારા ઔપચારિક રીતે લેખિત સ્વરૂપે પુનઃપ્રસ્તુત કરવામાં આવ્યું ન હોય.”

૧૪.૫ ૨૭.૦૨.૨૦૦૨ના રોજ યોજાયેલી બેઠકના સમયે શ્રી સંજીવ ભટ્ટની હાજરીના સંબંધમાં, વિધાવંત ન્યાયમિત્રે આ પ્રમાણે અભિપ્રાય વ્યક્ત કર્યો:

“૧. કે શ્રી સંજીવ ભટ્ટે પોતાના પૂર્વ ડ્રાઈવર શ્રી તારાચંદ યાદવને રજૂ કર્યો છે અને તેનું તા. ૧૭.૦૬.૨૦૧૧ના રોજ દર્શાવવામાં આવેલું સોગંદનામું રજૂ કર્યું હતું, જે શ્રી ભટ્ટના તે વર્ણનને સમર્થન આપે છે કે તેઓ તા. ૨૭.૦૨.૨૦૦૨ના રોજ મુખ્યમંત્રીના નિવાસસ્થાને ગયા હતા.

૨. કે શ્રી સંજીવ ભટ્ટે શ્રી કે.ડી. પંથ, કોન્સ્ટેબલનું દિ. ૧૭.૦૬.૨૦૧૧ના રોજ પ્રતિજ્ઞાપૂર્વક કરાયેલું સોગંદનામું રજૂ કર્યું, જેમાં શ્રી ભટ્ટે દિ. ૨૭.૦૨.૨૦૦૨ની રાત્રે મુખ્યમંત્રીના નિવાસસ્થાને ગયાની આવૃત્તિને સમર્થન આપવામાં આવ્યું હતું.

૩. કે શ્રી રાહુલ શર્મા, ડીઆઈજી દ્વારા વરિષ્ઠ પોલીસ અધિકારીઓના કૉલ રેકૉર્ડ રજૂ કરવામાં આવ્યા હતા અને તેનું વિશ્લેષણ કરવામાં આવ્યું હતું, જે શ્રી શર્માના કહેવા મુજબ શ્રી ભટ્ટના નિવેદનને સમર્થન આપે છે.

૪. એ કે, શ્રી સંજીવ ભટ્ટ એવો વાદ કરતા રહ્યા છે કે તેઓ માત્ર ત્યારે જ બોલશે જ્યારે તેમ કરવા માટે તેમના પર કાનૂની ફરજ હશે, તેમ છતાં ફોજદારી પ્રક્રિયા સંહિતાની કલમ ૧૬૧ હેઠળ નિવેદન આપ્યા બાદ તેમનું વર્તન એવા તટસ્થ પોલીસ અધિકારીનું રહ્યું નથી, જે પોતાનું વર્ણન આપીને સંતોષ માનતો હોય.

૫. એવું થતું બહુ સંભવિત જણાતું નથી કે ફરજ પર રહેલો કોઈ પોલીસ અધિકારી, કોઈ આધાર વિના, મુખ્ય પ્રધાન શ્રી નરેન્દ્ર મોદી સામે એવો ગંભીર આક્ષેપ કરે.

૬. એવું કોઈપણ સ્વરૂપનું દસ્તાવેજી સામગ્રી જરાય ઉપલબ્ધ નથી, જેના દ્વારા એ સ્થાપિત થઈ શકે કે શ્રી ભટ્ટ ૨૭.૦૨.૨૦૦૨ ની બેઠકમાં હાજર નહોતા; અને બેઠકમાં કોણ-કોણ ઉપસ્થિત હતા તથા ઉક્ત બેઠકમાં શું ઘટ્યું તે અંગેની કાર્યવાહી-નોંધ ઉપલબ્ધ ન હોવાથી, આ મુદ્દે શ્રી સંજીવ ભટ્ટના શબ્દો તેમના કરતાં વરિષ્ઠ અન્ય અધિકારીઓના શબ્દો સામે રહે છે.

૭. એ સ્વીકારવું મુશ્કેલ છે કે શ્રી ભટ્ટનું નિવેદન પ્રેરિત છે કારણ કે પોતાની કારકિર્દી સંબંધિત મુદ્દાઓ અંગે રાજ્ય સરકાર સાથે તેમનો કોઈ સ્વાર્થસંઘર્ષ છે, અને માત્ર એટલા કારણો કે અન્ય અધિકારીઓએ તેમના નિવેદનને સમર્થન આપ્યું નથી, આ તબક્કે જ શ્રી સંજીવ ભટ્ટ પર અવિશ્વાસ કરવો યોગ્ય ન ગણાય.

૮. કે નિવેદન કરવામાં થયેલો વિલંબ, આ તબક્કે, ખાસ કરીને તેની આ સમજવણીને ધ્યાનમાં લેતાં કે ઇન્ટેલિજન્સ અધિકારી તરીકે, જેને ઘણી સંવેદનશીલ માહિતીની જાણ હતી, તે માત્ર ત્યારે જ નિવેદન કરશે જ્યારે તેવું

કરવાનું તેના ઉપર કાયદાકીય બાધ્યકર્તવ્ય હશે, નિવેદન ઉપર અવિશ્વાસ કરવા માટેનો એકમાત્ર આધાર બની શકતો નથી.

૯. કે શ્રી જી.સી. રાયગર, એડિશનલ ડી.જી. (ઇન્ટ.) ૨૭.૦૨.૨૦૦૨ના રોજ રજા પર હતા અને ડીજીપી શ્રી કે. ચક્રવર્તી એમ જણાવતા નથી કે તેમણે શ્રી રાયગરની કચેરીમાંથી બૌદ્ધિક માહિતી એકત્રિત કરી હતી. વધુમાં, તે સમયે ડીસીઆઈ (પોલિટિકલ કમ્યુનલ) શ્રી પી.સી. ઉપાધ્યાય ૨૭.૦૨.૨૦૦૨ના રોજ રજા પર હતા અને શ્રી ભટ્ટ તેમનું કામ સંભાળી રહ્યા હતા. તેમજ, શ્રી રાયગરે જણાવ્યું છે કે ભૂતકાળમાં મુખ્યમંત્રી દ્વારા બોલાવવામાં આવેલી બેઠકોમાં શ્રી ભટ્ટ તેમની સાથે ગયા હતા, જોકે તેઓ ફાઇલો અથવા માહિતી સાથે બહાર રાહ જોતા હતા અને તેથી, મુખ્યમંત્રીના નિવાસસ્થાને ૨૭.૦૨.૨૦૦૨ના રોજ યોજાયેલી બેઠકમાં હાજરી આપવા માટે શ્રી ભટ્ટને નિર્દેશ આપવામાં આવ્યો હોય તે સંપૂર્ણપણે સંભવ છે.

૧૦. એ કે ફોન કૉલના રેકૉર્ડો શ્રી સંજીવ ભટ્ટે એસ.આઈ.ટી. સમક્ષ આપેલા નિવેદનનો વિરોધ કરતાં નથી અને બેઠકના મહત્વપૂર્ણ તથા તાત્કાલિક સ્વરૂપને ધ્યાનમાં લેતાં, શ્રી ભટ્ટની તુલનાત્મક કનિષ્ઠતા તેમની બેઠકમાં હાજરી આપવાના માર્ગમાં અવરોધરૂપ થવી જરૂરી નહોતી, ખાસ કરીને જ્યારે એડલ. ડી.જી. (ઇન્ટ.) શ્રી રાયગર ઉપલબ્ધ નહોતા અને શ્રી ઓ.પી. માથુર, આઈ.જી.પી. (સિક્યુરિટી અને એડમિન.) જે પરિષ્ઠતામાં ત્યારબાદ આવતા

હતા, તેમને બેઠક માટે બોલાવવામાં આવ્યા નહોતા, અને ટૂંકી નોટિસ પર વિકસતી જતી પરિસ્થિતિના પ્રતિસાદરૂપે બોલાવવામાં આવેલી તાત્કાલિક બેઠકના સંદર્ભમાં તે પાસાને અલ્પ મહત્વ હતું.

૧૧. કે ૨૭.૦૨.૨૦૦૨ના રોજ ગાંધીનગર ખાતે મુખ્ય પ્રધાનના નિવાસસ્થાને થયેલી બેઠકમાં વપરાયેલી ચોક્કસ ભાષા અથવા બેઠકના સમય વિશેની વિસંગતતાઓ, સમય વીતી જવાને ધ્યાનમાં લેતા, અનિવાર્ય છે.”

૧૪.૬ અહીં થોડી વિમુખતા કરીને એ અરજીનો ઉલ્લેખ કરવો આવશ્યક બને છે કે જે રિટ અરજી [ફોજદારી] નં. ૧૩૫ ઓફ ૨૦૧૧ તરીકે સર્વોચ્ચ અદાલત સમક્ષ સંવિધાનના અનુચ્છેદ ૨૧ અને ૩૨ હેઠળ શ્રી સંજીવ રાજેન્દ્ર ભટ્ટ, આઈ.પી.એસ. દ્વારા દાખલ કરવામાં આવી હતી, જેમાં અમદાવાદ (ગ્રામ્ય)ના ઘાટલોડિયા પોલીસ સ્ટેશનમાં શ્રી કે.ડી. પંથ દ્વારા નોંધાવવામાં આવેલી એફ.આઈ.આર.ના આધારે નોંધાયેલ આઈ-સી.આર. નં. ૧૪૯ ઓફ ૨૦૧૧માંથી ઉદ્ભવેલી તપાસને ગુજરાત રાજ્યના નિયંત્રણથી બહાર આવેલી સી.બી.આઈ. જેવી અન્ય કોઈ સ્વતંત્ર એજન્સીને સોંપવાની દિશા આપવા માટે પ્રાર્થના કરવામાં આવી હતી, જે ભારતીય દંડ સંહિતાની કલમ ૧૮૯, ૧૯૩, ૧૯૫, ૩૪૧ અને ૩૪૨ હેઠળ હતી. બદલાયેલી પરિસ્થિતિઓમાં આગળની દિશાઓ જારી થાય તે પહેલાં, ઉક્ત એફ.આઈ.આર.માં ડી નોવો તપાસ હાથ ધરવા માટે સ્વતંત્ર એસ.આઈ.ટી.ની નિમણૂક કરવા બાબતે ફોજદારી વિવિધ

અરજી નં. ૧૫૮૭૧ ઓફ ૨૦૧૫ પણ દાખલ કરવામાં આવી હતી. સંવિધાનના અનુચ્છેદ ૧૨૯ સાથે અદાલતોના અવમાનના અધિનિયમનું વાચન કરીને, એફ.આઈ.આર.માં નામિત હોદ્દેદારો તથા સર્વોચ્ચ અદાલતને યોગ્ય જણાય તેવી અન્ય વ્યક્તિઓ વિરુદ્ધ અદાલત અવમાનનાની કાર્યવાહી શરૂ કરવાની પણ માંગ કરવામાં આવી હતી. સર્વોચ્ચ અદાલતે અરજદાર શ્રી ભટ્ટની વ્યક્તિગત વિગતો સહિત અરજીની વિગતો નોંધેલી હતી, જે નીચે મુજબ છે:

“૪. અરજદારે રજૂ કર્યું છે કે તેઓ ઇ.પી.એસ. અધિકારી તરીકે વર્ષ ૧૯૮૮માં ઘણી અગાઉથી સેવામાં જોડાયા હતા અને તેમને ગુજરાત રાજ્યમાં ફાળવણી કરવામાં આવી હતી. ડિસેમ્બર, ૧૯૯૯થી સપ્ટેમ્બર, ૨૦૦૨ સુધી તેઓ રાજ્ય ઇન્ટેલિજન્સ બ્યુરોમાં કેપ્યુટી કમિશનર તરીકે નિમણૂક પામેલા હતા. તેઓ રાજ્યની આંતરિક સુરક્ષા, સરહદી સુરક્ષા, તટીય સુરક્ષા, મહત્વપૂર્ણ સ્થાપનાઓની સુરક્ષા, પ્રતિકૂળ ગુમચર પ્રવૃત્તિઓ અને મુખ્ય પ્રધાન સહિત અતિ મહત્વના વ્યક્તિઓની સુરક્ષા સંબંધિત બાબતો સંભાળતા હતા. તેમણે આક્ષેપ કર્યો છે કે તા. ૨૭.૨.૨૦૦૨ની રાત્રે તત્કાલીન મુખ્ય પ્રધાન દ્વારા બોલાવવામાં આવેલી બેઠકમાં તેઓ હાજર હતા. વર્તમાન એફ.આઈ.આર. અરજદાર દ્વારા કરવામાં આવેલી ઉપરોક્ત કાર્યવાહીનો પ્રતિકારરૂપ પ્રતિપ્રહાર હતો. અરજદારે રજૂ કર્યું છે કે સુશ્રી જાકિયા નસીમ અહેસાન જાફરીએ તા. ૮.૬.૨૦૦૬ના રોજ ફરિયાદ દાખલ કરી હતી, જેને આ અદાલતના આદેશ મુજબ એસ.આઈ.ટી. દ્વારા તપાસવા આદેશિત કરવામાં આવી હતી. અરજદાર

તત્કાલીન એ.એ.જી.ના નજીકના મિત્ર છે. ગયા ઘણા વર્ષોથી તેઓ નિયમિત રીતે સાથે રજાઓ માણવા જતા રહ્યા છે. વર્ષ ૨૦૦૯માં તેઓએ પરિવાર સાથે ગોવાની મુસાફરી કરી હતી. તે સમયે, એવો આક્ષેપ છે કે તત્કાલીન એ.એ.જી.ની વિનંતિ પર અરજદારે તેમનું ઇ-મેઇલ ખાતું ખોલ્યું હતું. અરજદારને એસ.આઇ.ટી. તરફથી પ્રાપ્ત થયેલા અતિ અસામાન્ય ઇ-મેઇલ્સ, (એસ.આઇ.ટી.ગોધાકેસિસ@જીમેઇલ.કોમ), નજરે પડ્યા હતા. એવો આક્ષેપ છે કે એસ.આઇ.ટી.માંથી કોઈ વ્યક્તિ સંવેદનશીલ અને ગોપનીય મુદ્દાસાર બહાર પાઠવી રહ્યો હતો. તા. ૧૪.૯.૨૦૦૯ના ઇ-મેઇલની નકલ (પી-૪) દાખલ કરવામાં આવી છે.

૫. નવેમ્બર, ૨૦૦૯ માં, આ અદાલત દ્વારા નિયુક્ત એસ.આઇ.ટી.એ અરજદારને ટેલિફોન દ્વારા જાણ કરી હતી. એસ.આઇ.ટી. સાથે નિર્ધારિત મુલાકાત પહેલાં, તે સમયના ગૃહ વિભાગના રાજ્ય પ્રધાન દ્વારા તેમની સાથે સંપર્ક કરવામાં આવ્યો હતો અને ગુજરાતના તે સમયના એ.એ.જી.ની કચેરીમાં તેમને માહિતગાર કરવાનો પ્રયાસ કરવામાં આવ્યો હતો. એસ.આઇ.ટી. સમક્ષ હાજર થતા, તેમણે શ્રી એ.કે. મલ્હોત્રા, સભ્ય, એસ.આઇ.ટી.ને આ ઘટનાક્રમ વિશે તેમજ એસ.આઇ.ટી. દ્વારા તે સમયના એ.એ.જી.ને માહિતી લીક કરવામાં આવી હોવા અંગે જાણ કરી હતી. તેમનું નિવેદન એસ.આઇ.ટી. દ્વારા ૨૦૦૯ અને ૨૦૧૦ દરમિયાન અનેક પ્રસંગોએ નોંધવામાં આવ્યું હતું. અરજદારે વધુમાં એવો પણ ઉલ્લેખ કર્યો છે કે તેઓ મે-જૂન, ૨૦૧૦ માં ફરીથી તે સમયના

એ.એ.જી. સાથે પરિવારજનો સહિત રજા ગાળવા ગયા હતા. તેમને ફરીથી અનેક પ્રસંગોએ ઈ-મેલ ખાતું ઍક્સેસ કરવાની જરૂર પડી હતી. ફેબ્રુઆરીથી જૂન, ૨૦૧૦ દરમિયાન, તેઓને ઈ-મેલના આદાન-પ્રદાન જોવા મળ્યા હતા, જે સ્પષ્ટ રીતે દર્શાવતા હતા કે તે સમયના એ.એ.જી. અને ગુજરાત રાજ્યના અધિકારીઓ વચ્ચે અયોગ્ય અને ગેરકાયદેસર સાંઠગાંઠ હતી. અરજદારે વધુમાં એવો પણ ઉલ્લેખ કર્યો છે કે ૨૦.૯.૨૦૧૦ ના રોજ, તેમણે એસ.આઈ.ટી. સમક્ષ આપેલી જુલાનીના લીક થવા અંગે વધારાના મુખ્ય સચિવ (ગૃહ)ને માહિતગાર કર્યા હતા. તેમને પરિસ્થિતિ સ્પષ્ટ કરવા માટે તે સમયના મુખ્ય પ્રધાનને મળવાની સલાહ આપવામાં આવી હતી. ૩મી અને ૪થી નવેમ્બર, ૨૦૧૦ ની વચ્ચેની રાત્રે, અરજદારની માતાના ઘરમાં તોડફોડ કરવામાં આવી હતી. અરજદારે નવરંગપુરા પોલીસ સ્ટેશન ખાતે એફ.આઈ.આર. (પી-૫) નોંધાવી હતી, જે આઈ-સી.આર. નં. ૪૪૯/૨૦૧૦ તરીકે નોંધાઈ હતી. ફરીથી, ૮મી અને ૯મી નવેમ્બર, ૨૦૧૦ ની વચ્ચેની રાત્રે આ ઘટના પુનરાવર્તિત થઈ હતી અને સ્ટીલની અલમારી, જે અગાઉના પ્રસંગે ખોલી શકાઈ ન હતી, તેને તોડી તેની તપાસ કરવામાં આવી હતી. નવરંગપુરા પોલીસ સ્ટેશન ખાતે આઈ-સી.આર. નં. ૪૫૬/૨૦૧૦ તરીકે એફ.આઈ.આર. (પી-૬) નોંધાવવામાં આવી હતી. અરજદારે તા. ૧૪.૨.૨૦૧૧ ના પત્ર (પી-૭) દ્વારા પૂરતી સુરક્ષા વ્યવસ્થા આપવા વિનંતી કરી હતી.

૬. તા. ૧૫.૩.૨૦૧૧ના રોજ આ અદાલતે એસ.આઈ.ટી.ના અધ્યક્ષને તપાસ હાથ ધરવા અને આ અદાલત દ્વારા નિયુક્ત અમિકસ ક્યુરીએ કરેલ અવલોકનો અંગે અહેવાલ રજૂ કરવા માટે નિર્દેશ આપ્યો હતો. તે અનુસંધાને, અરજદારને મેઘાણીનગર પોલીસ સ્ટેશન, આઈ-સી.આર. નં. ૬૭/૨૦૦૨ની તપાસના સંદર્ભમાં કોડ ઓફ સી સીડ્યુર હેઠળ એસ.આઈ.ટી. દ્વારા સમન્સ પાઠવવામાં આવ્યું હતું. તેને ફોજદારી પ્રક્રિયા સંહિતા હેઠળ તા. ૨૧.૩.૨૦૧૧ માટે સમન્સ જારી કરવામાં આવ્યું હતું. એસ.આઈ.ટી.એ તા. ૨૧.૩.૨૦૧૧ના રોજ અરજદારના નિવેદનો નોંધવાની કાર્યવાહી શરૂ કરી, જે તા. ૨૫.૩.૨૦૧૧ના રોજ પૂર્ણ થઈ હતી. તા. ૨૫.૩.૨૦૧૧ના રોજ અરજદારનું નિવેદન નોંધતી વખતે, એસ.આઈ.ટી.એ વર્ષ ૨૦૦૨ના ગુજરાત રમખાણો પાછળ સત્તાવાર સ્તરે રચાયેલ વ્યાપક ષડયંત્ર સૂચવનારી વિગતોને આવરી લેવામાં પોતાની અસમતતા દર્શાવી હતી. એસ.આઈ.ટી.એ તપાસ હેઠળની એફ.આઈ.આર.ની વ્યાપ્તિ સ્વયં મર્યાદિત રાખી હતી. અરજદાર પોતાના સાથે શ્રી કે.ડી. પંથને એસ.આઈ.ટી.ના કાર્યાલયે લઈને ગયો હતો જેથી તે એ હકીકતની પુષ્ટિ કરી શકે કે તેણે તા. ૨૭.૨.૨૦૦૨ની મોડી રાત્રે તત્કાલીન મુખ્યમંત્રીના નિવાસસ્થાને યોજાયેલી ભાગ્યનિર્ધારક બેઠકમાં હાજરી આપી હતી. અરજદાર બેઠકમાં હાજર હતો તે હકીકતની પુષ્ટિ કરી શકતા એવા શ્રી પંથ તેમજ શ્રી તારા ચંદ યાદવનું નિવેદન નોંધવા માટે એસ.આઈ.ટી. અનિચ્છુક હતી. ત્યારબાદ એસ.આઈ.ટી.એ શ્રી કે.ડી. પંથની પૂછપરછ કરી હતી. તેમનું નિવેદન નોંધતી વખતે, તેમને એસ.આઈ.ટી. દ્વારા ધમકી અને દબાણનો સામનો કરાવવામાં

આવ્યો હતો. આ હકીકતની જાણ તેને તા. ૬.૪.૨૦૧૧ના રોજ શ્રી કે.ડી. પંથે કરી હતી. અરજદારે શ્રી પંથને આપવામાં આવેલી ધમકી અંગે એસ.આઇ.ટી.ના અધ્યક્ષને પત્ર લખ્યો હતો અને એસ.આઇ.ટી.ના કેટલાક સભ્યોની ભૂમિકા તથા મનસૂબા અંગે શંકા વ્યક્ત કરી હતી. તા. ૧૪.૪.૨૦૧૧ના રોજ અરજદારે એસ.એલ.પી. (ફોજદારી) નં. ૧૦૮૮/૨૦૦૮માં આ અદાલતમાં સોગંદનામું રજૂ કરી, એસ.આઇ.ટી.ની પદ્ધતિ અને અભિગમમાં રહેલ કેટલાક પાસાઓ તથા ખામીઓ અને શ્રી પંથને અપાયેલી ધમકી તરફ નિર્દેશ કર્યો હતો. તે સોગંદનામામાં તેણે તા. ૨૭.૨.૨૦૦૨ના રોજ તત્કાલીન મુખ્યમંત્રી દ્વારા બોલાવવામાં આવેલી બેઠકની વિગતોનો પણ ઉલ્લેખ કર્યો છે. તા. ૨૭.૪.૨૦૧૧ના રોજ અરજદારને ન્યાયમૂર્તિ નાનાવટી અને મહેતા તપાસ પંચ (સંક્ષેપમાં ‘ન્યાયમૂર્તિ નાનાવટી પંચ’) દ્વારા તા. ૧૬.૫.૨૦૧૧ના રોજ હાજર રહેવા માટે સમન્સ પાઠવવામાં આવ્યું હતું. આ અદાલતે તા. ૫.૫.૨૦૧૧ના આદેશ (પી-૧૮) દ્વારા એસ.એલ.પી. (ફોજદારી) નં. ૧૦૮૮/૨૦૦૮માં અમિકસ ક્યુરીને એસ.આઇ.ટી.ના અભિલેખોનું પરીક્ષણ કરવા નિર્દેશ આપ્યો હતો. તેને એસ.આઇ.ટી. દ્વારા તપાસવામાં આવેલા સાક્ષીઓ સાથે સંપર્ક સાધવાની મંજૂરી આપવામાં આવી હતી. તા. ૨૭.૫.૨૦૧૧ના રોજ અમિકસ ક્યુરીએ અરજદારને તા. ૧૮/૧૯.૬.૨૦૧૧ના રોજ ગાંધીનગર (અમદાવાદ) ખાતે હાજર રહેવા જણાવ્યું હતું.”

૧૪.૭ તારીખ ૧૮.૦૬.૨૦૧૧ના રોજ શ્રી ભટ્ટે એમિક્સ ક્યુરીને મળ્યા હતા. શ્રી કે.ડી. પંથ અને શ્રી ટી.સી. ચાદવે પણ શ્રી ભટ્ટના કહ્યા મુજબ પોતાના સોગંદનામાં તૈયાર કર્યા હતા; શ્રી ભટ્ટ એમિક્સ ક્યુરીને મળ્યા હતા અને તેઓએ આવા સૂચનને સ્વીકાર્યું હતું તેમજ એવા વિશ્વસનીય વકીલની વ્યવસ્થા કરવા શ્રી ભટ્ટને વિનંતી કરી હતી, જે તેમને સોગંદનામું તૈયાર કરવામાં અને દાખલ કરવામાં મદદ કરી શકે. શ્રી ભટ્ટે શ્રી પંથ દ્વારા સમર્થિત સોગંદનામાની એક નકલ પણ એમિક્સ ક્યુરીને સુપરત કરી હતી. અરજદાર શ્રી ભટ્ટને તારીખ ૨૨.૦૬.૨૦૧૧ના રોજ જાણ થઈ કે વરિષ્ઠ પોલીસ અધિકારીઓએ શ્રી પંથ પર દબાણ કર્યું હતું અને તેમની પાસેથી જાહેર નોટરી સમક્ષ અગાઉ કરવામાં આવેલા સોગંદનામાનું ખંડન કરતું સોગંદનામું કારોબારી મેજિસ્ટ્રેટ, ગાંધીનગર સમક્ષ સમર્થિત કરાવ્યું હતું. તેથી, શ્રી પંથ માટે અને તેમના વતી એક લેખિત ફરિયાદ તૈયાર કરવામાં આવી અને ઘાટલોડિયા પોલીસ સ્ટેશન ખાતે ૨૦૧૧ના આઈ-સી.આર. નં. ૧૪૯ તરીકે પ્રથમ માહિતી અહેવાલ નોંધાયો. તેમનું કહેવું એવું હતું કે ગુજરાત રાજ્ય તરફથી હાજર રહેલા વકીલે તેમને આ ધોરણે ધમકાવ્યા હતા કે તેઓ મર્યાદા વટાવી રહ્યા હતા અને ચાલુ સેશન્સ કેસમાં તેમને સાક્ષી તરીકે સમન્સ પાઠવવામાં આવ્યું હતું.

૧૪.૮ કારણ કે, શ્રી ભટ્ટે, ઉક્ત અરજીમાં તેમના કહ્યા મુજબ, અમદાવાદ (ગ્રામ્ય)ના ઘાટલોડિયા પોલીસ સ્ટેશનમાં નોંધાયેલ આઈ-સી.આર. ક્રમાંક ૧૪૯ ઓફ ૨૦૧૧ માં ન્યાયસંગત તપાસની કોઈ આશા ન હોવાથી, તેમણે

સર્વોચ્ચ અદાલત સમક્ષ ઉક્ત અરજી દાખલ કરી હતી, જ્યાં ગુજરાત રાજ્યએ પોતાના પ્રતિસોગંદનામામાં, અન્ય બાબતો સાથે, અરજીની જાળવણીયોગ્યતા અંગે પ્રશ્ન ઉઠાવ્યો હતો અને રજૂઆત કરી હતી કે અરજદાર ચોક્કસ તથ્યો દબાવવાના દોષી છે તથા સોગંદ પર ખોટું નિવેદન કર્યું છે, અને તેથી, તેઓ સપ્રેશિયો વેરી અને સજેસ્ટિયો ફાલ્સીના દોષી છે. રાજ્યએ એવો પણ અભિગમ લીધો હતો કે શ્રી ભટ્ટે તેમની સામે કરેલા તમામ આક્ષેપોનું પરીક્ષણ એસ.એલ.પી. (ફિમિનલ) ૧૦૮૮ ઓફ ૨૦૦૮ માં થઈ ચૂક્યું હતું, જે સર્વોચ્ચ અદાલતની વિશેષ ખંડપીઠ દ્વારા હાથ ધરવામાં આવ્યું હતું. ગુજરાતના ૨૦૦૨ના રમખાણોના કેસોમાં તપાસ સર્વોચ્ચ અદાલત દ્વારા રચાયેલ એસ.આઈ.ટી. દ્વારા પૂર્ણ કરવામાં આવી હતી અને તે કેસોમાં ચાલી રહેલા ટ્રાયલો ‘નેશનલ હ્યુમન રાઈટ્સ કમિશન વિ. સ્ટેટ ઓફ ગુજરાત’ (ઉપરોક્ત) માં ૦૧.૦૫.૨૦૦૮ના રોજ આપવામાં આવેલા આદેશો મુજબ ચાલી રહ્યા હતા.

૧૪.૯ ગુલબર્ગ સોસાયટી કેસમાં, એટલે કે ‘ઝાકિયા નસીમ અહેસાન વિ. ગુજરાત રાજ્ય’, (૨૦૦૯) ૬ એસ.સી.સી. ૭૬૭માં, તે કેસમાં પણ એક આદેશ પસાર કરવામાં આવ્યો હતો, જેમાં ફરિયાદી સુશ્રી જાફરીની એસ.આઈ.ટી. દ્વારા ૦૮.૦૬.૨૦૦૬ના રોજ પહેલેથી જ પૂછપરછ કરવામાં આવી હતી. એવો પણ આક્ષેપ કરવામાં આવ્યો હતો કે તેને રાજકીય પક્ષો, કાર્યકરો અને અન્ય હિતસાધક જૂથો દ્વારા કાર્યવાહી ના અંતિમ તબક્કે ઘટનાસ્થળે લાવવામાં આવ્યો હતો. તેની સામે એવો પણ આક્ષેપ કરવામાં આવ્યો હતો કે તે વિરોધી રાજકીય

પક્ષો સાથે સતત પરામર્શમાં અને સાંઠગાંઠમાં હતો અને ૨૭.૦૨.૨૦૦૨ની તારીખની બેઠક અંગે નવ વર્ષ સુધી મૌન રાખવા બાબતે, તે માટે તેની પાસે કોઈ સ્પષ્ટીકરણ રજૂ કરવાની નહોતી.

૧૪.૧૦ હકીકતોની આ પૃષ્ઠભૂમિમાં, સર્વોચ્ચ અદાલતે આગળ વધુ એમ ઠરાવ્યું અને નિરીક્ષણ કર્યું કે ઉપરોક્ત ઈ-મેઈલોનું આદાન-પ્રદાન, જે પોતે જ સ્પષ્ટ છે, દર્શાવે છે કે અરજદાર વિરોધી રાજકીય પક્ષના નેતાઓ, બિનસરકારી સંસ્થાઓ અને તેમના વકીલો સાથે સક્રિય સંપર્કમાં હતો, તેણે મીડિયા કાર્ડ રમવાનો પ્રયત્ન કર્યો હતો અને તેને બિનસરકારી સંસ્થાઓ દ્વારા માર્ગદર્શન આપવામાં આવી રહ્યું હતું અને આઈ.પી.એસ. અધિકારી તરીકે તેના પદની સંભવિત ફરજોની વિરુદ્ધ જઈ, તેણે એમિકસ ક્યુરી તેમજ સર્વોચ્ચ અદાલતની ખંડપીઠ ઉપર દબાણ લાદવા માટે સદ્ભાવપૂર્વક કાર્ય કર્યું નહોતું. અદાલતે ઘટનાઓની અનુક્રમણિકાનું વિસ્તૃત નોંધણીકરણ કર્યા પછી, એટલું સુધી કહ્યું હતું કે તેના વર્તનને કોઈ વિશ્વાસ પ્રેરિત કર્યો નહોતો અને તેણે સ્પષ્ટ શબ્દોમાં ઠરાવ્યું હતું કે તેણે માત્ર સ્વચ્છ હાથે અદાલતનો આશરો લીધો નહોતો એટલું જ નહીં, પરંતુ તેણે અદાલતને ગેરમાર્ગે દોરી હતી. સંબંધિત નિષ્કર્ષો અને નિરીક્ષણો પુનઃઉત્પન્ન કરવું યોગ્ય રહેશે:

“પપ. ઉપરોક્ત ઈ-મેઈલોનો આદાન-પ્રદાન, જે પોતે જ સ્પષ્ટીકરણરૂપ છે, એ દર્શાવે છે કે અરજદાર વિરોધી રાજકીય પક્ષના નેતાઓ, બિન-સરકારી સંસ્થાઓ

સાથે સક્રિય સંપર્કમાં હતો, તેમના વકીલોએ માધ્યમોનો પત્તો રમવાનો પ્રયત્ન કર્યો હતો, અને તેને બિન-સરકારી સંસ્થાઓ દ્વારા માર્ગદર્શન આપવામાં આવતું હતું. તેણે જે રીતે વર્તન કર્યું તે ઉપરોક્ત ઈ-મેઈલોમાંથી સ્પષ્ટ થાય છે અને તેની પુનરાવર્તન કરવાની જરૂર નથી. અરજદાર કદાચ એ ભૂલી ગયો હતો કે તે વરિષ્ઠ આઈ.પી.એસ. અધિકારી હતો. જો તે ૯ વર્ષ પછી નિષ્પક્ષપણે કોઈ તથ્ય રજૂ કરતો હોત, તો તેને ઉપરોક્ત કવાયતામાં પ્રવેશવો ન જોઈએ હતો અને સર્વ રાજકારણ તથા દબાણ ઊભું કરવાની સક્રિયતાથી દૂર રહેવું જોઈએ હતું, ભલે તે આ અદાલતની ૩-ન્યાયાધીશોની ખંડપીઠ, ન્યાયમિત્ર અને અન્ય ઘણાં લોકો પર કેમ ન હોય. તેથી અરજદારનું સંપૂર્ણ વર્તન દર્શાવે છે કે તે સદ્ભાવપૂર્વક વર્તતો નહોતો અને અન્યત્રના હિતોની પૂર્તિ કરતો હતો. ભલે હાલ માટે અમે એસ.આઈ.ટી.ના જવાબમાં સ્પષ્ટરૂપે ઉલ્લેખિત તેના પૂર્વવર્તી વર્તનને અવગણીએ, તો પણ તેનું ઉપરોક્ત વર્તન વિશ્વાસ પ્રેરિત કરતું નથી.

૫૬. અરજદારે પ્રારંભમાં રિટ અરજીઓમાં સીબીઆઈ દ્વારા અથવા અન્ય સ્વતંત્ર એજન્સી દ્વારા તપાસ કરવાની પ્રાર્થના કરી હતી. ૨૦૧૫માં દાખલ કરાયેલ દિશાનિર્દેશો માટેની અરજીમાં અરજદારે જણાવ્યું છે કે તેને સીબીઆઈ પર પણ વિશ્વાસ નથી અને આ કેસોની તપાસ આ અદાલત દ્વારા રચવામાં આવનાર એસ.આઈ.ટી. દ્વારા થવી જોઈએ. અરજદાર તરફથી હાજર રહેલા વિદ્વાન વરિષ્ઠ વકીલે જોરશોરથી દલીલ કરી હતી કે કેસના દૂરગામી પ્રભાવોને ધ્યાનમાં લેતા તેમજ અરજદાર ૨૭.૨.૨૦૦૨ની બેઠકમાં હાજર હતો તે હકીકતને પણ ધ્યાનમાં

લેવાની છે. તેથી, એસ.આઈ.ટી. દ્વારા તપાસ કરવાનો દિશાનિર્દેશ આપવો આ અદાલતનું કર્તવ્ય છે.

૫૭. ઉપરોક્ત રજૂઆતો પરથી અમે પ્રભાવિત થતા નથી. એવું કહી શકાય નહીં કે અરજદાર સ્વચ્છ હાથે આ અદાલત સમક્ષ આવ્યો છે. પ્રથમ તો અરજદારે ૨૭.૨.૨૦૦૨ની બેઠકના તથ્ય અંગે ૯ વર્ષ સુધી મૌન પાળ્યું. ત્યારબાદ, તે અમદાવાદ ખાતે સમય અને વ્યક્તિઓની હાજરી નિશ્ચિત કરવા માટે ઈ-મેઈલનો આદાનપ્રદાન કરતો હતો. જો તે બેઠકમાં હાજર હતો, તો તેને તે તથ્યો નિશ્ચિત કરવાની આવશ્યકતા નહોતી. અરજદારે ૨૦૦૯માં એસ.આઈ.ટી. દ્વારા નોંધાયેલા પોતાના નિવેદનમાં ૨૭.૨.૨૦૦૨ની બેઠકના તથ્યનો ઉલ્લેખ કર્યો નહોતો. અરજદારે આ ઉલ્લેખના અભાવ માટે આપેલું સમજૂતીરૂપ કારણ એવું હતું કે તેનું નિવેદન ૨૦૧૧માં એસ.આઈ.ટી. સમક્ષ ફિ.પ્ર.સં. હેઠળ નોંધાયું હતું અને તેથી તેણે ઊંચે કાર્ય. એસ.આઈ.ટી. એક જ હતી અને સમગ્ર સમયગાળા દરમિયાન તેની સત્તાઓ પણ સમાન જ હતી. અરજદાર એક વરિષ્ઠ આઈ.પી.એસ. અધિકારી છે, તેથી અરજદારનું સમજૂતીરૂપ કારણ પ્રાથમિક દ્રષ્ટિએ વિશ્વસનીય જણાતું નથી.

[ભાર મૂકવામાં આવ્યો છે]

૫૮. આ અદાલતે અગાઉ એસ.આઈ.ટી.ની નિમણૂક કરી હતી અને અરજદારે આ અદાલત દ્વારા રચાયેલ એસ.આઈ.ટી. સામે નિરાધાર અને ગંભીર આક્ષેપો

કર્તા હતા, જેના કાર્યના મૂલવણને આ અદાલતે અનેક વખત પ્રશંસાપૂર્વક નોંધ્યું છે. અરજદારે ૮ વર્ષ સુધી મૌન રાખ્યા પછી શ્રી કે.ડી. પંથને ૨૫.૩.૨૦૧૧ના રોજ પોતાના સાથે એસ.આઈ.ટી. સમક્ષ લઈ ગયા હતા અને આગ્રહ કર્યો હતો કે શ્રી પંથની પૂછપરછ તેમની હાજરીમાં જ કરવામાં આવે. અરજદાર જેવા વરિષ્ઠ અધિકારી પાસેથી ઉપરોક્ત રીતે વર્તવાની અપેક્ષા નહોતી. ૨૫.૩.૨૦૧૧ના રોજ પોતાની હાજરીમાં શ્રી કે.ડી. પંથની એસ.આઈ.ટી. દ્વારા પૂછપરછ કરાવવાનો અરજદારનો પ્રયાસ તેમના દ્વારા અપનાવવામાં આવેલી દબાણની ચુકિતનો સંકેત આપતો હતો. અંતે એસ.આઈ.ટી.એ ૫.૪.૨૦૧૧ના રોજ શ્રી પંથની પૂછપરછ કરી હતી અને શ્રી પંથે અરજદારની આ દલીલને સમર્થન આપ્યું નથી કે તેઓ ૨૭.૨.૨૦૦૨ની બેઠકમાં હાજર હતા. ત્યારબાદ અરજદારે, પોતાના જ કેસ મુજબ, શ્રી પંથ અને શ્રી તારા ચંદ યાદવના સોગંદનામાં તૈયાર કરાવ્યા અને મેળવ્યા હતા અને તેમને કાનૂની સહાયતા પૂરી પાડી હતી તથા શ્રી પંથનું સોગંદનામું આ અદાલત દ્વારા નિમાયેલ એમિક્સ ક્યુરીને સુપરત કર્યું હતું; જ્યારે શ્રી પંથ પોતાનું જ સોગંદનામું સુપરત કરવા હાજર થયા નહોતા.

૫૯. તે પણ સ્પષ્ટ થાય છે કે અરજદારએ હરીફ રાજકીય પક્ષના નેતાઓ અને બિનસરકારી સંસ્થાઓ સાથે વિચારપૂર્વક અને પરામર્શ કરીને વર્તન કર્યું હતું અને એવો અસરકારક અર્થ ધરાવતા ઈ-મેઈલ મોકલ્યા હતા કે જસ્ટિસ નાનાવટી કમિશન સમક્ષ તેનું નિવેદન નોંધાતું હતું ત્યારે હરીફ રાજકીય પક્ષના વકીલ દ્વારા તેનો સંપૂર્ણ ઉપયોગ કરવામાં આવ્યો નહોતો. તેણે હરીફ રાજકીય પક્ષના

નેતાઓ સાથે ઇ-મેઇલ દ્વારા પત્રવ્યવહાર કર્યો હતો અને બિનસરકારી સંસ્થાના વકીલ તથા તેના કાર્યકર દ્વારા તેને શીખવવામાં આવતું હતું. અરજદારે જસ્ટિસ નાનાવટી કમિશન સમક્ષ શું કહેવું જરૂરી હતું તે અંગે ભાસ્કૃત પ્રશ્નો અને જવાબો પણ તૈયાર કરવામાં આવ્યા હતા. અરજદારે મીડિયા કાર્ડનો ઉપયોગ કર્યો હતો, આ અદાલતની ૩-ન્યાયાધીશોની પીઠ સમક્ષ ચાલતી ન્યાયિક કાર્યવાહી પર પ્રભાવ પાડવા માટે ઇ-મેઇલ પણ મોકલ્યા હતા અને એમિક્સ ક્યુરીએને પ્રભાવિત કરવાનો પ્રયાસ કર્યો હતો. ઇ-મેઇલોમાંથી એ પણ સ્પષ્ટ થાય છે કે તેણે દબાણ જૂથોનો પ્રયાસ કર્યો હતો અને મીડિયા દબાણ ઉભું કરવાનો પ્રયત્ન કર્યો હતો. તે સમયના એ.એ.જી.ના ઇ-મેઇલ ખાતાની વિગતો તેણે મીડિયા ચેનલોને મોકલી હતી, પરંતુ તેમની દૃષ્ટિએ એવું કરવું યોગ્ય ન હોવાથી તેમણે અરજદારને અનુરૂપતા દર્શાવી નહોતી. વરિષ્ઠ આઈ.પી.એસ. અધિકારી હોવા છતાં અરજદાર ગુજરાતના હરીફ રાજકીય નેતાઓના ઉચ્ચ સ્તર સાથે સંપર્કમાં હતો. તેણે એક સંવાદદાતાને એવો સૂચન પણ કર્યો હતો કે તેને એવું જણાવવું જરૂરી હતું કે તારીખ ૨૭.૨.૨૦૦૨ની બેઠક માટે નીકળતો હતો ત્યારે તે હાજર હતો. જસ્ટિસ નાનાવટી કમિશન સમક્ષની તપાસ દરમિયાન પત્રકારો, પ્રેસ, મીડિયા, બિનસરકારી સંસ્થાઓ સાથેના સંપર્કસંબંધી ઇ-મેઇલ અને તે દરમિયાન વિનિમય થયેલા ઇ-મેઇલો પરથી પ્રતિબિંબિત થતા વર્તનથી સ્પષ્ટ થાય છે કે તે શુદ્ધ હાથે અદાલત સમક્ષ આવ્યો નથી. જો કોઈ વ્યક્તિ અશુદ્ધ હાથે આ અદાલતનો અભિગમ કરે, તો તેને કોઈ રાહત આપી શકાય નહીં.

[ભાર પૂરું પાડવામાં આવ્યો]

૪૭. અરજદાર દ્વારા કરાયેલા કથનો મુજબ, તેણે વર્ષ ૨૦૦૯ અને ૨૦૧૦ દરમિયાન તે સમયના એ.એ.જી. ના ઇ-મેઇલોનો પ્રવેશ મેળવ્યો હતો. જો આ ઇ-મેઇલો તેની કબજામાં હતાં, તો સંબંધિત સમયે યોગ્ય કાર્યવાહીમાં યોગ્ય તબક્કે તેમનો ખુલાસો કરવો અરજદારનું અનિવાર્ય કર્તવ્ય હતું, પરંતુ તેણે એવું કર્યું નહોતું. તે ઉપરાંત, જ્યારે તેણે ૨૫.૧૧.૨૦૦૯ અને ૨૬.૧૧.૨૦૦૯ના રોજ એસ.આઈ.ટી. સમક્ષ નિવેદન આપ્યું હતું, ત્યારે જો ૧૪.૯.૨૦૦૯નો ઇ-મેઇલ તેની કબજામાં હતો, તો તેનો ખુલાસો કરવો પણ તેનું અનિવાર્ય કર્તવ્ય હતું. તે સિવાય, જ્યારે માર્ચ, ૨૦૧૧માં અરજદારનું નિવેદન એસ.આઈ.ટી. દ્વારા નોંધવામાં આવ્યું, ત્યારે ઇ-મેઇલો એસ.આઈ.ટી. ને સોંપવા તેનું અનિવાર્ય કર્તવ્ય હતું અને તેણે એસ.એલ.પી. (ફિમિ.) ક્રમાંક ૧૦૮૮/૨૦૦૮ – જકિયા જાફરીના કેસમાં રજૂ કરેલા તા. ૧૪.૪.૨૦૧૧ના અનુરોધ વિના દાખલ કરાયેલા સોગંદનામામાં પણ તેનો ઉલ્લેખ કરવો તેના માટે આવશ્યક હતું, પરંતુ તેણે ઉક્ત સોગંદનામામાં ઇ-મેઇલો અંગે મૌન જાળવ્યું હતું. જ્યારે તેણે ૯ વર્ષ પછી આવા સનસનાટીભર્યા ખુલાસાઓ કર્યા, ત્યારે ઇ-મેઇલોનો ખુલાસો ન કરવા અને મૌન રહેવા માટે તેને કઈ બાબતે રોક્યો હતો, તે તેના આચરણને અસમજ્ય બનાવે છે. જસ્ટિસ નાનાવટી કમિશન સમક્ષના નિવેદનમાં પણ અરજદાર ઇ-મેઇલો અંગે જણાવવામાં નિષ્ફળ ગયો હતો. જ્યારે તેણે એવો અર્થ દર્શાવતા ઇ-મેઇલો મોકલ્યા હતા કે વિરોધી રાજકીય પક્ષ દ્વારા તેની ક્ષમતાનો સંપૂર્ણ ઉપયોગ કરવામાં આવ્યો નહોતો, ત્યારે જસ્ટિસ નાનાવટી કમિશન સમક્ષ પણ ઇ-મેઇલો અંગે જણાવવામાં તેને શું અટકાવતું હતું તે સમજણ બહાર છે.

અદાલત દ્વારા પૂછાયેલા પ્રશ્નના જવાબમાં કે ઉપરોક્ત પ્રસંગોએ અરજદાર ઇ-મેઇલો અંગે મૌન કેમ રહ્યો, અરજદાર તરફથી હાજર થયેલા વિદ્વાન વરિષ્ઠ વકીલે નિષ્પક્ષપણે અને યોગ્ય રીતે સ્વીકાર્યું હતું કે ઉપરોક્ત પ્રસંગોએ ઇ-મેઇલો અંગે જણાવવું અરજદારનું કર્તવ્ય હતું; પરંતુ તેમનું આ સમજૂતીરૂપ કારણ કે શ્રી પંથના ઇશારે ફોજદારી કેસ નોંધાવીને અરજદારને અંતે દીવાલ સામે ધકેલી દેવામાં આવ્યો હતો, અને તેથી તેણે ઇ-મેઇલોનો ખુલાસો કર્યો, તે પણ સ્વીકાર્ય નથી, કારણ કે ગુનો નોંધાયેલી તારીખ પછી પણ અરજદારનું જસ્ટિસ નાનાવટી કમિશન સમક્ષનું નિવેદન ચાલુ રહ્યું હતું. ઉપરોક્ત સમજૂતી યોગ્ય જણાતી નથી. અરજદારે પ્રથમવાર તા. ૨૯.૭.૨૦૧૧ના સોગંદનામા સાથે આ અદાલતમાં ઇ-મેઇલો રજૂ કર્યા હતા. આ લગભગ તે સમયનો પ્રસંગ હતો જ્યારે તે સમયના એ.એ.જી. એ અરજદાર વિરુદ્ધ ઇ-મેઇલ ખાતું હેક કરવું અને ઇ-મેઇલોમાં ચેડાં કરવા અંગેનો અહેવાલ નોંધાવ્યો હતો. વિલંબ અને તેની સમજૂતીના પ્રશ્નોનો અંતિમ વિચાર તો ફોજદારી કેસ ૨-સી.આર. ક્રમાંક ૩૧૪૮/૨૦૧૧માં થવાનો છે; હાલની કાર્યવાહીમાં તે અંગે કોઈ નિર્ણય કરવાનો અભિપ્રાય રાખ્યા વિના, અરજદારનું સમગ્ર આચરણ વિશ્વાસ ઉપજાવતું નથી.

[ભારપૂર્વક દર્શાવેલ]

૬૧. અરજીકર્તા તરફથી રજૂઆત કરવામાં આવી હતી કે કારણ કે તે તારીખ ૨૭.૨.૨૦૧૧ ની બેઠકમાં હાજર હતો અને આ પાસું પ્રશ્નાધીન કેસો માટે મહત્વપૂર્ણ છે, તેથી તેના પરિણામોને ધ્યાનમાં લેતા આ અદાલતે ઉપરોક્ત આક્ષેપોની એસ.આઈ.ટી. દ્વારા તપાસ કરવાનો નિર્દેશ કરવો જોઈએ. અમે

વિવિધ કારણોસર આ રજૂઆત સ્વીકારવા તૈયાર નથી. પ્રથમ, શ્રી કે.ડી. પંથ દ્વારા નોંધાવવામાં આવેલી ફરિયાદના આધારે આઈ-સી.આર. નં. ૧૪૯/૨૦૧૧ માં તપાસનો વ્યાપ એ છે કે શું તેનું સોગંદનામું અરજીકર્તાએ બળજબરી હેઠળ અને પ્રથમ માહિતી અહેવાલમાં તેના દ્વારા વર્ણવાયેલ પરિસ્થિતિઓમાં મેળવ્યું હતું કે નહીં. આ કેસમાં અરજીકર્તા તારીખ ૨૭.૨.૨૦૦૨ ની બેઠકમાં હાજર હતો કે નહીં અને તે બેઠકમાં શું બન્યું હતું, તે મુદ્દાની તપાસ કરીને તેનો નિર્ણય કરવો આવશ્યક નથી. તે આઈ-સી.આર. નં. ૧૪૯/૨૦૧૧ ની સીમા અને વ્યાપની અંદરનો મુદ્દો નથી. આ માત્ર એવો કેસ છે જેમાં આ પ્રશ્નની તપાસ થવાની છે કે શું તારીખ ૧૭.૬.૨૦૧૧ નું સોગંદનામું અરજીકર્તાએ શ્રી કે.ડી. પંથ દ્વારા આક્ષેપિત પરિસ્થિતિઓમાં અને તેને પ્રતિસ્પર્ધી પક્ષના રાજકીય દિગ્ગજો પાસે લઈ ગયા બાદ મેળવ્યું હતું કે નહીં અને શું તેઓ તેની તૈયારી/મસુદા બનાવવામાં સંકળાયેલા હતા કે નહીં. તેવી જ રીતે, ઈ-મેલ ખાતાના હેકિંગના કેસમાં પણ, તે સમયના એ.એ.જી. દ્વારા નોંધાવવામાં આવેલી ફરિયાદના વ્યાપને ધ્યાનમાં લેતા ઉપરોક્ત પ્રશ્ન તપાસ માટે કોઈ પણ રીતે ખુલ્લો હોવાનું કહી શકાય નહીં. આમ, ઉપરોક્ત બે કેસોની તપાસનો વ્યાપ વિસ્તારીને મુદ્દાને સનસનીખેજ બનાવવા માટે અરજીકર્તા દ્વારા કરવામાં આવેલી રજૂઆત તથા ઉપરોક્ત કારણોસર એસ.આઈ.ટી. ની નિમણૂક કરવી જરૂરી છે એવી રજૂઆત સ્વીકારવા માટે અતિ નબળી છે.

૬૨. આ અદાલતે તા. ૨૨.૪.૨૦૦૮ના રોજ સુશ્રી જાકિયા જાફરીની તા. ૮.૬.૨૦૦૬ની ફરિયાદમાં તપાસ કરવા માટે એસ.આઈ.ટી.ને નિર્દેશ આપ્યો હતો. તે ઉપરાંત, આ અદાલત દ્વારા વધુ તપાસ માટે જારી કરાયેલા નિર્દેશો અનુસાર અરજદાર સ્વયં પણ એસ.આઈ.ટી. સમક્ષ હાજર થયો હતો. તા. ૧૨.૫.૨૦૧૦ના રોજ એસ.આઈ.ટી.એ અનેક સાક્ષીઓની તપાસ કરી હતી અને મોટી સંખ્યામાં દસ્તાવેજોની તપાસ કરીને અહેવાલ રજૂ કર્યો હતો તથા ફોજદારી પ્રક્રિયા સંહિતા હેઠળ કેટલાંક અધિકારીઓ અને રાજ્ય મંત્રીમંડળના એક મંત્રી વિરુદ્ધ ફરી તપાસની ભલામણ કરી હતી, જેઓનો અંતે વિચારણો પણ થયો હતો. એસ.આઈ.ટી.એ વધુ તપાસ હાથ ધરી હતી અને તેનો તા. ૧૭.૧૧.૨૦૧૦નો અહેવાલ આ અદાલત સમક્ષ રજૂ કર્યો હતો. તા. ૨૦.૧.૨૦૧૧ના રોજ આ અદાલત દ્વારા નિયુક્ત વિદ્વાન એમિકસ ક્યુરીએ પ્રાથમિક અહેવાલ રજૂ કર્યો હતો. આ અદાલતે તા. ૧૫.૩.૨૦૧૧ના રોજ એસ.આઈ.ટી.ના અધ્યક્ષને વિદ્વાન એમિકસ ક્યુરીએ કરેલા અવલોકનો પર ધ્યાન આપવા અને એમિકસ ક્યુરીએ કરેલા સૂચનોના પ્રકાશમાં જરૂરી હોય તો વધુ તપાસ કરવા નિર્દેશ આપ્યો હતો. ત્યારબાદ, તા. ૨૧.૩.૨૦૧૧, ૨૨.૩.૨૦૧૧ અને ૨૫.૩.૨૦૧૧ના રોજ અરજદારની એસ.આઈ.ટી. દ્વારા પૂછપરછ કરવામાં આવી હતી અને શ્રી કે.ડી. પંથની તા. ૬.૪.૨૦૧૧ના રોજ પૂછપરછ કરવામાં આવી હતી. અરજદારે તા. ૧૪.૪.૨૦૧૧ના રોજ આ અદાલતને અનુરોધ વિના એક સોગંદનામું મોકલ્યું હતું, જેને નોંધ પર લેવામાં આવ્યું નહોતું. અરજદારને જસ્ટિસ નાનાવટી કમિશન દ્વારા પણ તા.

૨૭.૪.૨૦૧૧ના રોજ સમન્સ પાઠવવામાં આવ્યું હતું. ગુલબર્ગ સોસાયટીમાં ફોજદારી પ્રક્રિયા સંહિતા હેઠળની ફરી તપાસ સંબંધે એસ.આઈ.ટી.એ તા. ૨૪.૪.૨૦૧૧ના રોજ તેનો અહેવાલ રજૂ કર્યો હતો. આ અદાલતે એસ.આઈ.ટી. દ્વારા રજૂ કરાયેલ તા. ૨૪.૪.૨૦૧૧નો અહેવાલ તપાસ્યો હતો અને તા. ૫.૫.૨૦૧૧ના રોજ નિર્દેશ આપ્યો હતો કે તેની નકલ વિદ્વાન એમિક્સ ક્યુરીને આપવામાં આવે, જે એસ.આઈ.ટી.ના અહેવાલોની તપાસ કરશે અને એસ.આઈ.ટી. દ્વારા નોંધવામાં આવેલ સાક્ષીઓના નિવેદનોનું સ્વતંત્ર મૂલવણી કરીને તે અંગે પોતાની ટિપ્પણીઓ રજૂ કરશે; તેમજ આ પછી અવલોકન કર્યું હતું કે વિદ્વાન એમિક્સ ક્યુરીને એસ.આઈ.ટી. દ્વારા તપાસવામાં આવેલા કોઈપણ સાક્ષી સાથે, જેમાં પોલીસ અધિકારીઓનો પણ સમાવેશ થાય છે, પરસ્પર સંવાદ કરવાનો અધિકાર ખુલ્લો રહેશે. ત્યારબાદ, અરજદાર તા. ૧૮.૬.૨૦૧૧ના રોજ એમિક્સ ક્યુરી સમક્ષ હાજર થયો હતો અને શ્રી કે.ડી. પંથનું તા. ૧૭.૬.૨૦૧૧નું વિવાદિત સોગંદનામું સુપરત કર્યું હતું, જ્યારે શ્રી કે.ડી. પંથ એમિક્સ ક્યુરી સમક્ષ હાજર રહ્યા નહોતાં. તા. ૨૫.૭.૨૦૧૧ના રોજ એમિક્સ ક્યુરીએ આ અદાલત સમક્ષ પોતાનો અંતિમ અહેવાલ રજૂ કર્યો હતો. ઉપરોક્ત બાબતમાં એસ.આઈ.ટી.એ અંતિમ અહેવાલ તૈયાર કર્યો હતો અને આ અદાલતે તા. ૧૨.૮.૨૦૧૧ના રોજ જાકિયા જાફરીનો કેસ (ઉપરોક્ત) નિપટાવ્યો હતો તથા એસ.આઈ.ટી.ના અધ્યક્ષને અંતિમ અહેવાલ સાથે એસ.આઈ.ટી. દ્વારા સંકલિત સમગ્ર સામગ્રી તે અદાલતમાં રજૂ કરવા નિર્દેશ આપ્યો હતો, જેણે ફોજદારી પ્રક્રિયા સંહિતાની કલમ મુજબ ગુનો ક્રમાંક ૬૭/૨૦૦૨નો સંજ્ઞાન

લીધો હતો. ત્યારબાદ, તા. ૧૨.૯.૨૦૧૧ના આદેશના અનુસંધાને સક્ષમ અદાલત સમક્ષ સેશન્સ કેસ ક્રમાંક ૧૫૨/૨૦૦૨માં અંતિમ અહેવાલ દાખલ કરવામાં આવ્યો હતો.

૬૩. નીચલી અદાલતમાં રજૂ કરાયેલ તેના અહેવાલમાં એસ.આઈ.ટી. એ એવો નિષ્કર્ષ કર્યો હતો કે અરજીકર્તાનો આ દાવો કે તે તત્કાલીન મુખ્યમંત્રીના નિવાસસ્થાને યોજાયેલી ૨૭.૨.૨૦૦૨ ની બેઠકમાં હાજર હતો, તે સાચો નથી. ઉપરોક્ત પાસાં અંગે એસ.આઈ.ટી. એ તપાસ કરી છે અને તેના પ્રતિ-સોગંદનામામાં પણ એસ.આઈ.ટી. એ સ્પષ્ટપણે જણાવ્યું છે કે તપાસ બાદ એવું જાણવા મળ્યું હતું કે અરજીકર્તા ૨૭.૨.૨૦૦૨ ની તારીખની બેઠકમાં હાજર નહોતો. તેથી, ઉપરોક્ત પાસાં અંગેની તપાસના સંદર્ભમાં, ૨૭.૨.૨૦૦૨ ની તારીખની બેઠકમાં અરજીકર્તાની હાજરી બાબતે મુદ્દો નિષ્કર્ષિત થઈ ગયો છે. આ તપાસ આ અદાલત દ્વારા નિયુક્ત એસ.આઈ.ટી. દ્વારા કરવામાં આવી હતી અને હવે ઉપરોક્ત પાસાં પર નજર કરવા માટે નવી એસ.આઈ.ટી. ની રચના કરવાનો આદેશ આપવા માટે કોઈ જ આધાર નથી. જાકિયા જાફરીના કેસમાં (ઉપરોક્ત) આ અદાલતે નીચે મુજબ અવલોકન કર્યું છે :

“૯. અમારું મત એવું છે કે સંહિતાના અધ્યાય ૧૨ ની યોજના ધ્યાનમાં રાખતાં, આ અદાલત દ્વારા સમયાંતરે પસાર કરાયેલા આદેશોના અનુસંધાનમાં એકવાર એસ.આઈ.ટી. દ્વારા તપાસ હાથ ધરવામાં આવી અને પૂર્ણ કરવામાં આવી જાય,

ત્યારબાદ કાયદામાં માત્ર એટલો જ માર્ગ ઉપલબ્ધ રહે છે કે સંહિતા હેઠળ અંતિમ અહેવાલ રજૂ કરવામાં આવે જેથી સક્ષમ અદાલત આક્ષેપિત ગુનાનો સંજ્ઞાન લઈ શકે. સર્વોચ્ચ અદાલતની ત્રણ-ન્યાયાધીશોની ખંડપીઠે એમ.સી. મહેતા (તાજ કોરિડોર સ્કેમ) વિ. યુનિયન ઓફ ઈન્ડિયા (૨૦૦૭) ૧ એસ.સી.સી. ૧૧૦ માં નોંધ્યું હતું તેમ, આ અદાલત દ્વારા નિરીક્ષણ હેઠળ રાખવામાં આવેલા કેસોમાં આ અદાલતનો સંબંધ તપાસ એજન્સી દ્વારા તેના કર્તવ્યનું યોગ્ય અને નિષ્ઠાપૂર્વક પાલન થાય તેની ખાતરી કરવા સાથે છે, તપાસમાં આવેલા આક્ષેપોના ગુણદોષ સાથે નહીં; કારણ કે તે મુદ્દાઓ સક્ષમ અદાલતમાં ચાર્જશીટ દાખલ થયા પછી કાયદા દ્વારા નિર્ધારિત સામાન્ય પ્રક્રિયા મુજબ નીચલી અદાલતમાં નક્કી કરવાના હોય છે.

૧૦. તદનુસાર, અમે આદેશ આપીએ છીએ કે

એસ.આઈ.ટી.ના અધ્યક્ષે, સંહિતા હેઠળ જેવું આવશ્યક છે તે મુજબ, એસ.આઈ.ટી. દ્વારા એકત્રિત કરવામાં આવેલી સમગ્ર સામગ્રી સાથે અંતિમ અહેવાલ તે અદાલતને મોકલવાનો રહેશે જેણે ગુના અહેવાલ ૦૨ અંગે સંજ્ઞાન લીધું હતું. તેના અહેવાલના પૂર્વે, એસ.આઈ.ટી. માટે એમિક્સ ક્યુરીએ દ્વારા આ અદાલતમાં રજૂ કરાયેલા તેમના અહેવાલોની નકલો તેમની પાસેથી મેળવવી ખુલ્લી રહેશે. ઉક્ત અદાલત અહેવાલ/આરોપપત્રમાં નામિત આરોપીઓના વિચારણાને સંબંધિત કાયદા મુજબ, જેમાં સંહિતાના કાર્યક્ષેત્ર અને વ્યાપ હેઠળ આવતા મુદ્દાઓનો સમાવેશ થાય છે, તે બાબતનો નિકાલ કરશે.

૧૧. તેમ છતાં, આ તબક્કે અમે એ બાબત પર ભાર મૂકવો જરૂરી માનીએ છીએ કે જો કોઈ દર્શાવેલ કારણસર એસ.આઈ.ટી. આ આદેશની શરતો મુજબ રજૂ કરવાની તેની અહેવાલમાં એવો અભિપ્રાય આપે કે તા. ૮-૬-૨૦૦૬ ની ફરિયાદમાં નામ દર્શાવાયેલ કોઈપણ વ્યક્તિ વિરુદ્ધ કાર્યવાહી કરવા માટે પૂરતા પુરાવા અથવા ચુક્તિસંગત આધાર ઉપલબ્ધ નથી, તો એવી “સમાપન” અહેવાલ અંગે અંતિમ નિર્ણય લેતાં પહેલાં અદાલત ફરિયાદીને નોટિસ આપશે અને તેને સાક્ષીઓના નિવેદનોની નકલો, અન્ય સંબંધિત દસ્તાવેજો તથા તપાસ અહેવાલ ઉપલબ્ધ કરાવશે, અને તે પણ આ અદાલતે પ્રતિપાદિત કરેલ સિદ્ધાંતોના કડક પાલન સાથે. સહેલાઈથી સંદર્ભ માટે, અમે નોંધીએ છીએ કે ઉપરોક્ત નિર્ણયમાં એવું ઠરાવવામાં આવ્યું છે કે જે કેસમાં મેજિસ્ટ્રેટ સંહિતાની ધારા હેઠળ મોકલવામાં આવેલ અહેવાલને ધ્યાનમાં લઈને ગુનાનો સંજ્ઞાન લેવાનું નકારી કાઢે અને કાર્યવાહી બંધ કરવાનો નિર્ણય કરે, અથવા એ મત પ્રગટ કરે કે એફ.આઈ.આર.માં દર્શાવાયેલ કેટલીક વ્યક્તિઓ વિરુદ્ધ કાર્યવાહી આગળ વધારવા માટે પૂરતો આધાર નથી, ત્યાં મેજિસ્ટ્રેટે જાણકારને નોટિસ આપવી જ જોઈએ અને અહેવાલના વિચારણા સમયે તેને સાંભળવાની તક આપવી જ જોઈએ.

૧૨. આવો નિર્દેશ આપ્યા પછી, આગળનો પ્રશ્ન એ છે કે શું આ અદાલતે આ કેસ પર હજુ વધુ દેખરેખ ચાલુ રાખવી જોઈએ કે નહીં. આ મુદ્દા અંગેની કાનૂની સ્થિતિ વિશે માનનીય ન્યાયાધીશોએ આ રીતે અવલોકન કર્યું હતું: (સુશીલ કુમાર મોદી કેસ (ઉપરોક્ત), એસ.સી.સી. પૃષ્ઠ ૬૬૨, પરિષેદ ૬) “૬. ... કે એક વાર

તપાસ પૂર્ણ થયા પછી સક્ષમ અદાલતમાં ચાર્જશીટ દાખલ થાય, ત્યારબાદ સંબંધિત ગુનાઓની તપાસ કરવાનું કાર્ય સી.બી.આઈ. અને અન્ય સંબંધિત તપાસ એજન્સીઓ યોગ્ય રીતે નિભાવે તે હેતુસર આ અદાલત દ્વારા રાખવામાં આવતી ટેબલની પ્રક્રિયા સમાપ્ત થાય છે; અને ત્યારપછી આરોપીની વિરુદ્ધ ચાલનારી સુનાવણી સંબંધિત તમામ બાબતોનો નિવેડો માત્ર તે જ અદાલત દ્વારા કરવામાં આવવાનો રહે છે જેમાં ચાર્જશીટ દાખલ કરવામાં આવી છે, જેમાં દંડ પ્રક્રિયા સંહિતાની વ્યાપ્તિમાં આવતી બાબતો પણ સમાવેશ પામે છે. અમે આ અવલોકન માત્ર કાયદામાં આવેલી આ સ્પષ્ટ સ્થિતિને પુનરોચ્ચાર કરવા માટે જ કરીએ છીએ જેથી કોઈ પણ પક્ષમાં કોઈ પણ પ્રકારની શંકા બાકી ન રહે.

કપ. અરજદારે એસ.આઈ.ટી. વિરુદ્ધ પણ આક્ષેપો કર્યા છે કે ૧૪.૯.૨૦૦૯ના રોજ, જ્યારે તે પૂર્વવર્તી ઇ-મેઈલ્સમાં પ્રવેશ કરી રહ્યો હતો, ત્યારે તેને ગુજરાતના તે સમયના એ.એ.જી.ના ઇનબોક્સમાંથી એસ.આઈ.ટી.ના સત્તાવાર ઇ-મેઈલ સરનામેથી પ્રાપ્ત થયેલા બે ઇ-મેઈલ્સ જાણવા મળ્યા. તેથી તેણે એસ.આઈ.ટી. પર તે સમયના એ.એ.જી.ને અહેવાલો લીક કરવાનો આક્ષેપ કર્યો છે. જોકે, ગુજરાત રાજ્ય અને એસ.આઈ.ટી.એ તેમના પ્રતિસોગંદનામાઓમાં સ્થિતિ સ્પષ્ટ કરી છે. અમારી દૃષ્ટિએ, ચાલુ તપાસ સંબંધિત અત્યંત સંવેદનશીલ અને ગુપ્ત વિગતો એસ.આઈ.ટી. દ્વારા લીક કરવામાં આવતી હતી એવો આક્ષેપ સંપૂર્ણપણે ખોટો અને આધારરહિત છે. અરજદારે ઉલ્લેખ કરેલા બે ઇ-મેઈલ્સ સુશ્રી ગીતા જોહરી, આઈ.પી.એસ., વધારાના ડી.જી. ઓફ પોલીસ અને તે સમયની

એસ.આઈ.ટી.ની સંયોજકે, ગોધરા કેસો માટેની એસ.આઈ.ટી.ના ઇ-મેઈલમાંથી તે સમયના એ.એ.જી.ને મોકલેલા હતા. આ બંને ઇ-મેઈલ્સ વર્ષ ૨૦૦૫માં સોહરાબુદ્દીન એન્કાઉન્ટર કેસમાં રાજ્ય પોલીસ (કાઈમ) દ્વારા કરાયેલ તપાસ સંબંધિત હતા, જેમાં સુશ્રી ગીતા જોહરી આઈ.જી. (કાઈમ) તરીકે પ્રભારી હતાં. તેમણે સીઆઈડી (કાઈમ) સંબંધિત આ માહિતી તે સમયના એ.એ.જી.ને મોકલવા માટે પોતાના ખર્ચે ગોધરા કેસોના ઇ-મેઈલ આઈ.ડી.નો ખોટો ઉપયોગ કર્યો હતો. આ માહિતીનો સર્વોચ્ચ અદાલત દ્વારા નિમાયેલ ગોધરા કેસોની એસ.આઈ.ટી. સમક્ષ બાકી તપાસ/પૂછપરછ/વિચારણાધીન બાબતો સાથે કશી જ રીતે સંબંધ નહોતો. અરજદારે આ અદાલતને ભ્રમિત કરવાનો ઇરાદાપૂર્વક પ્રયાસ કર્યો હતો અને તેણે ઇ-મેઈલ્સનો માત્ર આવરણ લખાણ જ જોડ્યું હતું તથા જાણપૂર્વક પરિશિષ્ટો જોડ્યા નહોતા, કારણ કે તે જોડવામાં આવ્યા હોત તો તેના વલણની અસત્યતા બહાર આવી જતી. સુશ્રી દ્વારા ૧૪.૨.૨૦૦૮ના રોજ મોકલાયેલા બે ઇ-મેઈલ્સ

તત્કાલીન એ.એ.જી.ને ગીતા જોહરી દ્વારા મોકલાયેલ પત્રો, તેમની સાથેની સંલગ્નતાઓ સહિત, એસ.આઈ.ટી. દ્વારા દાખલ કરવામાં આવ્યા છે. આ બાબત અંગેનો અહેવાલ એસ.આઈ.ટી. દ્વારા આ અદાલત સમક્ષ ૨૩.૨.૨૦૧૧ના રોજ અગાઉથી જ રજૂ કરવામાં આવ્યો હતો. તેથી અરજદાર સત્યના દમન અને અસત્યના સૂચનનો દોષી છે. તેણે તેવી સંલગ્નતાઓ દબાવી દીધી છે, જે તેને દાખલ કરવી આવશ્યક હતી, અને રિટ અરજીમાં એવો ખોટો આક્ષેપ કરવો

જોઈએ તેમ નહોતો કે એસ.આઈ.ટી. તત્કાલીન એ.એ.જી. સાથે સંવેદનશીલ અને ગોપનીય માહિતીની આપલે કરી રહી હતી. દુર્ભાગ્યની વાત છે કે એક તરફ અરજદારે એસ.આઈ.ટી.ની નિમણૂક માટે પ્રાર્થના કરી છે અને બીજી તરફ આ અદાલત દ્વારા નિમાયેલ એસ.આઈ.ટી.ને પણ છોડેલી નથી અને તેની સામે ખોટા આક્ષેપો કર્યા છે. અરજદારનું વર્તન ઈરછનીય હતું એવું કહી શકાય નહીં.”

૧૪.૧૧ ઈ.સી.આર. નં. ૧૪૯ ઓફ ૨૦૧૧ માં તપાસ અંગે કરવામાં આવેલા આક્ષેપોના પ્રશ્ન પર, શું તેની તપાસ એસ.આઈ.ટી. દ્વારા થવી જોઈએ કે નહીં, તે બાબતે સર્વોચ્ચ અદાલતે ઠરાવ્યું કે તેવી તપાસ કરાવવી સર્વથા આવશ્યક નહોતી. કેસનો વ્યાપ માત્ર એટલો જ હતો કે અરજદાર શ્રી ભટ્ટે શ્રી પંથનું સોગંદનામું ગેરકાયદેસર રીતે મેળવ્યું હતું કે નહીં, જેના માટે ગુનો નોંધાયેલ હતો અને તપાસ પૂર્ણ થતાં પોલીસ દ્વારા સક્ષમ અદાલત સમક્ષ આરોપપત્ર પહેલેથી જ રજૂ કરવામાં આવ્યું હતું. વિવિધ સાક્ષીઓના નિવેદનો નોંધવામાં આવ્યા હતા, જેમાં મોબાઈલ-ટાવર વગેરે સંબંધિત વૈજ્ઞાનિક પુરાવાનો પણ સમાવેશ થતો હતો. દષ્ટિસાક્ષીઓના નિવેદનો પણ દંડ પ્રક્રિયા સંહિતા હેઠળ નોંધવામાં આવ્યા હતા. અરજદાર અને ફરિયાદીના મોબાઈલ રેકૉર્ડથી સંબંધિત સમયગાળા દરમિયાન અરજદાર અને સહ-આરોપી વચ્ચે થયેલા ફોન કૉલોના આદાન-પ્રદાનનું સ્પષ્ટ સૂચન થતું હતું. વધુમાં, સેવા પ્રદાતાઓ પાસેથી ફરિયાદીના મોબાઈલ અને અરજદારના મોબાઈલ અંગે પ્રાપ્ત થયેલી મોબાઈલ ટાવર સ્થિતિથી એ સ્થાપિત થતું હતું કે એફ.આઈ.આર.માં દર્શાવેલ સમયે ફરિયાદી

અરજદારના નિવાસસ્થાને હાજર હતો, તેમજ પ્રતિસ્પર્ધી રાજકીય પક્ષના કાનૂની સેલના અધ્યક્ષ એવા પ્રતિસ્પર્ધી રાજકીય આગેવાનો અને વકીલની મોબાઇલ ટાવર સ્થિતિ પણ નોંધાઈ હતી. ઉક્ત વિદ્વાન વકીલનો લેપટોપ જમ કરવામાં આવ્યો હતો અને પ્રયોગશાળાએ તેની પુષ્ટિ કરી હતી કે સોગંદનામું તે જ ઉપકરણ પર તૈયાર કરવામાં આવ્યું હતું. આ રીતે એકત્રિત થયેલા સમગ્ર પુરાવાના આધારે સર્વોચ્ચ અદાલતે તેથી નીચે મુજબ નિષ્કર્ષ આપ્યો:

“૭૪. ઉપરોક્ત સિદ્ધાંતો લાગુ કરતાં હાલ સમક્ષ રહેલા પ્રકરણોની પ્રકૃતિ અંગે અમે પહેલેથી જ ચર્ચા કરી છે. એસ.આઈ.ટી.ની રચના કરવા માટે કોઈ કેસ બનતો નથી. તેમાં કોઈ શંકા નથી કે “તમે કેટલાંય ઊંચા હોઈ શકો, કાયદો તમારી ઉપર છે” એ એક સુસ્થાપિત સિદ્ધાંત છે, પરંતુ વર્તમાન પ્રકરણમાં અરજદારનું વર્તન નિષ્કલંક હતું એવું કહી શકાય નહીં. તેમજ એમ પણ કહી શકાય નહીં કે તે સ્વચ્છ હાથે અદાલતમાં આવ્યો છે. અરજદાર ઉચ્ચ પદસ્થ અધિકારી હતો, પરંતુ તેને પણ કાયદાથી ઉપર હોવાનું કહી શકાય નહીં. જો તેણે પ્રશ્નાસ્પદ ગુનાઓ કર્યા હોય, તો કાયદામાં કલ્પાયેલ મુજબ તેને તપાસનો સામનો કરવો જ પડશે.

૭૫. આ અદાલતએ જાકિયા જાફરીના કેસમાં (ઉપરોક્ત) પહેલેથી જ નિર્ધારિત કર્યું છે કે એકવાર આરોપપત્ર દાખલ થઈ જાય પછી અદાલત માટે કેસનું વધુ નિરીક્ષણ કરવું આવશ્યક રહેતું નથી; તેથી આ કેસનું વધુ નિરીક્ષણ કરવાની

કોઈ જરૂર નથી, અને ઈ-મેલ ખાતાનું હેકિંગ થયાનો કેસ એવો નથી કે જેમાં એસ.આઈ.ટી. અથવા સી.બી.આઈ. દ્વારા અથવા અદાલતના નિરીક્ષણ હેઠળ કોઈ તપાસની આવશ્યકતા હોય.

૧૪.૧૨ એ પ્રશ્ન અંગે કે આઈ-સી.આર. નં.૧૪૯/૨૦૧૧ તરીકેના સોગંદનામાની તૈયારીઓ બાબતે અથવા ઈ-મેલ ખાતું હેક કરીને તેમાં છેડછાડ કરવા બાબતે ફોજદારી અવમાનનાની કાર્યવાહી આરંભ કરવી કે નહીં, સર્વોચ્ચ અદાલતે એવો નિષ્કર્ષ નોંધ્યો કે આ કૃત્યો દ્વારા ન્યાયના વહીવટમાં હસ્તક્ષેપ થયો હતો અથવા અવરોધ ઊભો થયો હતો તે સ્થાપિત થયું નથી અને તેથી ઉક્ત અરજી ફગાવવાનો વિકલ્પ અપનાવ્યો.

૮૦. અરજદાર એ બાબતને સમર્થિત કરવામાં સમર્થ રહ્યો નથી કે ઉપરોક્ત કૃત્યોએ કોઈપણ રીતે ન્યાયના વહીવટમાં હસ્તક્ષેપ કર્યો હતો અથવા અવરોધ ઊભો કર્યો હતો. અરજદાર એ પણ સ્થાપિત કરી શક્યો નથી કે આ અહેવાલો કોઈને કેવી રીતે ઉપયોગી થઈ શકે જેથી ન્યાયપ્રક્રિયાને પલટાવી શકાય અથવા અન્ય રીતે તે કૃત્ય ન્યાયના વહીવટમાં હસ્તક્ષેપ સમાન ગણાય. અરજદારે પોતે જ આ એસ.આઈ.ટી. અહેવાલો મેળવ્યા હતા; તે સમયના એ.એ.જી. મુજબ કથિત રીતે ગેરકાયદેસર રીતે, જ્યારે અરજદાર મુજબ તે સમયના એ.એ.જી.ના ઈ-મેઈલ વહેંચવાથી. જો તેઓ ગોપનીય રાખવા માટે હતા, તો અરજદારે પોતે પણ તેમનો ઉપયોગ કર્યો છે અને તે સમયના એ.એ.જી.ના ઈ-મેઈલની વિગતો

મીડિયા ચેનલોને પણ મોકલી છે. તેથી રજૂ કરાયેલ આ પ્રસ્તાવ તેના મોઢે શોભતો નથી. સમગ્ર આદાનપ્રદાનનું મૂલ્યાંકન રાજ્ય અને તેના મોટા પ્રમાણમાં કાર્યકરો સામે કરવામાં આવેલા વ્યાપક આક્ષેપોના પ્રકાશમાં કરવાનું રહે છે. જે પરિસ્થિતિમાં તે સમયના એ.એ.જી. મૂકાયેલા હતા, તેમાં તેમના વર્તન અંગે અનાવશ્યક રીતે પ્રતિકૂળ ટિપ્પણીઓ કરવામાં આવી છે; આપરંધિક અવમાનનાનો આક્ષેપ કતઈ સ્થાપિત થતો નથી.

૧૪.૧૩ શ્રી ભટ્ટના વર્ણન પર ભારે નિર્ભરતા મુકવામાં આવી હોવાના પરિપ્રેક્ષ્યમાં, જેનું એસ.આઈ.ટી. દ્વારા વિસ્તૃત રીતે નોંધણ કરવામાં આવ્યું હતું અને જેના પર અહિંના અરજદાર દ્વારા પણ ભારે આધાર રાખવામાં આવ્યો હતો, આ ચુકાદાનો ઉલ્લેખ કરવો આ અદાલત માટે આવશ્યક છે. વિશેષ કરીને, અમિકસ ક્યુરીએએ પણ તેના પર આધાર રાખ્યો હોવાનો ઉલ્લેખ આ તબક્કે કરવો યોગ્ય ઠરે છે. માનનીય અમિકસ ક્યુરીએની નોંધ, જેના પર ઘણો આધાર મુકવામાં આવ્યો છે, તેમાં યોગ્ય સમયે નીચલી અદાલતમાં સંબંધિત મામલામાં તેમની જિરહ કરવામાં આવે તે બાબતે આગ્રહ વ્યક્ત કરવામાં આવ્યો હતો. સર્વોચ્ચ અદાલતે શ્રી ભટ્ટના આશય અંગે ગંભીર શંકા વ્યક્ત કરી છે અને તેમનું આક્ષેપાર્થ વર્તન તથા અદાલતને ગેરમાર્ગે દોરવાનો જાણબૂઝીને કરાયેલ પ્રયાસ પણ નોંધ્યો છે. પ્રતિસ્પર્ધી રાજકીય પક્ષો, એન.જી.ઓ.ઓ અને કેટલાક અન્ય ઘટકો સાથે તેમની સાંઠગાંઠ અરજદારના મુખ્ય આધારસ્તંભને નબળો પાડે છે, કારણ કે અરજદારે શ્રી ભટ્ટના વર્ણન અને તેમના દાવા પર ભારે આધાર રાખ્યો

હતો, જે બેઠકની તારીખથી નવ વર્ષ બાદ, એટલે કે ૨૭.૦૨.૨૦૦૨ના રોજ, આગળ આવ્યો હતો.

૧૪.૧૪ આ રિવિઝનમાં જેના આદેશને પડકારવામાં આવ્યો છે તે વિદ્વાન ન્યાયાધીશ વર્ષ ૨૦૧૩ માં પોતાનો ચુકાદો આપેલો હોવાથી આ નિર્ણયથી અવગત ન હતા. જોકે, શ્રી ભટ્ટના વર્ણનને અસ્વીકાર કરવો અને એસ.આઈ.ટી.ના અહેવાલને સ્વીકારવો બાબતે તેમનો અભિગમ, ‘સંજીવ રાજેન્દ્ર ભટ્ટ વિ. યુનિયન ઓફ ઇન્ડિયા એન્ડ અધર્સ’ (ઉપરોક્ત) કેસમાં સર્વોચ્ચ અદાલતે આપેલા ઉક્ત નિર્ણયથી વધુ પ્રમાણિત થાય છે.

૧૪.૧૫ તે સમયના મુખ્ય પ્રધાન દ્વારા બોલાવવામાં આવેલી બેઠક સમયે શ્રી ભટ્ટની હાજરી અંગે સંબંધિત અદાલતે કરેલી નોંધો અહીં નોંધવી અસંગત નહીં ગણાય. પડકારવામાં આવેલા આદેશ અનુસાર, શ્રી ભટ્ટની હાજરી સાબિત કરવામાં આવી નહોતી અને બેઠકની કાર્યવાહી નોંધ અદાલત સમક્ષ રજૂ કરવામાં આવી નથી.

૧૪.૧૬ આ મુદ્દા પર હસ્તક્ષેપ કરવા માટે કોઈ આધાર ઉભો થતો નથી અને વિશેષ કરીને ત્યારે, જ્યારે ઉપર ચર્ચા મુજબના અનુવર્તી વિકાસના પરિણામે આ મુદ્દા અંગે એમિકસ ક્યુરીએના અહેવાલની સમગ્ર આધારરચના મૂળથી જ ડગમગી ગઈ છે.

૧૪.૧૭ ગોધરાથી અમદાવાદ સુધી મૃતદેહો લાવવા બાબતે, એવો આક્ષેપ કરવામાં આવ્યો હતો કે તે સામ્પ્રદાયિક ઉન્માદ પ્રેરવા માટે કરવામાં આવ્યું હતું. નીચલી અદાલતના મત મુજબ, મૃતદેહો અમદાવાદ લાવવામાં આવ્યા કારણ કે તેમાંથી ઘણાં અમદાવાદના રહેવાસીઓના હતા અને તેમના સગાઓ દ્વારા ઓળખ માટે અમદાવાદ સૌથી નજીકનું કેન્દ્ર હતું. વધુમાં, અંતિમ સંસ્કાર કરતી વેળાએ કોઈ અનિચ્છનીય અથવા અયોગ્ય ઘટના ન બને તેની ખાતરી કરવા માટે પણ વ્યવસ્થાઓ કરવામાં આવી હતી. અદાલતે વધુમાં એવું પણ ઠરાવ્યું કે ન્યાયમૂર્તિ નાનાવટી આયોગ સમક્ષ રજૂ કરાયેલા પુરાવાઓને નાગરિક કે ફોજદારી કાર્યવાહીમાં પુરાવા તરીકે ગણવામાં આવી શકતા નથી.

૧૪.૧૮ તથાપિ, એક અન્ય આક્ષેપ એવો હતો કે સ્વ. શ્રી અશોક ભટ્ટ, તે સમયના આરોગ્ય પ્રધાન, અને આઈ.કે. જાડેજા, તે સમયના વિકાસ પ્રધાન, બંને કેબિનેટ દરજ્જાના, ૨૮.૦૨.૨૦૦૨ના રોજ ડીજીપી અધિકારી અને પોલીસ કંટ્રોલ રૂમ, અમદાવાદ ખાતે હાજર હતા. નીચલી અદાલતના મત મુજબ, કેબિનેટ પ્રધાનોની હાજરીમાં કોઈ શંકાસ્પદ સંદેશાનો આપતે થયો હતો તેવું દર્શાવું નથી, તેમજ પરિષ્ઠ પોલીસ અધિકારીઓ, અર્થાત ડીજીપી, ગુજરાત રાજ્ય, પોલીસ કમિશનર, અમદાવાદ, તરફથી પણ એવો કોઈ સ્વીકાર નથી, અને આ આક્ષેપો વધુ પડતા અનુમાન અને કલ્પનાઓ પર આધારિત છે. પોલીસ કંટ્રોલ રૂમના દૈનિક નોંધપોથી, વાહનોની લોગબુકો તથા અમદાવાદ શહેરના પોલીસ કંટ્રોલ રૂમના તે તારીખોના અન્ય રેકૉર્ડના નાશના મુદ્દે,

સંબંધિત દસ્તાવેજો એકત્રિત કરીને વિદ્વાન મેજિસ્ટ્રેટ સમક્ષ રજૂ કરવામાં આવ્યા હતા; તેવી જ રીતે સત્તાવાર વાહનોની સંબંધિત લોગબુકો પણ એકત્રિત કરવામાં આવી હતી, અને આ સામગ્રી અંગે યોગ્ય રીતે નોંધ લીધા બાદ અદાલતે પોતાના આદેશમાં સ્પષ્ટ શબ્દોમાં ઠરાવ્યું હતું કે ફરીયાદમાં કે વિરોધ અરજીમાં એવું કંઈ પણ બહાર આવતું નથી કે કોઈ સંદેશો ગેરકાયદેસર હતો. પરિષ્ઠ પ્રધાનો શ્રી અશોક ભટ્ટ અને શ્રી આઈ.કે. જાડેજાની હાજરીમાં, જેમની પોલીસ કંટ્રોલ રૂમમાં હાજરી અંગે કડક આક્ષેપ કરવામાં આવ્યો હતો, કોઈ વાંધાજનક સંદેશો અનુવાદિત અથવા પ્રસારિત થયો હતો એવું પ્રતીત થતું નથી.

૧૪.૧૯ ગુજરાત રાજ્યના તે સમયના મુખ્યમંત્રી શ્રી નરેન્દ્ર મોદી દ્વારા કરાયેલા ક્ષેષપૂર્ણ ભાષણોના પરિણામે સામ્પ્રદાયિક દંગાઓ થયા હોવાના આક્ષેપોને લઈને, આ સંદર્ભમાં એસ.આઈ.ટી. દ્વારા કરવામાં આવેલી તમામ નોંધો સાથે નીચલી અદાલતે સહમતી દર્શાવી છે. એસ.આઈ.ટી.નું માનવું હતું કે તે સમયના મુખ્યમંત્રી દ્વારા કથિત રીતે કરાયેલા નિવેદનોને વાંકી રીતે રજૂ કરવામાં આવ્યા હતા, જ્યારે તેમણે જનતા સમક્ષ શાંતિ અને કાયદો-વ્યવસ્થા જાળવવા અપીલ કરી હતી અને અરાજક પરિસ્થિતિ દરમિયાન સરકારના કાર્યપ્રવાહને પણ ધ્યાનમાં લેવાની આવશ્યકતા હતી. મુખ્ય આક્ષેપોમાંનો એક સેનાની નિયુક્તિ ન કરવાના અને તે બાબતે અસંગત વિલંબના સંબંધમાં હતો, વિશેષ કરીને ૨૭.૦૨.૨૦૦૨ પછી અમદાવાદ શહેરમાં; એસ.આઈ.ટી.ની નોંધો અનુસાર દરેક હકારાત્મક પગલું લેવામાં આવ્યું હતું, અને તેથી અરજદારના સિદ્ધાંતને

સ્વીકારવા માટે માત્ર આ બાબત પોતે પૂરતી નથી એવું ઠરાવવામાં આવ્યું હતું. તે સમયના મુખ્યમંત્રી દ્વારા કરાયેલા દ્વેષપૂર્ણ ભાષણોના મુદ્દે, એસ.આઈ.ટી.એ તેના સમાપન અહેવાલમાં તે આક્ષેપોના સંદર્ભમાં નોંધ પર કોઈ આપરાધિકતા શોધી ન હતી. ઝી ટી.વી. અને ટાઈમ્સ ઓફ ઇન્ડિયામાં કરાયેલા તથા એડિટર્સ ગિલ્ડ દ્વારા તેની પુસ્તકમાં પ્રકાશિત આક્ષેપાર્થક નિવેદનોના સંદર્ભમાં, ઉપલબ્ધ સામગ્રીની વિગતવાર ચર્ચા બાદ વિદ્વાન મેજિસ્ટ્રેટે નિષ્કર્ષ આપ્યો હતો કે ભારતીય દંડ સંહિતાની કલમ ૧૫૩(એ) અને કલમ ૫૦૫(૨) આકર્ષિત થતી નથી. અદાલતે વધુમાં એવો નિષ્કર્ષ આપ્યો હતો કે તમામ આરોપી વ્યક્તિઓએ રાજ્યમાં એકતા અને શાંતિનો ભંગ થાય તે હેતુથી સામ્પ્રદાયિક ભાવનાઓ ઉશ્કેરેલી હતી એવો ઘણો ભાર મૂકવામાં આવ્યો છે, પરંતુ સામગ્રીમાંથી તેને જણાયું હતું કે કાયદો અને વ્યવસ્થા જળવાઈ રહે તે માટે રાજ્ય સરકારે પૂરતા પ્રયાસો કર્યા હતા અને તેના વિરુદ્ધ કોઈ પુરાવા ના હોવા પરથી, અરજદાર-પુનર્વિચારકર્તાના વર્ણનને માન્ય રાખવા માટે કોઈ યોગ્ય આધાર નથી એવું તેણે માન્યું હતું. અરજદારનું વર્ણન એવું છે કે આ માત્ર રાજકીય અને વહીવટી તંત્રોની નિષ્ફળતાઓ કે માત્ર વિભાગીય ઉણપો ન હતાં, પરંતુ દરેક આરોપી સંબંધે તેવા આપરાધિક ગુનાઓ હતાં કે જેઓ સામે ફોજદારી કાર્યવાહી થવી આવશ્યક છે. તેનું વધુ કહેવું છે કે આ ભાષણો તપાસને ખોરવી નાખવાના પ્રયત્નો હતાં. તેનું આગળનું કહેવું એ પણ છે કે સર્વોચ્ચ અદાલતના બે પૂર્વ ન્યાયાધીશો અધ્યક્ષસ્થાને રહેલા ટ્રિબ્યુનલએ નિષ્કર્ષ આપ્યો હતો કે દ્વેષપૂર્ણ ભાષણોમાં કાવતરું અને પ્રેરણા હતી. અહીં એ બાબતનો ઉલ્લેખ કરવો અનૌચિત્યપૂર્ણ નહીં

બને કે ગુલબર્ગ સોસાયટી કેસમાં તપાસ અને વધુ તપાસ હાથ ધરવામાં આવી હતી, પરંતુ વિશાળ કાવતરાના સિદ્ધાંતને માન્ય રાખવામાં આવ્યો નથી અને સેશન્સ કેસ ક્રમાંક ૧૫૨ ઓફ ૨૦૦૨ માં વિદ્વાન વિશેષ નિયુક્ત ન્યાયાધીશ દ્વારા ચુકાદો પણ આપવામાં આવ્યો છે, જેમાં કાવતરાના સિદ્ધાંતને નકારવામાં આવ્યો છે, અને તે મુદ્દો હાલમાં આ અદાલત સમક્ષ અપીલમાં વિશાળ રીતે વિચારાધીન છે; તેથી પણ પુનર્વિચાર અધિકારક્ષેત્રમાં હસ્તક્ષેપ કરવો ઈચ્છનીય નહીં ગણાય.

૧૪.૨૦ શ્રી આર.બી. શ્રીકુમાર, આઈ.પી.એસ., એ લઘુમતિઓ પ્રત્યે સરકારની કથિત વૃત્તિ અંગે અનેક અહેવાલો મોકલ્યા હતા. તેમ છતાં, એવો આક્ષેપ કરવામાં આવ્યો હતો કે કોઈ પગલાં લેવામાં આવ્યા નહોતા. શ્રી કે.પી.એસ. ગિલ આવે ત્યાં સુધી તેમની બદલી અમલમાં ન મૂકવા અંગે તેમણે સલાહ પણ આપી હતી. જસ્ટિસ શાહ કમિશન સમક્ષ હાજર થયેલા અધિકારીઓને પણ તપાસ વિરુદ્ધ કંઈ પણ ન કહેવા માટે શ્રી જી.સી. રાયગર દ્વારા ધમકી આપવામાં આવી હતી. તેમનો બીજો આક્ષેપ એવો હતો કે ઉચ્ચ અધિકારીઓએ આપેલા અપૂર્ણ અને કલ્પિત સોગંદનામાઓ બાબતે તેમની સામે કોઈ પગલાં લેવામાં આવ્યા નહોતા. જેમણે સોગંદનામા રજૂ કર્યા નહોતા એવા અધિકારીઓ પર તેમની ફરજોમાં ચુસ્તતા ન દાખવવાનો આરોપ મૂકવામાં આવ્યો હતો. નીચલી અદાલતે એસ.આઈ.ટી.નું આ વર્ણન સ્વીકાર્યું હતું કે શ્રી શ્રીકુમાર દ્વારા કરવામાં આવેલા તમામ આક્ષેપો તેમને વર્ષ ૨૦૦૫માં બઢતી ન આપવામાં આવ્યા પછી

કરવામાં આવ્યા હતા. વર્ષ ૨૦૦૫માં તેમણે આ તમામ પાસાઓ અંગે પ્રથમ ખુલાસો કર્યો તે પહેલાંનો કોઈ સત્તાવાર રેકૉર્ડ જાળવવામાં આવ્યો હતો નહીં. વિદ્વાન મેજિસ્ટ્રેટે તમામ આક્ષેપોને એકત્રિત કરીને તેમનો (પાનું ૧૪૪ થી ૨૦૨ સુધી) વિસ્તૃત રીતે વિચાર કર્યો હતો. જસ્ટિસ નાનાવટી કમિશન સમક્ષ અને અગાઉના સોગંદનામાઓમાં રજિસ્ટરનો ઉલ્લેખ ન કરવાથી તેમની આવૃત્તિ અંગે અદાલતના મન પર ભાર પડ્યો હતો. આમ, જોઈ શકાય છે કે ફરિયાદ દાખલ કરવા માટે જે તમામ મુખ્ય આધારભૂત મુદ્દાઓ પર આક્ષેપો કરવામાં આવ્યા હતા, તે બધાં મુદ્દાઓ પર અદાલતે તે સાથે સંમત થવા માટે વિસ્તૃત કારણો આપીને સહમતિ દર્શાવી હતી અને અંતે અરજદાર વિરુદ્ધ નિષ્કર્ષ નોંધ્યો હતો.

૧૪.૨૧ તેહેલકા દ્વારા કરાયેલ સ્ટિંગ ઓપરેશન બાબતે, વિદ્વાન વિશેષ નિયુક્ત અદાલતે નરોડા પાટિયા કેસમાં, જે સેશન્સ કેસ ક્રમાંક ૨૩૫/૨૦૦૨ અને ૧લી સી.આર. ક્રમાંક ૧૦૦/૨૦૦૨નો કેસ છે, પોતાનો ચુકાદો આપ્યો હતો અને તે જ ચુકાદાને આ અદાલતમાં અપીલ દ્વારા પડકારવામાં આવ્યો છે, જે અપીલની અંતિમ સુનાવણી પણ પૂર્ણ થઈ ગઈ છે અને ચુકાદા માટે અનામત રાખવામાં આવી છે. ફરિયાદી પક્ષનો આગ્રહ એ છે કે નરોડા પાટિયા કેસમાં કરવામાં આવેલ સ્ટિંગ ઓપરેશન પર આધાર મૂકવો. આ વિષય પર નિષ્કર્ષ આપતાં, વિદ્વાન મેટ્રોપોલિટન મેજિસ્ટ્રેટે એવો નિર્ધાર કર્યો હતો કે કોઈ વ્યાપક ષડયંત્ર પ્રકાશમાં આવ્યું નથી અને આ બહિર્ન્યાયિક કબૂલાતનો પુરાવો હતો. વધુમાં, આ સ્ટિંગ ઓપરેશનનો ગુલબર્ગ સોસાયટી કેસમાં કોઈપણ ષડયંત્ર સાથે કોઈ સંબંધ થતો

નથી. જેમ આ આદેશમાં પણ નોંધાયું છે તેમ, ગોધરા ઘટનાના અનુસંધાનમાં થયેલી દરેક રમખાણની ઘટનામાં વ્યાપક તપાસ કરવામાં આવી હતી અને વિશેષ કરીને નવ અગત્યના મામલાઓમાં સર્વોચ્ચ અદાલતના માનનીય સીધા માર્ગદર્શન અને દેખરેખ હેઠળ તપાસ થઈ હતી; તેથી, જો અદાલત આ ઓપરેશન અને તેના પુરાવાને કોઈ વ્યાપક ષડયંત્રનો ભાગ તરીકે માનતી નથી, તો આવા નિષ્કર્ષો સાથે કોઈ ભૂલ, તો દૂર રહી, કાયદાની કોઈ નોંધપાત્ર ભૂલ પણ સંકળાઈ શકતી નથી. જસ્ટિસ સાવંત અને જસ્ટિસ સુરેશના નિવેદનો બાબતે, માનનીય ન્યાયમૂર્તિઓ સમક્ષ સ્વ. શ્રી હરેન પંડ્યાએ આપેલા નિવેદન અંગે, અમિકસ ક્યુરીના સમાપન અહેવાલમાં આ આક્ષેપોનો વિચાર કરવામાં આવ્યો હતો અને એવો નિષ્કર્ષ આપવામાં આવ્યો હતો કે ૨૭ ફેબ્રુઆરી ૨૦૦૨ની બેઠકમાં તેમની હાજરી હોવાની કોઈ શક્યતા નહોતી. જ્યારે વિદ્વાન અમિકસ ક્યુરીએ એસ.આઈ.ટી.ના નિષ્કર્ષો પર પ્રશ્ન ઉઠાવ્યો, ત્યારે વધુ તપાસ કરવામાં આવી અને એ નિષ્કર્ષ પહોંચવામાં આવ્યું કે તેમની હાજરી હોવાની કોઈ શક્યતા નહોતી. વિદ્વાન મેજિસ્ટ્રેટે આ આક્ષેપોનો વિગતવાર વિચાર કર્યો છે અને શ્રી સંજીવ ભટ્ટ તથા શ્રી રાહુલ શર્મા વચ્ચે થયેલા ઇમેલ સંદેશાવ્યવહારનો પણ ઉલ્લેખ કર્યો છે, જેમાં શ્રી રાહુલ શર્માએ પોતાની પાસે ઉપલબ્ધ કોલ ડિટેઈલ્સ રેકૉર્ડના આધારે, સમય અને ટાપર સ્થાનને ધ્યાનમાં લેતાં, શ્રી હરેન પંડ્યાની બેઠકમાં હાજરી હોવાની કોઈ શક્યતા નહોતી એવી માહિતી સંજીવ ભટ્ટને આપી હતી. આ નિષ્કર્ષો દૃઢ તર્કસંગત કારણો અને ઉપલબ્ધ કરાયેલ સામગ્રી પર આધારિત છે.

૧૪.૨૨ આ અદાલતને કોઈ મહત્વપૂર્ણ ગેરકાયદેસરતા અથવા કાયદાની કોઈ ભૂલ જણાઈ ન આવતાં, આ મુદ્દાઓને વધુ વિસ્તૃત રીતે ચર્ચવાનો કોઈ કારણ જણાતો નથી. ફરીથી, વિધાવંત અમીક્સ ક્યુરીએ આ આદેશમાં ચર્ચાયેલ બે પાસાઓ અંગે યોગ્ય રીતે ભિન્ન અભિપ્રાય વ્યક્ત કર્યો હતો: (૧) તત્કાલીન મુખ્ય પ્રધાનના નિવાસસ્થાને ૨૭.૦૨.૨૦૦૨ની બેઠક અને (૨) બે અધિકારીઓ શ્રી ટેન્ડન અને શ્રી ગોંડિયાની સંડોવણી. સંબંધિત અદાલતે પડકારાયેલ આદેશમાં નોંધેલા નિષ્કર્ષોમાં હસ્તક્ષેપ કરવા માટે કોઈપણ આધાર અથવા સામગ્રી ઉપલબ્ધ થતી નથી.

૧૪.૨૩ તેથી, નોંધનો વિષય એ છે કે દરેક મુદ્દા સામે, વિદ્વાન ન્યાયમિત્ર દ્વારા તૈયાર કરવામાં આવેલી નોંધમાં, વિદ્વાન મેટ્રોપોલિટન અદાલતે માત્ર ફરિયાદ પક્ષનું વર્ણન અને સાક્ષીઓના નિવેદનો જ નહીં, પરંતુ પ્રોટેસ્ટ પિટિશનના માધ્યમથી રજૂ કરવામાં આવેલી વિગતોને પણ ધ્યાનમાં લીધી છે. વિદ્વાન મેજિસ્ટ્રેટના આદેશના તમામ મહત્વપૂર્ણ નિષ્કર્ષો અને અવલોકનોનો તુલનાત્મક ચાર્ટ આ અદાલત સમક્ષ રજૂ કરવામાં આવ્યો હોવાનો ઉલ્લેખ છે. ચાર્ટ પરથી અને વિવાદિત આદેશની સાવધાનપૂર્વકની તપાસ કરતાં પણ સ્પષ્ટ થાય છે કે, અહેવાલ / ચાર્જ-શીટના સ્વરૂપે સંકલિત કરી રજૂ કરવામાં આવેલી સમગ્ર સામગ્રીનું વિશ્લેષણ કરીને આ વિગતવાર અને વિસ્તૃત ક્વાયત હાથ ધરવામાં આવી હતી. શરૂઆતમાં નોંધ્યા મુજબ, સંબંધિત અદાલત સમક્ષ રજૂ કરવામાં આવેલા પુરાવાના બળ પર આ અદાલત પણ ભિન્ન નિષ્કર્ષે પહોંચી

શકે, તેમ છતાં, તે અપીલ અધિકારક્ષેત્રનો ઉપયોગ કરી રહી નથી, અને તેથી, જ્યાં સુધી પ્રગટ થયેલ નિષ્કર્ષોમાં સ્પષ્ટ ગેરકાયદેસરતા અથવા તર્કવિરુદ્ધતા ન જણાય, ત્યાં સુધી તે પોતાના નિષ્કર્ષો અને અવલોકનોને તેના સ્થાને મૂકવાની પરવાનગી આપશે નહીં, કારણ કે એ સુસ્થાપિત કાનૂન છે.

સમગ્ર ચર્ચાનો નીચે મુજબ સમાપન કરી શકાય છે:

૧૫.૧ આ સર્વોચ્ચ અદાલતે અપનાવેલી એક અનોખી અને નવીન પ્રક્રિયા છે, એવું વિદ્વાન સિનિયર વકીલ દ્વારા દલીલ કરવામાં આવ્યું છે, કારણ કે એવું જણાય છે કે તેના કારણે આ મામલો નીચલી અદાલત સમક્ષ દલીલ કરતી વખતે તેમજ આ અદાલત સમક્ષ પુનર્વિચાર અરજી ચલાવતી વખતે પણ કંઈક પ્રકારની ગૂંચવણ ઊભી થઈ હતી.

૧૫.૨ નિઃસંદેહ, સુશ્રી જાડિયા જાફરી દ્વારા ગુજરાત રાજ્યના ડીજીપી ને ૦૬.૦૮.૨૦૦૬ના રોજ લેખિતમાં આપવામાં આવેલી ફરીયાદ ૨૭.૦૨.૨૦૦૨થી મે, ૨૦૦૨ દરમિયાનના સમયગાળાને લગતી હતી, જેમાં એવો આક્ષેપ કરવામાં આવ્યો છે કે ભારતીય દંડ સંહિતાની કલમ ૩૦૨ સાથે કલમ ૧૨૦(બી) વગેરે વાંચવામાં આવે તે મુજબનો ગુનો આચરવા માટે અધિકારીઓ અને નોકરશાહો (સંખ્યામાં ૬૩) દ્વારા રચાયેલા વિશાળ કાવત્રાના પરિણામે હજારો લોકોનાં જીવનું નુકસાન થયું છે. ઉક્ત ફરીયાદ મુજબ, આવા

ફૂત્યો સમગ્ર રાજ્ય માટેના વિશાળ કાવત્રાની સંકેતરૂપ છે, જે કોઈ ચોક્કસ કેસ અથવા રમખાણની કોઈ એક ઘટનાથી મર્યાદિત નહોતું. જોકે, તે તબક્કાએ ગોધરા ઘટનાના અનુસંધાનમાં ૯ (નવ) કેસો નિર્ધારિત અદાલતો સમક્ષ ચાલી રહ્યા હતા. આ નોંધપાત્ર બાબત છે અને નિર્વિવાદ પાસું છે કે તે સમયગાળા દરમિયાન ગુજરાત રાજ્યમાં બનેલી રમખાણની દરેક ઘટનાને લઈને સંબંધિત પોલીસ સ્ટેશન સમક્ષ, જેના અધિકારક્ષેત્રમાં તે ઘટના આચરાઈ હોવાનું આક્ષેપિત છે, ગુનો નોંધવામાં આવ્યો છે, જેના વિગતવાર ઉદ્દેખ આ આદેશના પરિચ્છેદ-૨.૧૧ માં કરવામાં આવ્યો છે. ૨૦૦૨ના આઈ-સી.આર. નં. ૯૮ નો એક કેસ, એટલે કે નરોડા ગામ (વિલેજ) કેસ, જેમાં હાલ વિદ્વાન વિશેષ ન્યાયાધીશ, નિર્ધારિત અદાલત સમક્ષ સેશન્સ ટ્રાયલ ચાલી રહી છે, તેને બાદ કરતાં બાકીના તમામ કેસોનો વિશેષ નિર્ધારિત અદાલત દ્વારા વિચારણાપૂર્વક નિકાલ થઈ ચૂક્યો છે અને તે પૈકીના મોટા ભાગના કેસો અપીલોમાં આ અદાલત સમક્ષ બાકી છે. સરદારપુરા કેસમાં પણ અપીલોનો આ અદાલત દ્વારા નિકાલ કરવામાં આવ્યો છે અને વધુ પડકાર સાથે મામલાઓ સર્વોચ્ચ અદાલત સુધી પહોંચ્યા છે. નરોડા પાટિયા કેસમાં અપીલોની સુનાવણી પૂર્ણ થઈ ગઈ છે અને ચુકાદો પ્રતિક્ષામાં છે, જ્યારે ગુલબર્ગ સોસાયટી કેસમાં અપીલો આ અદાલત દ્વારા સ્વીકારવામાં આવી છે.

૧૫.૩ હુલ્લડના આવા વ્યક્તિગત મામલાઓમાં જ નહીં, પરંતુ ‘એન.એચ.આર.સી. વિ. ગુજરાત રાજ્ય’, (૨૦૦૯) ૬ એસ.સી.સી. ૩૪૨,

નામની અરજીમાં ઉપરછાલી તપાસના આક્ષેપો કરવામાં આવ્યા હતા; સર્વોચ્ચ અદાલતે એસ.આઈ.ટી.ની રચના કરી અને સતત દેખરેખ હેઠળ લાંબા છ વર્ષ સુધી વધુ તપાસ કરવાનો નિર્દેશ કર્યો હતો, તેમજ આવા દરેક મામલામાં નીચલી અદાલતમાં સુનાવણી સામેનો સ્થગન પણ લાંબા સમય સુધી, એટલે કે ૦૧.૦૫.૨૦૦૯ સુધી, ચાલુ રહ્યો હતો. તેણે એસ.આઈ.ટી.ને વિચારણાઓ પર નજર રાખવા અને દર ત્રણ મહિને અહેવાલ રજૂ કરવા માટે નિર્દેશ આપ્યો હતો. સંબંધિત કેસોમાં કરવામાં આવેલા ગંભીર, વિશિષ્ટ તેમજ સામાન્ય સ્વરૂપના આક્ષેપોની એસ.આઈ.ટી. દ્વારા તપાસ કરવામાં આવી હતી અને અહેવાલો સમયાંતરે સર્વોચ્ચ અદાલતમાં રજૂ કરવામાં આવ્યા હતા, તથા વર્ષ ૨૦૦૩માં નિયુક્ત કરવામાં આવેલા અને વચ્ચે બદલવામાં આવેલા વિધાવંત પરિષ્ઠ વકીલે, જેઓ અમીક્સ ક્યુરી તરીકે કાર્યરત હતા, તેમની સેવાઓ અસરકારક રીતે આપી હતી.

૧૫.૪ ઉક્ત તથ્યોની પૃષ્ઠભૂમિમાં, જ્યારે આવી ફરિયાદ નોંધવામાં આવી હતી જેમાં સમાવેશ કરાયેલા બધા મુદ્દાઓ અને કરવામાં આવેલા આક્ષેપો વિશાળ કાવતરાને લગતા હતા, ત્યારે સર્વોચ્ચ અદાલતે ૨૭.૦૪.૨૦૦૯ના રોજ, સુશ્રી ઝકિયા ઝાફરીની તા. ૦૬.૦૮.૨૦૦૬ની ફરિયાદમાં કરવામાં આવેલા આક્ષેપોની તપાસ કરવા માટે, સ્પેશિયલ ક્રિમિનલ એપ્લિકેશન નં. ૪૨૧ ઓફ ૨૦૦૭માંથી ઉદ્ભવેલ એસ.એલ.પી. (ક્રિમિનલ) નં. ૧૦૮૮ ઓફ ૨૦૦૮માં એસ.આઈ.ટી.ને દિશા-નિર્દેશ આપ્યો હતો.

૧૫.૫ પુનરુક્તિ થવાનો ભોગ લેતાં પણ, ત્યારબાદ બનેલી ઘટનાઓનું પુનર્વર્ણન કરવું મહત્વપૂર્ણ રહેશે.

(૧) એસ.આઈ.ટી.એ અનેક સાક્ષીઓની તપાસ કરી અને વિવિધ દસ્તાવેજોની પણ તપાસ કરી તેમજ પોતાની અહેવાલ તા. ૧૨.૦૫.૨૦૧૦ના રોજ રજૂ કરી. તેણે ગુલબર્ગ સોસાયટી કેસમાં કેટલાક પોલીસ અધિકારીઓ અને રાજ્ય મંત્રિમંડળના મંત્રીઓ વિરુદ્ધ, શ્રી ગોરધન ઝડાફિયા, જેઓનો અંતે વિચારણા પણ કરવામાં આવ્યો હતો, સંહિતાની કલમ ૧૭૩(૮) હેઠળ વધુ તપાસ કરવાની ભલામણ કરી.

(૨) એસ.આઈ.ટી. એ ૧૭.૧૧.૨૦૧૦ના રોજ વધુ તપાસનો અહેવાલ રજૂ કર્યો.

(૩) સર્વોચ્ચ અદાલત દ્વારા નિયુક્ત વિદ્વાન ન્યાયમિત્રે તેનો પ્રારંભિક અહેવાલ આપ્યો.

(૪) તા. ૧૫.૦૩.૨૦૧૧ના રોજ, સર્વોચ્ચ અદાલતે એસ.આઈ.ટી.ના ચેરમેનને એમિકસ ક્યુરીએના અહેવાલની તપાસ કરવા અને જરૂરી હોય તો વધુ તપાસ હાથ ધરવા નિર્દેશ કર્યો હતો.

(પ) એસ.આઈ.ટી.એ ‘ગુલબર્ગ સોસાયટી’ કેસમાં (આઈ-સી.આર. નં. ૬૭/૨૦૦૨, જે મેઘાણીનગર પોલીસ સ્ટેશનમાં સુશ્રી ઝાકિયા જાફરીના પતિ તથા અન્ય લોકોની કથિત હત્યાના ગુનામાં નોંધાયેલ હતો) સંહિતાની કલમ ૧૭૩(૮) હેઠળ વધુ તપાસ હાથ ધરી અને તા. ૨૪.૦૪.૨૦૧૧ના રોજ પોતાનો અહેવાલ રજૂ કર્યો.

(૬) સર્વોચ્ચ અદાલતે ૦૫.૦૫.૨૦૧૧ના રોજ એવો નિર્દેશ કર્યો કે આવી અહેવાલની એક નકલ એમિકસ ક્યુરીને પૂરી પાડવામાં આવે, જેને જરૂર પડે તો સાક્ષીઓ સાથે પરસ્પર વાતચીત કરીને સામગ્રીનું પોતાનું સ્વતંત્ર મૂલવણ કરીને અદાલતને અહેવાલ આપવા વિનંતી કરવામાં આવી હતી.

(૭) અદાલત મિત્રે પોતાનો અંતિમ અહેવાલ તૈયાર કરીને દિનાંક ૨૫.૦૭.૨૦૧૧ના રોજ સર્વોચ્ચ અદાલત સમક્ષ રજૂ કર્યો હતો, જેમાં પણ ‘પૃષ્ઠભૂમિનો પરિચય’ ના પરિચ્છેદ-૧૦માં તેના દ્વારા આપવામાં આવેલ સંદર્ભ મેઘાણીનગર પોલીસ સ્ટેશનમાં નોંધાયેલ આઈ-સી.આર. નં. ૬૭/૨૦૦૨ (ગુલબર્ગ સોસાયટી કેસ)નો જ છે.

(૮) સર્વોચ્ચ અદાલતે તા. ૧૨.૦૮.૨૦૧૧ના રોજ એસ.આઈ.ટી.ને આદેશ આપ્યો હતો કે તેણે સંહિતાની કલમ ૧૭૩(૨)ને ધ્યાનમાં રાખીને, ‘જાકિયા નસીમ અહેસાન જાફરી અને અન્ય વિ. ગુજરાત રાજ્ય અને અન્ય’ (ઉપરોક્ત)

માં જણાવ્યા મુજબ, આઈ-સી.આર. નં. ૬૭/૨૦૦૨ અંગે સંજ્ઞાન લીધેલ અદાલતમાં એકત્રિત કરાયેલ સામગ્રી સાથે અંતિમ અહેવાલ રજૂ કરવો. આ રીતે, તેણે એસ.એલ.પી. (ફોજદારી) નં. ૧૦૮૮/૨૦૦૮ તરીકે રહેલી અરજિનો નિકાલ કર્યો.

૧૫.૬ ઉપર અહીં પરિચ્છેદ-૪.૪ માં ઉલ્લેખ કરવામાં આવ્યો છે તેમ, સર્વોચ્ચ અદાલતે તેના અંતિમ નિર્દેશમાં એસ.આઈ.ટી.ને મેઘાણીનગર પોલીસ સ્ટેશનમાં નોંધાયેલ આઈ-સી.આર. નં. ૬૭ ઓફ ૨૦૦૨ અંગે સંજ્ઞાન લેતી અદાલત સમક્ષ કલમ ૧૭૩(૨) હેઠળ તેનો અંતિમ અહેવાલ રજૂ કરવા નિર્દેશ કર્યો હતો અને વધુ તપાસ માટે નિર્દેશ આપવાની તેની સત્તાઓ પણ નિર્દિષ્ટ કરી હતી.

૧૫.૭ ફરિયાદ તેની સમક્ષ રજૂ થાય ત્યારે વિદ્વાન મેજિસ્ટ્રેટ માટે ખુલ્લા રહેલા વિકલ્પો ‘ઇન્ડિયા કેરેટ પ્રાઇવેટ લિમિટેડ વિ. સ્ટેટ ઓફ કર્ણાટક’ (ઉપરોક્ત) ના મામલામાં વિગતવાર દર્શાવવામાં આવ્યા છે. આ તબક્કે સંબંધિત પરિચ્છેદોનું પુનરુત્પાદન કરવું યોગ્ય ગણાય છે:

અતએવ હવે કાનૂની સ્થિતિ સુસ્થાપિત છે કે પોલીસ અહેવાલ હેઠળ મેજિસ્ટ્રેટ સંહિતા હેઠળના ગુનાનો સંજ્ઞાન લઈ શકે છે, ભલે પોલીસ અહેવાલનો અર્થ એવો હોય કે આરોપી વિરુદ્ધ કોઈ કેસ બનતો નથી. મેજિસ્ટ્રેટ તપાસ

દરમિયાન પોલીસ દ્વારા તપાસવામા આવેલા સાક્ષીઓના નિવેદનોનો વિચાર કરી શકે છે, ફરિયાદ કરાયેલા ગુનાનો સંજ્ઞાન લઈ શકે છે અને આરોપીને સમન્સ જારી કરવાનો આદેશ આપી શકે છે. આથી એવો સિદ્ધાંત નિર્ધારિત થતો નથી કે તપાસ અધિકારી એવો અભિપ્રાય આપે કે તપાસથી આરોપી વિરુદ્ધ કેસ બને છે ત્યારે જ મેજિસ્ટ્રેટ ગુનાનો સંજ્ઞાન લઈ શકે. મેજિસ્ટ્રેટ તપાસ અધિકારી દ્વારા કરાયેલ નિષ્કર્ષને અવગણી શકે છે અને તપાસમાંથી પ્રગટ થતા તથ્યો પર સ્વતંત્ર રીતે પોતાનું મન લગાવી, જો તેને યોગ્ય લાગે, તો પોતાની સત્તાનો ઉપયોગ કરીને કેસનો સંજ્ઞાન લઈ શકે છે અને આરોપીને સમન્સ જારી કરવાનો નિર્દેશ આપી શકે છે. આવી પરિસ્થિતિમાં મેજિસ્ટ્રેટ સંહિતાની જોગવાઈઓ હેઠળ નિર્ધારિત પ્રક્રિયા અનુસરવા માટે બંધાયેલ નથી, છતાં પણ તે હેઠળના કેસમાં અથવા હેઠળ પણ. વડી અદાલતે એવો દૃષ્ટિકોણ અપનાવવામાં ભૂલ કરી હતી કે બીજા વધારાના મુખ્ય મહાનગર મેજિસ્ટ્રેટ બીજા પ્રતિવાદી વિરુદ્ધ કેસનું નોંધણીકરણ કરવાનો નિર્દેશ આપવા અને તેને સમન્સ જારી કરવાનો આદેશ આપવા હકદાર નહોતાં.

૧૫.૮ ચર્ચાનો મુખ્ય પ્રશ્ન એ છે કે કોઈ અરજી / એફ.આઈ.આર.ના અભાવે, જ્યારે સર્વોચ્ચ અદાલતના નિર્દેશ અનુસાર એસ.આઈ.ટી.એ સુશ્રી જાકિયા જાફરીની અરજીની તપાસ કરી અને પોતાના અહેવાલમાં તેને સ્વીકારવા યોગ્ય કોઈ સાર ન હોવાનું નોંધ્યું, ત્યારે શું વિદ્વાન મહાનગર દંડાધિકારીએ મેઘાણીનગર ઘટનાસંબંધી એફ.આઈ.આર. પહેલેથી જ નોંધાયેલ હોવાથી અને

તેથી કાયદા મુજબ પુનરાવર્તિત એફ.આઈ.આર. પ્રતિબંધિત હોવાના આધાર પર નોંધણી નકારીને ભૂલ કરી હતી?

આ નિશ્ચિત સ્થાપિત કાયદો છે કે, નિઃસંદેહ, એક જ ઘટનાને લગતી બે એફ.આઈ.આર. માન્ય નથી.

‘સાકીરી વાસુ વિ.

સ્ટેટ ઓફ યુપી એન્ડ અધર્સ’ (સુપ્રા) એ આ મુજબ નિર્ધારિત કર્યું છે:

“૧૦. આ અદાલતે સી.બી.આઈ. અને અન્ય વિ. રાજેશ ગાંધી અને અન્ય ૧૯૯૭ ક્રિ.એલ.જે. ૬૩ (પરિચ્છેદ ૮ જુઓ) માં એવો નિર્ણય કર્યો છે કે કોઈપણ વ્યક્તિ એવો આગ્રહ રાખી શકતી નથી કે કોઈ ગુનાની તપાસ કોઈ ચોક્કસ એજન્સી દ્વારા જ કરવામાં આવે. ઉપરોક્ત નિર્ણયમાં લેવાયેલા દૃષ્ટિકોણ સાથે અમે સંપૂર્ણ સહમત છીએ. પીડિત વ્યક્તિ માત્ર એટલો જ દાવો કરી શકે કે જે ગુનાનો તે આક્ષેપ કરે છે તેની યોગ્ય રીતે તપાસ કરવામાં આવે, પરંતુ તેની પોતાની પસંદગીની કોઈ ચોક્કસ એજન્સી દ્વારા જ તપાસ કરવામાં આવે એવો દાવો કરવાનો તેને કોઈ અધિકાર નથી.

૧૧. આ સંદર્ભમાં અમે જણાવવા ઇચ્છીએ છીએ કે જો કોઈ વ્યક્તિને એવી ફરિયાદ હોય કે પોલીસ સ્ટેશન તેની એફ.આઈ.આર. ફોજદારી પ્રક્રિયા સંહિતાની કલમ ૧૫૪ હેઠળ નોંધતું નથી, તો તે લેખિત અરજી દ્વારા ફોજદારી પ્રક્રિયા

સંહિતાની કલમ ૧૫૪(૩) હેઠળ પોલીસ સુપરિન્ટેન્ડન્ટનો સંપર્ક કરી શકે છે. જો તેનાથી પણ કોઈ સંતોષકારક પરિણામ પ્રાપ્ત ન થાય, એ અર્થમાં કે અથવા તો એફ.આઈ.આર. હજી પણ નોંધવામાં આવતી નથી, અથવા તે નોંધાયા પછી પણ યોગ્ય તપાસ કરવામાં આવતી નથી, તો પીડિત વ્યક્તિ માટે સંબંધિત ન્યાયિક મેજિસ્ટ્રેટ સમક્ષ ફોજદારી પ્રક્રિયા સંહિતાની કલમ ૧૫૬(૩) હેઠળ અરજી દાખલ કરવી ખુદી છે. જો આવી કલમ ૧૫૬(૩) હેઠળની અરજી મેજિસ્ટ્રેટ સમક્ષ દાખલ કરવામાં આવે, તો મેજિસ્ટ્રેટ એફ.આઈ.આર. નોંધવાનો નિર્દેશ આપી શકે છે અને તેમજ યોગ્ય તપાસ કરાવવા માટે પણ આદેશ આપી શકે છે, એવા કેસમાં જ્યાં પીડિત વ્યક્તિના કહેવા મુજબ યોગ્ય તપાસ કરવામાં આવી ન હોય. મેજિસ્ટ્રેટ એ જ જોગવાઈ હેઠળ યોગ્ય તપાસ સુનિશ્ચિત કરવા તપાસ પર દેખરેખ પણ રાખી શકે છે.”

૧૫.૯ સર્વોચ્ચ અદાલતને, નિશ્ચિતપણે, તેની સંપૂર્ણ જાણ હતી જ્યારે તેણે એસ.આઈ.ટી.ને બાકી રહેલા પ્રકરણોમાં તેની અંતિમ અહેવાલ નીચલી અદાલત સમક્ષ રજૂ કરવાનો નિર્દેશ આપ્યો હતો, કારણ કે આ પૈકીના મોટા ભાગના પ્રકરણોમાં, જેમાં મેઘાણીનગર પોલીસ સ્ટેશનના આઈ-સી.આર. નં. ૬૭ ઓફ ૨૦૦૨નો પણ સમાવેશ થાય છે, એસ.આઈ.ટી. દ્વારા વધુ તપાસ પહેલેથી જ કરવામાં આવી હતી. તે જ પ્રક્રિયા ૨૦૦૯ સુધીમાં પૂર્ણ થઈ ગઈ હતી અને તેમ છતાં, તેણે ગુનાની નોંધ લઈને કાર્યવાહી કરતી અદાલતને કાનૂન અનુસાર નિર્ણય કરવા નિર્દેશ આપ્યો.

૧૫.૧૦ આવી પૃષ્ઠભૂમિમાં, માનનીય મેટ્રોપોલિટન મેજિસ્ટ્રેટની અદાલતે એ નિષ્કર્ષ પર પહોંચ્યું અસામાન્ય નથી કે આઈ-સી.આર. નં. ૬૭ ઓફ ૨૦૦૨ માટે તપાસ આવશ્યક હતી, કારણ કે આવી પરિસ્થિતિ અતિશય દુર્લભ હોય છે. ગોધરા પછીના પ્રત્યાઘાતમાં દંગા જેવા ગુનાની વ્યાપકતા અને અલ્પસંખ્યક સમાજના મનમાં ઉત્પન્ન થયેલી આશંકાએ દેશને ઝંઝોડીને રાખ્યો હતો અને એન.એચ.આર.સી.ના અનુરોધે સર્વોચ્ચ અદાલત દ્વારા એસ.આઈ.ટી.ની નિમણૂક કરીને તપાસ કરાવવાનો ઉપક્રમ ન્યાય પ્રદાન પ્રણાલીની આધારરચનાને સશક્ત બનાવવાના દિશામાં એક પગલું હતું.

(૧) નિશ્ચિતરૂપે, વડી અદાલત હોય કે સર્વોચ્ચ અદાલત, એમ કોઈ પણ સત્તાધિકારીએ એફ.આઈ.આર. નોંધાવવા માટે કોઈ નિર્દેશ આપ્યો નથી. સામાન્ય રીતે, એફ.આઈ.આર. નોંધાયા પછી તપાસની પ્રક્રિયા શરૂ થાય છે, જેનો પરિપૂર્ણ પરિણામ સંહિતાની કલમ ૧૭૩(૨) હેઠળના અહેવાલમાં આવે છે. આવા વિનંતિપત્રને કાયદા હેઠળ ન તો આરોપપત્ર કહેવાય છે અને ન તો અંતિમ અહેવાલ, છતાં આ જ અહેવાલ વિજ્ઞાન મેજિસ્ટ્રેટ માટે ત્રણ માર્ગ ખુલ્લા મૂકે છે:

(૧) અહેવાલ સ્વીકારવો અથવા, જો નકારાત્મક હોય, તો ફરિયાદ ફગાવી દેવી;

(૨) અહેવાલ સ્વીકારવો નહિ અને ગુનાનો સંજ્ઞાન લેવું;

(૩) સંહિતાની કલમ ૧૫૬(૩) હેઠળ વધુ તપાસ કરવાની દિશા આપવી.

‘અમૃતભાઈ શંભુભાઈ’ માં સર્વોચ્ચ અદાલતે

પટેલ વિ. ગુજરાત રાજ્ય’, (૨૦૧૭) ૪ એસ.સી.સી. ૧૭૭, માં સંજ્ઞાન લીધા પછીના તબક્કે વધુ તપાસ અંગેના વિદ્વાન મેજિસ્ટ્રેટના અધિકાર પર વિચાર કરવામાં આવ્યો હતો, તેમ છતાં, એવું કરતાં અદાલતે સંજ્ઞાન લેવામાં આવે તે પહેલાંના તબક્કે વિદ્વાન મેટ્રોપોલિટન મેજિસ્ટ્રેટના અધિકાર અંગે પણ ચર્ચા કરી હતી.

૧૫.૧૧ હાલના પ્રકરણમાં, નોંધપોથીમાંથી એવું પ્રકાશમાં આવે છે કે માનનીય મેટ્રોપોલિટન મેજિસ્ટ્રેટ એસ.આઈ.ટી.નો અહેવાલ સ્વીકારતાં ત્રણ પાસાઓ જણાવ્યા હતા: (૧) કે કોઈ અદાલતે તેને ફરિયાદ નોંધવા માટે નિર્દેશ આપ્યો નથી અને (૨) મેઘાણીનગર પોલીસ સ્ટેશનમાં ઘટનાને લગતી એક ફરિયાદ અગાઉથી જ નોંધાયેલ હોવાને કારણે, તે ફરી એકવાર તે જ બાબતે નિર્દેશ આપી શકતી નથી અને (૩) સર્વોચ્ચ અદાલતના નિર્દેશથી એસ.આઈ.ટી. દ્વારા થયેલી તપાસ / વધુ તપાસને ધ્યાનમાં લેતાં, વધુ તપાસનો નિર્દેશ આપવા માટે તેને અધિકારક્ષેત્ર ન હોત.

અદાલતે, નિશ્ચિતપણે, ત્યારબાદ એસ.આઈ.ટી.ના સમાપન અહેવાલનું સૂક્ષ્મ અને સર્વાંગી પરીક્ષણ કર્યું, જેમાં સુશ્રી જાફરી દ્વારા વર્ષ ૨૦૦૬માં કરવામાં આવેલી ફરિયાદના આક્ષેપોમાં કોઈપણ સાર જણાયો ન હતો, અને વિશદ કારણોસર તે અહેવાલ સ્વીકાર્ય હોવાનું નિષ્કર્ષ આપ્યું; તેમજ ‘ભગવંત સિંહ વિ. કમિશનર ઓફ પોલીસ અને અન્ય’ (ઉપરોક્ત) કેસમાં અપાયેલા નિર્ણય અનુસાર ફરિયાદીને અવસર આપ્યા બાદ, સુશ્રી જાફરીની વિરોધ અરજી સ્વીકારવામાં ન લેવા માટેના વિગતવાર આધાર પણ સંપૂર્ણ સ્પષ્ટ શબ્દોમાં દર્શાવ્યા.

૧૫.૧૨ ઉપરોક્ત ચર્ચામાંથી, આ અદાલતનો દૃઢ મત છે કે નીચલી અદાલતે તમામ પાસાઓ પર યોગ્ય નિષ્કર્ષ પર પહોંચી છે, પરંતુ માત્ર એક મહત્વના પાસામાં ભૂલ કરી છે, એટલે કે, તે આ મામલામાં વધુ તપાસ કરવાનો નિર્દેશ આપી શકતી નહોતી. એક વાત એ છે કે તે એસ.આઈ.ટી.ના અહેવાલ સાથે સંમત છે અને તેથી વધુ તપાસ કરવાનો નિર્દેશ આપવાનું પસંદ કરતી નથી. પરંતુ, આપેલ પરિસ્થિતિઓમાં, તેના પાસે આવી સત્તાઓ નથી એવું કહેવું, તે ઘટનાઓના પ્રભાવ હેઠળ આવવું છે જેણે એસ.આઈ.ટી.ને સીધે જ ફરિયાદની તપાસ કરવા પ્રેરિત કરી હતી.

૧૫.૧૩ વિદ્વાન મહાનગર દંડાધિકારી અદાલતને સર્વોચ્ચ અદાલતે તેના અંતિમ આદેશમાં અંતિમ અહેવાલ પર વિચારવા અને એ નક્કી કરવા નિર્દેશ આપ્યો હતો કે એસ.આઈ.ટી.ના અહેવાલ તથા વિરોધ અરજી સાથે સંકલિત પુરાવાનો સંગ્રહ એફ.આઈ.આર.ની નોંધણી માટેનો પ્રાથમિક કેસ પ્રગટ કરે છે કે નહીં; અને વધુ તપાસ માટે નિર્દેશ આપવાની સત્તાઓનો સ્પષ્ટ ઉલ્લેખ કરવામાં આવ્યો હોવા છતાં, તે હદ સુધી આંકવામાં આવેલું નિષ્કર્ષ સ્થાપિત કાનૂની સિદ્ધાંતોના વિરોધમાં છે.

૧૫.૧૪ વિસ્તૃત રીતે ચર્ચાયેલ મુજબ, ઘણું પાણી વહી ચૂક્યું છે અને શ્રી સંજીવ ભટ્ટના પુરાવા આધારિત વિરોધ અરજીના મુખ્ય આધારસ્તંભોમાંનો એક સર્વોચ્ચ અદાલતના નિર્ણયના પ્રકાશમાં ધરાશાયી થયો છે. તેમાંથી આ પણ પ્રકાશમાં આવ્યું છે કે અમુક અધિકારીઓનો અમુક અન્ય આયોજકો સાથેનો અનિષ્ટ ગઠબંધન એવું હતું કે જેના પરિણામે ઘાટલોડિયા પોલીસ સ્ટેશનમાં આઈ-સી.આર. નં. ૧૪૯/૨૦૧૧ તરીકે નોંધાયેલા ગુનાની તપાસ માટે એસ.આઈ.ટી.ની રચના કરવા બાબતની અરજી સર્વોચ્ચ અદાલતે ફગાવી દીધી હતી. નિશ્ચિતપણે, આ સામગ્રી નીચલી અદાલત સમક્ષ ઉપલબ્ધ નહોતી, અને તે અદાલતે પણ આ મુદ્દાનો સ્વતંત્ર રીતે પરીક્ષણ કરીને અરજદાર વિરુદ્ધ નિષ્કર્ષ નોંધ્યો હતો.

૧૫.૧૫ આ મુદ્દા અંગે એમિક્સ ક્યુરીનો અહેવાલ, મૂળતઃ, શ્રી ભટ્ટના પુરાવાની સત્યતાની તપાસ કરવા માટે નીચલી અદાલતમાં વિચારણા થવાની આવશ્યકતા પર ભાર મૂકે છે; જોકે, અનુગામી ઘટનાઓને આકાર આપનાર વિકાસોની પૃષ્ઠભૂમિમાં, આ પાસા અંગે અત્યાર સુધી પહોંચવામાં આવેલ નિષ્કર્ષમાં આ અદાલતને કોઈ ભૂલ અથવા ગેરકાયદેસરતા જણાતી નથી.

૧૫.૧૬ સુશ્રી જાફરીના કેસમાં એસ.આઈ.ટી. અને ન્યાયની પ્રક્રિયાને પ્રભાવિત કરવા માટે વિવિધ એજન્સીઓ સાથેના તેમના સાંઠગાંઠે, બધી બાબતો કેટલા વ્યાપક પ્રમાણમાં આયોજનબદ્ધ હતી તે પણ અનેકગણું પ્રગટ કર્યું.

૧૬.૦ તા. ૨૭.૦૨.૨૦૦૨ના રોજ તે વખતના મુખ્ય મંત્રી દ્વારા યોજાયેલી બેઠકમાં શ્રી ભટ્ટની હાજરીના સંદર્ભમાં એમિક્સ ક્યુરીએ કરેલ વિવિધ અવલોકનોને, વાસ્તવમાં, આક્ષેપિત આદેશમાં પરિણેદો- ૨૭ થી ૮૧ સુધી વિસ્તૃત રીતે ઉદ્ઘૃત કરવામાં આવ્યા છે અને પરસ્પર વિરુદ્ધ રજૂઆતોની વિગતવાર તપાસ બાદ, અદાલતે યોગ્ય રીતે એવું નિષ્કર્ષ કાઢ્યું છે કે તેમની આવૃત્તિ લપસાણીયી છે અને એસ.આઈ.ટી.નું નિષ્કર્ષ વધુ સ્વીકાર્ય હોવાનું માનવામાં આવ્યું છે, જેમાં કોઈ હસ્તક્ષેપ કરવો યોગ્ય નથી.

૧૬.૧ અસાધારણ પરિસ્થિતિઓ એવી હતી કે જેના કારણે સર્વોચ્ચ અદાલતે, સુશ્રી જાફરી દ્વારા કરવામાં આવેલી ફરિયાદના આધારે, કોઈ એફ.આઈ.આર.ની

ઔપચારિક નોંધણી કર્યા વિના, એસ.આઈ.ટી.ને દિશાનિર્દેશ આપ્યો હતો. પૂર્ણ ન્યાય કરવા માટે સર્વોચ્ચ અદાલત આવા કાર્યનો ઉપક્રમ કરે તે અસામાન્ય નથી, કારણ કે અસાધારણ પરિસ્થિતિઓ અસાધારણ પ્રતિસાદની પણ માંગણી કરે છે. તેમ છતાં, આ હકીકત અંગે સંપૂર્ણ જાગૃત રહીને કે સમગ્ર સમયગાળા દરમિયાન દિશાનિર્દેશ એવો હતો કે બાબત તે અદાલત સમક્ષ મૂકવામાં આવે જેણે મેઘાણીનગર પોલીસ સ્ટેશનમાં નોંધાયેલ આઈ-સી.આર. ક્રમાંક ૬૭/૨૦૦૨ અંગે સંજ્ઞાન લીધું હતું. વિશાળ ષડયંત્ર અંગે અલગ ફરિયાદ નોંધ ન કરવાની અદાલતની નિર્ણયપ્રક્રિયામાં, આ અદાલતના મતાનુસાર, હસ્તક્ષેપ કરવો યોગ્ય નથી. વધુમાં, દેશને ઝંઝોળી નાંખનાર નવેય પ્રકરણોમાં, સર્વોચ્ચ અદાલતે, સર્વોચ્ચ અદાલતના પ્રખર પરિષ્ઠ વકીલ દ્વારા એમિકસ ક્યુરી તરીકે આપવામાં આવેલી સક્ષમ સહાય સાથે, એસ.આઈ.ટી. દ્વારા કરવામાં આવેલી તપાસનું વ્યક્તિગત અનુસરણ કર્યું હતું; તેથી પણ, જે અલગ ફરિયાદને સંબંધિત અદાલતે કલોઝર રિપોર્ટ દ્વારા સ્વીકારી નથી, તેવી ફરિયાદનો કોઈ અલગ રેકૉર્ડ રાખવા માટે અદાલત આગ્રહ રાખી શકતી નથી, અને તે નિર્ણયમાં હસ્તક્ષેપ કરવાની કોઈ જરૂરિયાત નથી.

૧૬.૨ કોઈપણ લોકશાહીનું પ્રાણ કોઈપણ બહુમુખી સંસ્કૃતિવાળી, બહુધર્મીય, બહુજાતીય સમુદાયો અને જૂથોના ગુણાત્મક સહઅસ્તિત્વ અને વિકાસમાં રહેલું છે. આ સારતત્ત્વને ભંગ કરવાનો અથવા નષ્ટ કરવાનો કોઈપણ પ્રયાસ માત્ર પ્રાણવિહોળું શરીર જ છોડી જાય. આ અદાલતને વર્ષ ૨૦૦૨ દરમિયાન રાજ્યમાં

મુક્ત કરાયેલી હિંસાની વ્યાપકતાની તથા તેના કારણે માત્ર નિર્દોષ નાગરિકો અને તેમની મિલકતોને જ નહીં, પરંતુ તેની અસરરૂપે વિભાજનની ઊંડી રેખાઓ અને મૂળતત્ત્વવાદી વલણો ઉભા થયા હોવાની અને આ દેશના નાગરિકો વચ્ચે ઊભી ઊંડી ઊભી ફાળવણી સર્જાઈ હોવાની પૂરી જાગૃતિ છે. આ અદાલત એ બાબતથી પણ અજાણ નથી કે ક્યાંય પણ થતો અન્યાય સર્વત્ર ન્યાય માટે જોખમરૂપ છે અને ન્યાયની નિષ્ફળતા અથવા સંપૂર્ણ ન્યાયની માંગ થવા પામે ત્યારે, ઉપરોક્ત પરિપ્રેક્ષ્યમાં સમગ્ર દષ્ટિકોણ અપનાવીને આક્ષેપિત આદેશની તપાસ અનિવાર્ય બને છે; તેમ છતાં, પુનરાવલોકન અદાલતની સત્તાની મર્યાદાની જાગૃતિ રાખતાં, એવું માનવામાં અને અભિપ્રાય આપવામાં આવી શકે કે, એક જ પુરાવાના સમૂહના આધાર પર, ભલે આ અદાલત કોઈ ભિન્ન નિષ્કર્ષે પહોંચી શકે, તો માત્ર એટલા કારણસર જ વિદ્વાન મેટ્રોપોલિટન મેજિસ્ટ્રેટના આદેશમાં નોંધાયેલા તારણો અને નિષ્કર્ષોમાં હસ્તક્ષેપ કરવાનો આધાર ઊભો થતો નથી. વધુમાં, દંગાની દરેક ઘટનાને અનુસરી સેશન્સ કેસો વિગતવાર તપાસ પછી તેમના ઉપાંત્ય તબક્કે પહોંચી ચૂક્યા છે અને તેના પરિણામે સૈંકડો દોષિત વ્યક્તિઓને દોષિત ઠેરવવામાં આવ્યા છે. ફરીયાદમાં તથા વિરોધ અરજીમાં કરાયેલા તમામ આક્ષેપોનો વિદ્વાન મેજિસ્ટ્રેટે અદાલત સમક્ષ રજૂ કરાયેલ સામગ્રીનું વિગતવાર વિચારણાપૂર્વક નિરાકરણ કર્યું છે અને તેથી, મર્યાદિત હસ્તક્ષેપ સિવાય, અન્ય કોઈ હસ્તક્ષેપ ઇચ્છનીય નથી.

૧૭.૦ ઉપરોક્ત ચર્ચાના અનુસંધાને, આ પુનર્વિચાર અરજી આંશિક રીતે મંજૂર થવા પાત્ર છે અને વિદ્વાન મેટ્રોપોલિટન મેજિસ્ટ્રેટના તા. ૧૬.૧૨.૨૦૧૩ના આદેશમાં એટલી હદ સુધી દખલ કરવા યોગ્ય છે કે નીચલી અદાલતે વધુ તપાસ કરવાની સત્તા પોતાને નથી એવું માનીને પોતાને તે બાબતમાં મર્યાદિત રાખી હતી. વધુ તપાસની સત્તા વિષેના આ પુનરોચ્ચારિત નિષ્કર્ષને કારણે જ આ અદાલત માત્ર આ મર્યાદિત હદ સુધી જ દખલ કરે છે. બાકીનો પડકારાયેલ આદેશ યથાવત્ રાખવામાં આવે છે, કારણ કે તેમાં કોઈ દખલ કરવાની જરૂરિયાત ઊભી થતી નથી.

૧૭.૧ વિશેષરૂપે નિયુક્ત અદાલત દ્વારા મેઘાણીનગર પોલીસ સ્ટેશનમાં નોંધાયેલ ‘ગુલબર્ગ સોસાયટી’ કેસ, એટલે કે આઈ-સી.આર. નં. ૬૭ ઓફ ૨૦૦૨ની સેશન્સ ટ્રાયલ પૂર્ણ થઈ જવાના અનુસંધાને તથા આ અદાલત સમક્ષ ફોજદારી અપીલ (દોષિત ઠરાવ સામે) નં. ૧૨૦૧ ઓફ ૨૦૧૬ અને તેની સંલગ્ન અપીલો બાકી હોવાને ધ્યાનમાં લેતા, માત્ર આ મર્યાદિત મુદ્દા અંગે મામલો પરત મોકલવાથી કોઈ વાસ્તવિક હેતુ સિદ્ધ થવાનો નથી, કારણ કે ઉપર વિગતવાર દર્શાવ્યા મુજબ, આ અદાલતે પણ ‘ગુલબર્ગ સોસાયટી’ કેસમાં તપાસ અને વધુ તપાસ કરવામાં આવી હતી તેવા નિષ્કર્ષોને એસ.એલ.પી. (ફોજદારી) નં. ૧૦૮૮ ઓફ ૨૦૦૮માં માન્ય રાખ્યા છે. તેમ છતાં, પડકારવામાં આવેલ આદેશમાં કાનૂની ભૂલ સર્જતી આ ખોટી ધારણા પક્ષકારોને ઉપચારવિહોણા ન રાખે તે સુનિશ્ચિત કરવા માટે, માત્ર આ મર્યાદિત કારણસર આ મામલો પરત

મોકલવા બદલે, જો અરજદાર વધુ તપાસના મુદ્દાને ઉઠાવવાની ઇચ્છા ધરાવતો હોય, તો તેને સંબંધિત અદાલત સમક્ષ તે મુદ્દો ઉઠાવવાની છૂટ રહેશે અને તે મર્યાદિત હદ સુધી અરજદારની આવી રજૂઆત સંબંધિત અદાલત દ્વારા પરીક્ષિત થઈ શકશે, તેવી દિશા આપવામાં આવે તો હેતુ સિદ્ધ થશે. સંબંધિત અદાલતને માત્ર ત્યારે જ, જો તેને વધુ તપાસ કરવાનો નિર્દેશ આપવાની જરૂરિયાત જણાય, તો તે ‘જાકિયા નસીમ અહેસાન જાફરી અને અન્ય વિ. ગુજરાત રાજ્ય અને અન્ય’ (પૂર્વોક્ત) વિષયક સર્વોચ્ચ અદાલતના નિર્ણયમાં દર્શાવાયેલા નિષ્કર્ષો અને અવલોકનો તેમજ હાલની આ પુનર્વિચાર અરજીમાં આ અદાલતના અવલોકનો અને તારણોને ધ્યાનમાં રાખીને, કાયદા મુજબ તેવો આદેશ કરી શકશે.

તદનુસાર, નિકાલ કરવામાં આવ્યું.

(સુશ્રી સોનિયા ગોકાણી, ન્યાયમૂર્તિ.)

*The translation of this judgment has been provided by M/s
Hyperlink E-Solutions Pvt. Ltd.*

=====

અસ્વીકરણ: સ્થાનિક ભાષામાં અનુવાદિત આ ચુકાદા/હુકમનો હેતુ પક્ષકારોને તેમની ભાષામાં જાણકારી ઉપલબ્ધ કરાવવા માત્રનો છે અને તેનો અન્યથા ઉપયોગ થઈ શકશે નહિ. અન્ય તમામ વ્યવહારિક તેમજ સરકારી ઉદ્દેશો માટે મૂળ અંગ્રેજી ચુકાદો/હુકમ જ પ્રમાણિત અને માન્ય રહેશે.

DISCLAIMER: The translated judgement in vernacular language is meant for the restricted use of the litigant to understand it in his/her language and may not be used for any other purpose. For all practical and official purposes, the English version of the judgement shall be authentic and shall hold the field for the purpose of execution and implementation.